

**T.C.
KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TURİZM İŞLETMECİLİĞİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**YEREL HALKIN SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM
ALGILARININ SÜRDÜRÜLEBİLİR DESTİNASYON
YÖNETİMİ TUTUMLARI ÜZERİNE ETKİSİ: AYDER
ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA**

İNCİ ÇOĞALMIŞ

Haziran- 2019

T.C.
KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TURİZM İŞLETMECİLİĞİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**YEREL HALKIN SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM
ALGILARININ SÜRDÜRÜLEBİLİR DESTİNASYON
YÖNETİMİ TUTUMLARI ÜZERİNE ETKİSİ: AYDER
ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA**

İNİ ÇOĞALMIŞ

TEZ DANIŞMANI:

Dr. Öğr. Üyesi NİLÜFER VATANSEVER TOYLAN

HAZİRAN- 2019

T.C.

KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı, Tezli Yüksek Lisans öğrencisi İnci Çoğalmış'ın "Yerel Halkın Sürdürülebilir Turizm Algılarının Sürdürülebilir Destinasyon Yönetimi Tutumları Üzerine Etkisi: Ayder Üzerine Bir Araştırma" başlıklı tezi 24.06.2019 tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca, değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Bu tezin Yüksek Lisans derecesi elde etmek için gerekli koşulları sağladığını onaylarım.

Mehmet Han Ergüven

Anabilim Dalı Başkanı

Bu tezi okuyarak içerik ve nitelik açısından incelediğimizi ve Yüksek Lisans derecesi almak için yeterli olduğunu onaylıyoruz.

Nilüfer VATANSEVER TOYLAN

Tez Danışmanı

Jüri Üyeleri:

Doç Dr. Mehmet Han ERGÜVEN Kırklareli Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi. Serkan TÜRKMEN Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Nilüfer VATANSEVER TOYLAN Kırklareli Üniversitesi

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde bizzat elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada özgün olmayan tüm kaynaklara eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ediyorum.

İnci ÇOĞALMIŞ

ÖZ

YEREL HALKIN SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM ALGILARININ SÜRDÜRÜLEBİLİR DESTİNASYON YÖNETİMİ TUTUMLARI ÜZERİNE ETKİSİ: AYDER ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Çoğalmış, İnci

Yüksek Lisans, Turizm İşletmeciliği

Tez Yöneticisi: Dr. Öğr. Üyesi Nilüfer Vatansever Toylan

Haziran, 2019

Bu çalışma ile sürdürülebilir destinasyon yönetimi kapsamında yerel halkın algılamalarının tutumları üzerine etkisini belirlemek, Rize ile ilgili alan yazın çalışmalarına katkıda bulunmak, bulgular neticesinde Rize destinasyonu paydaş işbirliğini ortaya çıkarmak ve Rize turizmine katkıda bulunmak hedeflenmiştir. Çalışmanın ilk bölümünde sürdürülebilir turizm kavramlarına, ikinci bölümünde sürdürülebilir destinasyon yönetimi kavramlarına, üçüncü bölümünde algı ve tutum kavramlarına, çalışmanın son bölümü olan dördüncü bölümde de alan araştırmasına yer verilmiştir. Bu doğrultuda Rize yerel halkından Mayıs - Temmuz 2017 aylarında kolayda örnekleme yöntemi tercih edilerek, bire bir görüşme ile yapılandırılmış anket formuyla birlikte veriler toplanmıştır. Elde edilen veriler SPSS 18 paket programıyla değerlendirilerek analiz edilmiştir. Verilerin bir kısmının normal dağılması bir kısmında normal dağılmamasının sonucunda hem parametrik hem de non parametrik testler uygulanmıştır. İkili grupların karşılaştırılmasında normal dağılan verilerde parametrik testlerden bağımsız örneklem t-Testi (Independent Sample t- Test), normal dağılmayan verilerde non parametrik testlerde kullanılan Mann Whitney U testi yapılmıştır. Üç ve üzeri grupların karşılaştırılmasında ise normal dağılan veriler için parametrik testlerde tek yönlü varyans analizi (One Way ANOVA), normal dağılmayan veriler için ise non parametrik testlerde Kruskal Wallis testleri uygulanmıştır. Anlamlı bulunan grupların belirlenmesi için normal dağılan verilere

parametrik testlerden olan Tukey, normal dağılmayan verilere ise non parametrik testlerden olan Tamhane ikinci seviye testleri (follow up) uygulanmıştır. İstatistiksel olarak anlamlı bulunduğu halde ikinci seviye testinde anlamlı farklılığın ortaya çıkmadığı gruplar için normal dağılan verilere parametrik test olan bağımsız örneklem t-testi (independent sample t test), normal dağılmayan verilere non parametrik test olan Mann Whitney U testi yapılarak anlamlı farklılıklar ortaya çıkartılmıştır. Diğer yandan algıların tutum üzerindeki etkisini ortaya koymak için çoklu regresyon analizi tercih edilmiştir. Verilerin ilişkisel durumunu belirlemek için ise Sperman korelasyon testinden yararlanılmıştır.

Araştırma bulgularına göre demografik değişkenler arasında gerçekleştirilen hipotez testleri arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Bunun yanında algılanan sürdürülebilirlik (ekonomik, sosyal ve çevresel) düzeyinin sürdürülebilir destinasyon yönetimi üzerinde zayıf düzeyde anlamlı ilişkisi olduğu sonucuna varılmıştır. Öte yandan regresyon testi sonucunda algılanan ekonomik sürdürülebilirlik düzeyinin sürdürülebilir destinasyon yönetim tutumu üzerinde etkisi olduğu bulgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilirlik, Sürdürülebilir Turizm, Sürdürülebilir Destinasyon Yönetimi, Rize

ABSTRACT

THE EFFECT OF LOCAL PUBLIC SUSTAINABLE TOURISM PERCEPTIONS ON SUSTAINABLE DESTINATION MANAGEMENT ATTITUDES: A RESEARCH ON AYDER

Çoğalmış, İnci

Master of Arts, Tourism Management

Supervisor: Assistant Professor Nilüfer Vatansever Toylan

June, 2019

With this study, it is aimed to determine the effect of local people's perceptions on their attitudes within the scope of sustainable destination management; to contribute to the literature studies related to Rize; to reveal stakeholder cooperation in Rize destination as a result of finding of this study and to contribute to Rize tourism. The study includes the concepts of sustainable tourism, the concepts of sustainable destination management, the concepts of perception and attitude and the field research respectively. In this respect, the sample was collected from Rize locals between May and July 2017 by choosing a simple sampling method and a structured questionnaire with one-to-one interviews. The data obtained were analyzed by SPSS 18 package program. Some data distributed normally whereas some others distributed non-normal; therefore, both parametric and non-parametric tests were performed. In the comparison of the paired groups, t-test, which is independent sample from parametric tests, was used for normal distributed data, and Mann Whitney U test, which was used for non parametric tests, was used for non normal distributed data. In the comparison of groups of three and above, one-way variance analysis (One Way ANOVA) was used for normal distributed data in parametric tests and Kruskal Wallis tests were used for non-normal data in non parametric tests. In order to determine the meaningful groups, Tukey, which is one of the parametric tests performed to the normally distributed data, and Tamhane second level tests (follow up),

which is one of the non parametric tests were applied to the non-normally distributed data, were used. For the groups in which there was no significant difference in the second level test although it was found to be statistically significant, T-test was used for normal distributed data, and Mann Whitney U test was used for normal non-distributed data to reveal significant differences. On the other hand, multiple regression analysis was preferred to reveal the effect of perceptions on attitude. Sperman correlation test was used to determine the relational status of the data. According to the findings of the research, significant differences were found between the hypothesis tests performed and demographic variables. In addition, it is concluded that perceived sustainability (economic, social and environmental) level has a weak meaningful relationship on sustainable destination management. However, it was found that the perceived economic sustainability level had an effect on sustainable destination management attitude as a result of regression test.

Keywords: : Sustainability, Sustainable Tourism, Sustainable Destination Management, Rize

ÖNSÖZ

Öncelikle çalışmamın her aşamasında beni yalnız bırakmayan, motive olmamda yardımcı olan danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Nilüfer Vatansever Toylan'a, sevgili hocam Arş. Gör. Halil İbrahim Çakır'a ve üzerimde emeği olan diğer tüm hocalarıma sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Okuma arzumu destekleyen, başarı arzumu arttıran, her adımda yanımda olan, hayatımın en değerlileri annem, babam, kardeşlerim ve tüm aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Yanımda olan sevgili dostlarım ve tüm arkadaşlarıma teşekkür ederim.

İnci Coğalmış
Haziran, 2019
Kırklareli

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	iv
ABSTRACT.....	vi
ÖNSÖZ.....	viii
KISALTMALAR.....	xii
TABLolar.....	xiii
ŞEKİLLER.....	xv
GRAFİKLER.....	xvi
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK VE SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM.....	4
1.1. Sürdürülebilirlik Kavramı.....	4
1.2. Sürdürülebilirlik Boyutları.....	5
1.2.1. Çevresel Boyut.....	6
1.2.2. Sosyal Boyut.....	6
1.2.3. Ekonomik Boyut.....	7
1.3. Sürdürülebilir Kalkınma ve Gelişme Süreci.....	8
1.3.1. 1972 Birleşmiş Milletler Stockholm Konferansı.....	11
1.3.2. Çevre ve Kalkınma Raporu (Bruntland Raporu).....	11
1.3.3. 1992 Rio Zirvesi (Rio Deklerasyonu).....	12
1.3.4. 1996 Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Konferansı	13
1.3.5. 1997 Rio + 5 Forumu.....	13
1.3.6. 2002 Johannesburg Zirvesi (Rio +10).....	13
1.3.7. 2012 Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı.....	14
1.4. Sürdürülebilir Turizm.....	15
1.4.1. Sürdürülebilir Turizm İlkeleri.....	22

İKİNCİ BÖLÜM

SÜRDÜRÜLEBİLİR DESTİNASYON YÖNETİMİ	24
2.1. Destinasyon Kavramı	24
2.2. Sürdürülebilir Destinasyon Kavramı.....	25
2.3. Sürdürülebilir Destinasyon Yönetimi.....	27
2.4. Sürdürülebilir Destinasyon Yönetimi ve Paydaşlar	30
2.4.1. Sürdürülebilir Destinasyon Yönetimi ve Turizm Endüstrisi	35
2.4.2. Sürdürülebilir Destinasyon Yönetimi ve Yerel Yönetimler	36
2.4.3. Sürdürülebilir Destinasyon Yönetimi ve Sivil Toplum Kuruluşları	36
2.4.4. Sürdürülebilir Destinasyon Yönetimi ve Ziyaretçiler.....	37
2.4.5. Sürdürülebilir Destinasyon Yönetimi ve Yerel Halk.....	38

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ALGI VE TUTUM KAVRAMI.....	39
3.1. Algı Kavramı ve Süreci	39
3.2. Tutum Kavramı	41
3.3. Yerel Halkın Turizme Yönelik Algı ve Tutumları ile İlgili Çalışmalar.....	42

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

METODOLOJİ VE ALAN ARAŞTIRMASI.....	52
4.1. Araştırma Alanı	52
4.2. Araştırma Amacı ve Önemi.....	54
4.3. Araştırma Hipotezleri.....	55
4.4. Araştırma Kapsam ve Sınırlılıkları	57
4.5. Araştırma Yöntemi	58

4.5.1. Evren ve Örneklem.....	60
4.5.2. Veri Toplama Aracı.....	61
4.5.3. Pilot Çalışma	62
4.5.4. Verilerin Analizi.....	63
4.6. Araştırma Bulguları.....	64
4.6.1. Demografik Değişkenlere Ait Bulgular.....	64
4.6.2. Geçerlilik ve Güvenirlik Analizine Ait Bulgular	69
4.6.3. Demografik Değişkenler ile Algı ve Tutum Değişkenleri Arasındaki Fark Testlerine Ait Bulgular.....	73
4.6.4. Sürdürülebilir Destinasyon Yönetimi Kapsamında Yerel Halk Algılamalarının Tutum Üzerine Etkisi	87
4.7. Araştırma Hipotezlerinin Sonuçları	91
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	94
KAYNAKÇA	100
EK.....	113
EK 1: ANKET FORMU	113

KISALTMALAR

Akt	: Aktaran
C	: Cilt
Çev	: Çeviren
Ed	: Editör
GSTC	: Küresel Sürdürülebilir Turizm Konseyi
SDY	: Sürdürülebilir Destinasyon Yönetimi
Ss	: Sayfa sayısı
TUİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
TUSİAD	: Türk Sanayicileri ve İş Adamları Derneği
UN	: Birleşmiş Milletler
UNCED	: Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı
UNEP	: Birleşmiş Milletler Çevre Programı
UNWTO	: Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü
WTO	: Dünya Turizm Örgütü
Yy	: Yüzyıl
SPSS	: Sosyal Bilimler İçin İstatistiki Paket Programı

TABLolar

Tablo 1: Sürdürülebilirlik Hedefleri.....	5
Tablo 2: Planlı Sürdürülebilir Turizm Fırsatları	20
Tablo 3: Sürdürülebilir Turizm ve Farklı Turizm Çeşitleri	21
Tablo 4: Paydaş Kimdir? Kronolojik Bir Sıra.....	31
Tablo 5: Yerel Halkın Algı ve Tutumu Üzerine Yapılmış Çalışmalar	51
Tablo 6: Rize’de Son 11 Yılın Turizm İstatistiği	54
Tablo 7: Yerel Halkın Demografik Özellikleri	65
Tablo 8: Algılanan Sürdürülebilirlik Düzeyi Ortalamaları	66
Tablo 9: Sürdürülebilir Destinasyon Yönetimi Tutum Ortalamaları	68
Tablo 10: Yerel Halkın Sürdürülebilir Destinasyon Algılarının Faktör Analizi Sonuçları.....	70
Tablo 11: Yerel Halkın Sürdürülebilir Destinasyon Yönetimine İlişkin Tutumlarının Faktör Analizi Sonuçları	71
Tablo 12: Ölçme Araçlarının Cronbach Alfa Değerleri.....	72
Tablo 13: SDY Puanlarının Cinsiyete Göre Mann Whitney U Testi Sonuçları	74
Tablo 14: Sürdürülebilirlik Algı Puanlarının Cinsiyete Göre T testi Sonuçları	74
Tablo 15: SDY Puanlarının Medeni Duruma Göre Kruskal Wallis Testi Sonuçları	76
Tablo 16: SDY Puanlarının Medeni Duruma Göre Mann Whitney U Testi Sonuçları	77
Tablo 17: SDY Puanlarının Medeni Duruma Göre One Way Anova Testi Sonuçları	77
Tablo 18: Ekonomik, Çevresel ve Yönetim Boyutlarının Yaşa Göre Kruskal Wallis Test Sonuçları	78

Tablo 19: Sosyal ve Algı Tüm Puanlarının Yaşa Göre One Way Anova Testi Sonuçları	79
Tablo 20: SDY Sosyal, Çevresel ve Algı Tüm Puanlarının Eğitim Durumuna Göre One Way Anova Testi Sonuçları	81
Tablo 21: SDY Ekonomik ve Yönetim Puanlarının Eğitim Durumuna Göre Kruskal Wallis Testi Sonuçları	82
Tablo 22: Çevresel ve Algı Puanlarının Aylık Gelir Düzeyine Göre One Way Anova Testi Sonuçları	83
Tablo 23: SDY Ekonomik, Sosyal ve Yönetim Puanlarının Aylık Gelir Düzeyine Göre Kruskal Wallis Testi Sonuçları	84
Tablo 24: SDY Sosyal, Çevresel ve Algı Puanlarının Mesleğe Göre One Way Anova Testi Sonuçları	86
Tablo 25: SDY Ekonomik ve Yönetim Puanlarının Mesleğe Göre Kruskal Wallis Testi Sonuçları	87
Tablo 26: SDY Algı ve Yönetim Puanları Sperman Korelasyon İlişkisi Sonuçları	88
Tablo 27: Algılanan Sürdürülebilirlik Düzeyinin Sürdürülebilir Yönetim Tutumu üzerindeki Etkisinin Model Özeti.....	90
Tablo 28: Algılanan Sürdürülebilirlik Düzeyinin Sürdürülebilir Yönetim Tutumu üzerindeki Etkisinin Anova Tablosu	90
Tablo 29: Algılanan Sürdürülebilirlik Düzeyinin Sürdürülebilir Yönetim Tutumu üzerindeki Etkisi Katsayılar Tablosu.....	91
Tablo 30: Araştırma Hipotez Sonuçları	91

ŞEKİLLER

Şekil 1: Sürdürülebilir Turizmin Kronolojik Gelişim Süreci	17
Şekil 2: Turizm Paydaşları Dinamiği	33
Şekil 3: Algılama Süreci.....	40

GRAFİKLER

Grafik 1: Cinsiyete Göre Ortalama Puanlar..... 75

Grafik 2: Algı ve Yönetim Tutumu Korelasyon İlişkisi..... 88

GİRİŞ

Günümüzde küresel anlamda ortaya çıkan ekonomi ve çevre arasındaki istikrarsızlık, teknoloji, bilim, küreselleşme vb. gibi günden güne büyüyen gelişmeler belirli ölçülerde yaşam standartlarını iyileştiriyormuş gibi gözükse de, insani faktörlerle bir araya geldiğinde doğaya zarar verme derecesine kadar gelebilmektedir (Gümüş Dönmez, 2016; Demircan, 2016). Bu hususta doğal kaynakların yaşamımızda uzun süreli kullanımının olası kılınması gereği sorun haline alabilmektedir. Bu sorunun çözümü ise kaynakların daha uzun vadede kullanımını mümkün kılan sürdürülebilirlik kavramına bağlıdır. Günden güne yaşamımıza dahil olan bu kavramın turizm alanında da uygulanması mümkündür.

Kozak (2014: 6) 'a göre turizm sektörünün hızla gelişmesine bağlı olarak turizmin çevre üzerindeki etkilerini minimize etmek, sosyo-kültürel, tarihi ve doğal turizm unsurlarını muhafaza ederek kullanma önemli bir konu olarak gün yüzüne çıkmıştır. Ülkelerin kalkınmasında ve gelişmesinde rolü büyük olan bu sektörden pay edinmek isteyen herkesin turizmin korunması ve geleceğe taşınması noktasında bilinçlenmesinin sağlanması gerekmektedir. Bu bilinci ise ancak "sürdürülebilirlik" kavramı destekleyebilir.

Sürdürülebilirlik ile ilgili çalışmalar ilk olarak Birleşmiş Milletler tarafından gündeme getirilmiştir. Sürdürülebilirliğin temelini 1970'lere dayanması günümüzde kavramın önemle üzerinde durulacak bir kavram haline gelebileceğini destekler niteliktedir. Bu kavramın anlaşılması ve benimsenmesi noktasında çeşitli konferanslar ve bildirgeler hazırlanmıştır. Gerçekleştirilen çalışmalar ve araştırmalar neticesinde sürdürülebilirlik kavramı ekonomik, sosyal ve çevresel unsurlardan oluşan üç saç ayağı üzerine inşa edilmiştir. Aynı zamanda sürdürülebilirliğin çevre ve kalkınma ile iç içe olması ülkelerin kavramı benimsemesi ve uygulamaya çalışması noktasından destekleyici nitelikte olmuştur.

Sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınmanın kavrama süreci sürdürülebilir turizmin benimsenmesine de zemin hazırlamıştır. Her ne kadar ifadesel olarak aynı gibi görünse de kavramlar anlamsal ve niteliksel olarak birbirinden farklılaşmaktadır. Hızla gelişen kitle turizmi kavramı, yeşil tuizm

kavramının doğmasına yardımcı olmuştur. Yeşil turizm kavramı ise sürdürülebilir turizm kavramını doğurmuştur. Sürdürülebilir turizm kalkınmayla uyumlu aynı zamanda da kalkınmayı destekleyen bir turizm çeşididir. Doğan ve Gümüş (2014) turizm destinasyonlarını sürdürülebilir hale getirmek ve turizmin devamlılığını sağlamanın yönetim fonksiyonunun bir unsuru olduğunu ifade etmişlerdir. Bu noktada sürdürülebilir destinasyon yönetim kavramı gün yüzüne çıkmıştır. Sürdürülebilir destinasyon yönetimi; turizmin sosyo-kültürel değerlerinin, doğal mirasının ve turizmin tüm kaynaklarının geleceğe taşınması ve bugünün kaynaklarından gelecekte de yararlanılması noktasında, yerel halkın uzun vadeli refah gelişimini sağlarken turizmle ilgili tüm paydaşlarının iş birliği içerisinde olduğu bir fonksiyondur.

Sürdürülebilir destinasyon yönetimi kapsamında en önemli paydaşlardan biri de yerel halktır. Bir destinasyonda yerel halk turizmi “fayda” beklentisi noktasında olumlu karşılayabilirken, bu beklentinin karşılanamaması noktasında olumsuz da karşılayabilir (Tayfun ve Kılıçlar, 2004: 3). Tutumun olumlu karşılanması noktasında yerel halk destinasyona ait sahiplenici ve destekleyici bir güç olarak ortaya çıkacaktır. Bu gücün kaybedilmemesi adına yerel halkın görüşlerine ve turizme katılımına diğer paydaşlar tarafından da destek çıkılması beklenmektedir.

Dünya turizm örgütüne göre 2020 yılında 1 milyardan fazla insanın seyahat edeceği ifade edilmiştir. Bu durum hızla gelişen ve ülke ekonomisine destek veren bir unsur olarak ifade edilen turizm destinasyonların artan turist sayılarını da gün yüzüne çıkarmaktadır. Her ne kadar ülkelerin ekonomik kalkınmalarını destekleyen bir ifade gibi görünse de aslında birçok destinasyon için turizmin taşıma kapasitesinin aşıldığı durumlarda destinasyonların ve turizm kaynaklarının yok olmasına neden olabilir. Bu bağlamda yine sürdürülebilir turizm kavramının ne kadar önemli olduğunun vurgulanması gerekir.

Anlatılanlar doğrultusunda çalışmanın evrenini oluşturan Rize'nin 2007 yılında toplamda 475.313, 2017 yılında ise 866.817 turist verileri ifade edilmiştir (Bkz. Tablo 6). Hızla artan turist sayısı kaynakların etkin ve verimli kullanılmaması noktasında bir çöküşe sebep olabileceği düşünüldüğünden hem alan yazın ile birlikte destinasyona katkı sağlamak hem de önemli

paydaşlardan olan yerel halkın görüşlerinin tespit edilmesi adına bu çalışma tasarlanmıştır.

Çalışmanın ilk bölümünde kavramsal olarak sürdürülebilirlik, sürdürülebilir kalkınma, ilgili konferanslar ve sürdürülebilir turizm kavramları ve ilkeleri açıklanmaya çalışılmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde ise yine kavramsal olarak sürdürülebilir destinasyon ve sürdürülebilir destinasyon yönetimi ve sürdürülebilir destinasyon yönetimi paydaşlarına değinilmiştir. Çalışmanın üçüncü bölümünde çalışmanın ana problemini oluşturan “*yerel halk algılamaları ve tutumları*” kavramsal olarak ifade edilmeye çalışılmış ve yerel halk algılamaları ve tutumlarıyla ilgili gerçekleştirilen çalışmaların literatür bilgilerine yer verilmiştir. Çalışmanın amacını algılanan sürdürülebilirlik düzeyinin sürdürülebilir destinasyon yönetimi tutumu üzerindeki etkisi oluşturmaktadır. Bu amaç doğrultusunda yöneme bağlı olarak gerçekleştirilen analizler ve bulgulara çalışmanın son bölümü olan dördüncü bölümde yer verilmiştir.

1. BÖLÜM

SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK VE SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM

1.1. Sürdürülebilirlik Kavramı

Dünya’da çevre ve ekonomi arasındaki dengesizlik çevre sorunlarının ortaya çıkmasındaki en önemli sebeplerden biri olarak görülmektedir. Yani gelişen teknoloji ve bilim beşeri faktörlerle bütünleştiğinde çevreye zarar verebilecek unsurların doğmasına zemin hazırlayabilmektedir. Doğaya zarar veren bir diğer etmen olarak artan nüfus sayısından da bahsedilebilir. Bu artış üretim ve tüketimde yükselmeler meydana getirmiş ve böylece “atık sorunu ve artan atık miktarlarının yarattığı çevresel problemler” doğmaya başlamıştır (Dönmez, 2016: 1-2; Demircan, 2016: 13). Doğal olarak kaynak kullanımlarında sınırlandırılmaya gidilmesi anlayışı gün yüzüne çıkmıştır.

Dylick ve Hockerts (2002: 130), 21. yüzyılda gündemde sürdürülebilirlik konusunun olduğunu belirtmiş ve sürdürülebilirlik kavramının; toplumsal evrimde eşit ve daha sağlıklı dünyaya yaklaşabilmede kolaylık sağlayan, doğal çevre ve kültürel unsurların gelecek nesiller için de muhafazasını somutlaştıran kavram olduğu üzerinde durmuştur. Sürdürülebilirlik, Middleton ve Hawkins (1998: 122) tarafından sürdürülebilirlik insanların etkinlikleri ile doğal, sosyal ve kültürel çevreleri arasında ahengin bulunduğu duyarlı bir istikrar durumu olarak tanımlanmıştır.

Sürdürülebilirlikle ilgili reel bazda ilk çalışmalar çevre ve kalkınma konferansları başlığı altında Birleşmiş Milletler tarafınca gündeme getirilmeye başlanmıştır. Gündem içerisinde bazı ifadeler ve göstergeler üzerinde durulmuştur. Birleşmiş Milletler Çevre Programı ve Dünya Turizm Örgütü, sürdürülebilirlikle ilgili 12 ifadenin yer aldığı gündem maddelerini/ sürdürülebilirlik hedeflerini Tablo 1'deki gibi sıralamıştır.

Tablo 1: Sürdürülebilirlik Hedefleri

	Hedefler	Açıklama
1	Ekonomik Süreklilik	Destinasyon ve işletmelerin başarısını daim kılabilmeleri ve uzun vadede fayda sağlayabilmeleri için yaşayabilirliği arttırmak ve rekabet edebilirliği sağlamak.
2	Yerel Kalkınma	Turistlerin destinasyondaki yerel tuzim ürünlerindeki harcamalarını destekleyerek, bölge halkına katkı sağlamak
3	İstihdam Kalitesi	Ücret ve hizmet kalitesini iyileştirerek, ırk, cinsiyet, engellilik konularında ayrımcılık yapmadan, turizm ile yerel istihdam sayısı ve kalitesini arttırmak.
4	Sosyal Eşitlik	Turizm faaliyetlerinden elde edilen gelirlerin ve sosyal faydaların tüm destinasyon için eşit olarak dağıtılmasını sağlamak, daha düşük ekonomik fayda sağlayan kırsal kesimin gelir ve hizmetlerini iyileştirmek.
5	Turist Memnuniyeti	Cinsiyet, engellilik, ırk ya da farklı ayrımcılığı yapmadan turistlere doyurucu güven ve deneyim sunmak.
6	Yerel kontrol	Bölgede turizmin gelişimi için yönetim ve planlama karar sürecinde yerel halkı/toplulukları güçlendirmek ve turizmin diğer paydaşlarıyla danışma içerisinde olmak.
7	Toplumsal Refah	Sosyal bozulmaya izin vermeden yerel halkın yaşam destek sistemlerine sosyal yaşam olanaklarınının katilesini arttırmk ve iyileştirmek.
8	Kültürel Zenginlik	Tarihi ve kültürel mirasa, geleneklerin özgünlüğüne, ev sahibi toplumun değerlerine sayı göstermek.
9	Fiziki Bütünlük	Kentsel ve kırsal alanlarda çevrenin fiziki açıdan bozulmasını önleyerek, bu alanların gelişmesini.
10	Biyolojik Çeşitlilik	Yaşam alanlarının, bu alanda bulunan doğal alanların ve vahşi yaşam alanlarına gelebilecek zararı minimize etmek.
11	Kaynak Etkinliği	Turizm tesislerinde ve hizmetlerde yenilenebilecek kaynak kullanımını arttırmak.
12	Çevre Temizliği	Turizm endüstrisinin ve beşeri faktörlerden kaynakacak hava, su ve atık kirliliğini en aza indirecek önlemler almak.

Kaynak: Birleşmiş Milletler Çevre Programı ve Dünya Turizm Örgütü, 2005: 18 -19).

Yukarıdaki tabloda sürdürülebilirliğin Birleşmiş Milletler ve Dünya Turizm Örgütü tarafında belirtilen on iki hedefi açıklanmıştır. Bu hedeflerin daha iyi anlaşılması ve gerçekleştirilebilmesi için sürdürülebilirlik bazı temel boyutlara ayrılmıştır.

1.2. Sürdürülebilirlik Boyutları

Franzoni (2015: 22) sürdürülebilirliğin boyutlarının birçok çalışmada sosyal, ekonomik ve çevresel göstergelerle ele alındığını belirtmiş ve sürdürülebilirlik boyutlarının davranışlarda daha iyi yönlendirici olabilmesi için “sosyal, rekabet ve ekonomik” boyutlarını ele almıştır. Öte yandan sürdürülebilirlik ilkeleri, turizmin sosyo-kültürel, ekonomik ve çevresel etki

boyutları esasına dayanmakta ve sürdürülebilirliği daim kılmak için bu üç boyut arasındaki ilişkiyi dengede tutmayı sağlamaktadır (Sonuç, 2014: 15).

Sürdürülebilirlik boyutları içerisinde yer alan sosyal ve kültürel boyutun literatürde hem ayrı hem de bir arada ele alındığı gözlemlenmiştir. Franzoni'nin (2015) de belirttiği gibi sürdürülebilirlik boyutlarının birçok çalışmada çevresel, ekonomik ve sosyal boyut şeklinde ele alınmasına bağlı olarak bu çalışmada da bu üç boyut ele alınmıştır.

1.2.1. Çevresel Boyut

Sürdürülebilirlik kavramının çevresel boyutu insan faaliyetlerini içerisinde barındıran doğal çevre ile ilişkili bir kavramdır. Aynı zamanda çok boyutlu olan sürdürülebilirlik kavramının en önemli boyutu olarak çevre vurgulanmaktadır (Koçak ve Balcı, 2010: 216).

UNEP ve UNWTO (2005: 9) tarafından çevresel sürdürülebilirlik; hava, kara ve su kirliliğini en aza indirmek ve bu üç etmenden tasarrufu sağlamak için özellikle yenilenemez, değerli, yaşamsal destek faaliyetlerini içeren biyolojik çeşitlilik ve doğal mirasın korunması ve yönetilmesi noktasında harekete geçilmesi olarak ifade edilmektedir. Goodland (1995: 10-12) çevresel sürdürülebilirliği "doğal sermayenin bakımı/devam ettirilmesi" olarak tanımlamış ve çevresel sürdürülebilirliği üç kurala dayandırmıştır:

- Yapılan herhangi bir faaliyetten kaynaklanan emisyon atıklarının, gelecekte yerel çevredeki soğurma kapasitesini azaltmadan, sağlamış olduğu faydaları minimize etmeden, bozulmaları önlemeye yardımcı olmak,

- Çevrenin sürdürülebilirliğinde yenilenebilir kaynakların oluşturulması adına; doğal sistemin belirtilen kaynakları yeniden oluşturma kapasitesini, bu kaynakları hasat oranları içerisinde barındırmak ve yenilenemez kaynaklardan temin edilecek gelir ile bu kaynakların yerine kullanılabilecek araştırmaların yapılmasını sağlamak,

- Yenilenebilir kaynaklardan sürdürülebilir maksimum fayda sağlamak.

1.2.2. Sosyal Boyut

Sosyal sürdürülebilirlik toplumun katılımıyla yani güçlü toplumlarla başarılabilir. Genel kabul görmüş yasalar içinde yer alan; disiplin, sosyal sermayenin bir kısmını oluşturan merhamet ve sevgi, alçakgönüllülük,

hoşgörü, saygı, toplumsal dayanışma, sosyal kurumlar, kültürel kimlik sosyal sürdürülebilirliğin temel yapı taşlarını oluşturmaktadır (Goodland, 1995: 3).

Sosyal sürdürülebilirlik herhangi bir sömürü biçiminden kaçınmayı, herkese eşit davranmayı hedefler. Sosyal sürdürülebilirlik kavramında insan haklarına, farklı kültürlere saygılı olmak yer almaktadır. Aynı zamanda sosyal sürdürülebilirlik yoksulluğun azaltılmasına odaklanıp, avantajlı fayda dağıtımını sağlayarak yerel topluluklar üzerindeki sistemlerin korunması ve güçlendirilmesi noktasına vurgu yapar (UNEP ve WTO, 2005: 9).

Genellikle yoksullukla mücadeleye dayandırılan sürdürülebilirliğin sosyal boyutunda (Redclift, 2005: 2), yoksulluğun ortadan kaldırılmasında iktisadi büyümeyi sağlamaktan ziyade nüfus istikrarının korunup, toplumsal dayanışmayı sağlayarak yeniden gelir dağılımı ve paylaşımı yapılmasının gerekliliği üzerinde durulmaktadır (Goodland, 1995: 2).

Sürdürülebilirliğin sosyal boyutunun içerisinde aynı zamanda kültür de yer almaktadır. Kültür mutasyona uğramaya her zaman için elverişlidir. Sürdürülebilir kültür unsurları içerisinde yer alan dil, din, yeme-içme alışkanlıkları, gelenek ve görenekler gibi “gelenekçi” tavrılardan değil, daha çok ülkelerin geçmiş mirasının, yerleşme koşullarının ve ilkelerinin büyük kaynak olduklarının farkına varılmasına dikkat çekmiştir (Cebeci ve Çakılcıoğlu, 2002: 2’den akt. Eser, 2011: 12).

1.2.3. Ekonomik Boyut

Sürdürülebilirliğin ekonomik boyutu toplumun tüm kesimlerinde refahı sağlama hedefleri arasında yer alan, üretim maliyetlerini optimal düzeyde tutmaya çalışan ve tüm girişimlerde canlılığı sağlayıp bunların devamlılığını uzun döneme yayan bir yaklaşımdır (UNEP ve UNWTO, 2005: 9). Franzoni’ye (2015: 22) göre ekonomik boyut; bütün paydaşların ekonomik yarar sağlamasını ifade etmektedir..

Ekonomik sürdürülebilirlik neo-klasik iktisatçılar için sermayenin devam ettirilmesidir. Gelir ve tüketim dönemler arasında azalma göstermiyor, istikralı şekilde ilerleme kaydediyorsa ekonomik olarak sürdürülebilirliğin var olduğundan bahsedilmektedir (Goodland, 1995: 3).

1.3. Sürdürülebilir Kalkınma ve Gelişme Süreci

Topluluklar, ekonomik büyüme ve gelişim sürecinde, yeryüzünün doğal kaynaklarını kullanırken; hem bu kaynakların bozulmasına hem de kaynaklardan doğan atıkların doğaya bırakılması sonucunda doğanın kirlenmesine sebep olmaktadır (Doğan, 2014: 3). 20. yy'da yaşanan ekonomik ve sosyal gelişmelerin ekosistemde yarattığı büyük hasar sonucunda sürdürülebilirlik düşünceden kavram aşamasına geçmeye başlamıştır. Küresel toplumun ontolojik (varlık) devamlılığının yok olma tehdidi içinde bulunması 70'li yıllar itibari ile çevrecilik konusunda güçlü ve sağlam bir akımın doğmasına yardımcı olmuştur. Sürdürülebilir kalkınmanın temelinde dünya görüşünün çevreci olmasıyla birlikte kalkınma kavramıyla uzlaşması yatmaktadır (Bozlağan, 2010: 1026). Bu kavramın günümüzdeki çevre ve kalkınma hareketlerinin başlangıcı olduğu söylenebilir. “Birbirine zıt faaliyetleri ve uygulamaları, ekonomik kalkınmayla çevre koruma arasındaki denge arayışı olarak ifade eden” (Kahraman ve Türkay 2006: 87) sürdürülebilir kalkınma kavramı, *gelişim ve koruma* kavramlarını da aynı anda içerisinde barındırmaktadır. Sürdürülebilir kalkınma kavramının düşünce olarak zemininin hazırlanması uzun vadeli bir dönemde gerçekleşmiştir. Birleşmiş Milletler öncülüğünde birden fazla uluslararası kuruluş bir araya gelerek sürdürülebilir kalkınma kavramına şekil kazandırmıştır. Bu kapsamda 1970'li yıllar itibari ile yerel, ulusal ve küresel düzeyde bilimsel araştırmalar gerçekleştirilmiş olup bu konuyla ilgili konferanslar düzenlenmiştir (Bozlağan, 2010: 1017).

Çevre ve gelişme arasındaki ilişki ilk kez kapsamlı olarak uluslararası bir platform olan, İsveç'in başkenti Stockholm'de Birleşmiş Milletler tarafından 5-16 Temmuz 1972 tarihinde gerçekleştirilen “Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Konferansı” ile gerçekleşmiştir (Çankır, Fındık ve Koçak, 2012: 376). Böylece sürdürülebilir kalkınmanın kavram olarak temellerinin atıldığı söylenebilir.

Dünyada ekonomik dengelerin 1980'li yıllarda bozulması beraberinde çevrenin aleyhine farklı bir döneme başlanmasını sağlamış (İnam, 2009: 24) ve 1987 yılında Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Komisyonu (UNCED) tarafından “*Ortak Geleceğimiz*” diğer adıyla *Bruntland* raporunda

“Sürdürülebilir Kalkınma” kavramına değinilmiştir (Kahraman, 1996’dan akt. Er, 2016: 24). Bruntland raporunda *gelişme ve kalkınma* kavramları *ekonomik büyüme ve çevresel koruma* kavramlarıyla birlikte kullanılmıştır. Bu rapora göre, sürdürülebilir gelişme; yalnızca maksimum büyüme değil, aynı zamanda bugünün toplumunu oluşturan şimdiki nesil ve gelecek nesiller arasındaki eşitliği de içeren ekonomik bir büyümedir (Garrod ve Fyall, 1998: 200).

Sürdürülebilir kalkınmanın temel hedefinde doğal kaynakları koruyarak ekonomik büyümeyi sağlamak yer alır. Ekonomik büyümenin süreklilik sunması ekolojik dengenin sağlanmasıyla iç içedir (Akış, 1999: 37). Günümüzde birçok kaynak kullanımının sürdürülebilirliği ve kaynak gelişiminin sürdürülebilir bir perspektif ile yönlendirilmesi, geleceğin garanti altına alınması şeklinde yorumlanmaktadır. Bu bağlamda sürdürülebilir gelişme ve kalkınma kavramlarının birbirini tamamlar nitelikte olduğunu söylemek mümkündür (Duran, 2009: 41). Öte yandan sürdürülebilir kalkınma bireyin kendi yaşantısının devamlılığını sağlarken duyarlı tavırlar sergileyerek, doğaya ve kültürel mirasa herhangi zarar verebilecek bir davranıştan kaçınması, doğal kaynakları koruyarak ekonomik büyümeye katkı sağlaması ve bu kaynaklara sahip çıkma bilincini taşıması olarak ifade edilebilir.

Bununla birlikte “Sürdürülebilir kalkınma ekonomik gelişmeyi, çevresel değerlerin korunması ve sürdürülmesi prensibine dayandırması nedeniyle turizm ile yakın ilişkiler içerisindedir” (İnam, 2009: 26). Sürdürülebilir kalkınma kavramına turizm açısından bakıldığında turistlerin ihtiyaçlarını, geleceğe yönelik fırsatları koruma ve geliştirme imkanı sunar (Lui, 2003: 460). Sürdürülebilir kalkınma kavramının amaçları içinde (UN, 2015):

- Yoksulluk her yerde ve her şekildedir, bunun için mücadele etmek,
- Açlık, gıda güvenliği ve beslenme gibi konuları geliştirmek ve sürdürülebilir tarıma teşvik etmek,
- Sağlıklı yaşam anlayışını benimsemek ve yaşam standartlarını yükseltmek,

- Kapsamlı, eşit ve kaliteli eğitimi ortaya koymak ve herkes için yaşam süresince öğrenme imkanı yaratmak,
- Cinsiyet eşitliğini sağlamak ve tüm kadınlara iş olanakları sunmak,
- Su ve sanitasyonun herkes için kullanılabilirliğini ve sürdürülebilir yönetimini sağlamak,
- Herkes için uygun fiyatlı, güvenilir, sürdürülebilir modern erişim sağlamak,
- Herkes için eşit istihdamı yaratmak ve sürekli ve kapsayıcı bir ekonomik büyümeye teşvik etmek,
- Kapsayıcı ve esnek altyapı kurup, inovasyon ve sanayileşmede sürdürülebilirliği sağlamak,
- Ülkeler arası eşitsizliği azaltmak,
- Şehirleri ve insan yerleşimlerini sürdürülebilir kapsamlı, güvenli hale getirmek,
- Sürdürülebilir üretim ve tüketim kalıplarını oluşturmak,
- İklim değişiklikleri ve etkileri için ivedi önlemler almak,
- Sürdürülebilir kalkınma için okyanus, deniz ve tüm bu kaynakları korumak ve sürdürülebilir biçimde kullanımı sağlamak,
- Ekosistemin kullanımı korumak, iyileştirmek ve desteklemek, ormanları sürdürülebilir şekilde yönetmek, çölleşmeyle mücadele etmek ve arazi bozulmalarını durdurmak, biyoçeşitlilik kaybını önleyici tedbirler almak,
- Her seviyede faal, kapsayıcı ve sorumlu kurumlar inşa etmek, sürdürülebilir kalkınma için barışçıl topluluklar oluşturmaya çalışmak,
- Sürdürülebilir kalkınma için uygulama araçlarını geliştirmek ve küresel ortaklığı yeniden canlandırmak yer almaktadır.

Sürdürülebilirliğin içerisinde barındırdığı sosyal, ekonomik ve çevre yaklaşımlarının ve kalkınma ile ilgili belirtilen 17 amacın turizm ve farklı disiplinlerde uygulamaya konulması aşamalı bir süreci beraberinde

getirmiştir. Şüphesiz ki sürdürülebilir kalkınmanın gelişim süreci sürdürülebilirliğin ve sürdürülebilir turizm kavramlarının benimsenmesinde önemli rol oynamıştır.

1.3.1. 1972 Birleşmiş Milletler Stockholm Konferansı

İnsanların yaşantıları boyunca sürdürdüğü “ekonomik ve sosyal kalkınma modellerinin” doğal çevrede zarara ve yeryüzündeki katman dengelerinde bozulmaya yol açtığı gerçeğine 5 Haziran 1972 tarihinde 113 ülke katılımıyla Stockholm’de gerçekleşen bir konferansta değinilmiştir. Bu konferans sonucunda beşeri faktörlere bağlı olarak ortaya çıkan çevre sorunlarının evrenselliğinin kabul edilmesi sonucunda bir bildiri yayınlanmış olup 5 Haziran günü *Dünya Çevre Günü* olarak bildirilmiştir (Çavuş ve Tanrısevdi, 2000: 151). Stockholm konferansında genel anlamda; çevre planlaması ve yönetimi, çevre odaklı doğal zenginlikleri koruma, çevre sorunlarıyla alakalı eğitimler gerçekleştirmek, bilgi ve kültür politikaları geliştirmek aynı zamanda çevre eylemlerinde milletler arası örgütlerin yer alması konuları ele alınmıştır (Kaplan, 1999: 123).

Bu konferanstan sonra çevre ve kalkınma konuları üzerinde farklı konferanslar düzenlenmiş olmasından yola çıkılarak, Stockholm konferansında tartışma konusu olan ya da önemle üzerinde durulan maddelerin hayata geçirilemediğini söylemek mümkündür. Öyle ki, çevre ve kalkınma konularını yeni maddeleriyle gündeme getiren *Bruntland Raporu*’ndan yayınlanmıştır.

1.3.2. Çevre ve Kalkınma Raporu (Bruntland Raporu)

1987 yılında Dünya ve Çevre kalkınma kurulu tarafından “Ortak Geleceğimiz” adlı bir rapor yayımlanmıştır (UN, 1987). Bruntland Raporu olarak anılan rapor, komisyon başkanı olan Bruntland’ın önsözü ve ilk sunumu kendisi yapmasından dolayı bu ismi almıştır. Artan çevre problemleri ve bu problemlerden kurtulmak amacıyla çevrenin kalkınma ile ayrılmaz bir bütün olarak ele alınması gerekliliği üzerinde durulmuş ve kalkınmanın çevreyi dikkate alarak sürdürülebilir olması üzerine vurgu yapılmıştır (Kahraman ve Türkay, 2014: 103).

Sürdürülebilir kalkınma ekseninde Bruntland Raporu genel olarak; doğal kaynakların eşit şekilde paylaşılması, aşırı tüketiminin engellenmesi, nüfus artış hızının kontrol altına alınması, çevre dostu teknolojilerinin geliştirilmesi ve önemli bir madde olarak yoksulluğun ortadan kaldırılıp yaşam standartlarının yükseltilmesinden bahsetmektedir (UN, 1987).

Ekiztepe (2016: 39) bu konferansta sürdürülebilir kalkınma ışığında; yoksul ve savunmasız insanların yaşam standartlarını yükseltme, dünya barışını sağlama, kaliteli büyümeyi gerçekleştirme, kaynakların korunması ve zenginleştirilmesini sürdürülebilir ekseninde gerçekleştirme, çevreye en az zarar veren teknolojilerin kullanılması konularının gündeme getirildiğini ifade etmiştir.

1.3.3. 1992 Rio Zirvesi (Rio Deklerasyonu)

Konferans, 14 Haziran 1992’de Rio De Janeiro’da, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı, Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Kurulu (UNCED) işbirliğinde gerçekleşmiştir. Küresel manada katılımın çok olmasından ötürü, *Yeryüzü Zirvesi* adında da bilinen bir konferanstır (Kahraman ve Türkay, 2014: 104).

Karakaya ve Özçağ (2004: 3) sürdürülebilir kalkınma kavramının küresel temellerinin Bruntland raporu ile atıldığını fakat kavrama asıl ivmeyi Rio Zirvesi’nin kazandırdığını belirtmiştir. Aynı zamanda bu zirvede *Rio Deklarasyonu* ve *Gündem 21* başlıklarını içeren sürdürülebilir kalkınma eylem planlarının hazırlandığı ifadelerini kullanmıştır. Bu konferans, Gündem 21 sürdürülebilir kalkınma bilincini oturtmak ve yaygınlaştırmak amacıyla işbirlikleri, yoksullukla mücadele, tüketim anlayışında değişiklik, demografik faktörler ve sürdürülebilirlik, çevre ve kalkınmanın birleşmesi konularını içermektedir (UN, 1992).

Rio konferansı, 1972 Stockholm Çevre Konferansı’nda alınan kararları hayata geçirmeyi hedeflemiştir. Bu konferansı diğer konferanslardan ayıran özellik; merkezi yönetimin yanında diğer tüm temsilcilerin katılımı ile “çok sesli ve katılımcı” anlayışın geliştirilmeye çalışılmasıdır (Özmehmet, 2008: 7-8).

1.3.4. 1996 Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Konferansı

1996 yılında Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Komisyonunun İstanbul'da düzenlediği "*Habitat II*" konferansında sürdürülebilir kalkınma ana konu olmuştur. 20. yüzyılda Birleşmiş Milletlerin düzenlemiş olduğu en kapsamlı konferansta 171 ülke temsil edilmiş, 16.400 kişi bu konferansa katılmıştır. Konferans iki temel esasa dayanmaktadır (İnam, 2009: 26). Birincisi "herkes için yeterli beslenme", ikincisi ise "sürdürülebilir insan yerleşimlerinin geliştirilmesidir" (UN, 1996). Habitat II Konferansı'nda, sürdürülebilir kalkınma kavramı insan yerleşimleri alanına uyarlanmış, konferansta kabul gören iki bildiride (İstanbul Bildirgesi ve Habitat Gündemi) de bu konuya vurgu yapılmıştır (Bozlağan, 2010: 1022).

Konferans sonunda; bulunduğumuz yüzyılın ilk 20 yılında sürdürülebilir kalkınmayı yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde gerçekleştirebilmek ve başarabilmek adına rehber niteliğinde olan bir rapor sunulmuş ve tüm insanlığa çağrıda bulunulmuştur (İnam, 2009: 26). Özetle herkes için yeterli sayıda konutun inşası ve kentleşmedan ziyade yaşam yerlerinin sürdürülebilir kılındığı yerleşkelerin gelişmesi konularına vurgu yapılmıştır (Özmehmet, 2008: 10).

1.3.5. 1997 Rio + 5 Forumu

Bu forum, 13-19 Mart tarihleri arasında 1997 yılında Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı öncülüğünde New York'ta düzenlenmiştir. Bu zirvede amaç geniş katılımcı grubunu bir araya getirmek ve sürdürülebilir gelişmeyi gündeme gelen bir konu olmaktan çıkartarak, uygulamaya geçirilmesini sağlamak olmuştur (Bozlağan, 2010: 1024). Bu konferansın diğer konferanslara oranla önemli bir noktası üzerinde durulmuştur. Konferansta tüm ülkelerden Gündem 21'leri ve eylem planlarını sürdürülebilir kalkınma çerçevesinde oluşturmaları istenmiştir (Özmehmet, 2008: 10).

1.3.6. 2002 Johannesburg Zirvesi (Rio +10)

Johannesburg, başka kaynaklarda "*Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi*", "*Johannesburg Zirvesi*" ya da "*Rio+10*" olarak da geçmektedir. Rio deklarasyonundan sonra yayınlandığı için Gündem 21 eylem planının devamı niteliğinde olup, bu zirvede "Uygulama Planı" ve "Johannesburg

Sürdürülebilir Kalkınma Planı” hazırlanmıştır. BM üyesi katılımcıların yer aldığı bu zirve 26 ağustos-4 Eylül tarihler arasında gerçekleştirilmiştir.

Rio sonrası geçen 10 yılın değerlendirilmesi bu zirvede yapılmıştır. Fakat bu zirveyi diğerlerinden ayıran önemli bir özellik bulunmaktadır. Bu özellik Özmehmet (2008: 10) tarafından “toplumun her kesiminden katılımın sağlanması” şeklinde ifade edilmiştir. Bu ifadeden yola çıkılarak Johannesburg zirvesine kadar geçen sürede zirvelere katılımın belirli kesimlerce sağlandığı belirtilebilir. Johannesburg zirvesi ile ise “devlet ve hükümet temsilcileri” arasında geçen çevre ve kalkınma ana temalı hedef bildirgeleri yerini toplumun tüm kesiminin dahil edilmeye çalışıldığı sürdürülebilir kalkınma forumlarına bıraktığı söylenebilir.

Bu konferans daha çok somut girişimlerin gündeme geldiği bir etkinlik olmuştur. Bu konferansta sivil toplum kuruluşları ve özel sektörün etkin katılımı gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Bunun sebebi ise sürdürülebilir kalkınma yaklaşımında özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarının önemli katkılar sağlayacağına düşünülmesidir (Bozlağan, 2010: 1025).

1.3.7. 2012 Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı

2012 yılında 20-22 Haziran tarihlerinde Brezilya'nın Rio de Janeiro şehrinde gerçekleşen bu konferansta tartışılan konular ve alınan bazı kararlar aşağıdaki gibidir (UNCSD, 2012);

- Diğer konferanslarda vurgulanan yoksulluk, sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması tarafından çözülmesi gerek bir problem olarak tekrar gündeme getirilmiştir. Cinsiyet eşitliği, kadınların kalkınma çabaları ve istedikleri yaşam standartlarının olması konusunda da önemle durulmuştur.
- 2014 yılında III. Uluslararası Konferans'ın toplanmasına karar verilmiş ve yeniden gündeme getirilmek üzere enerji, gıda güvenliği, okyanuslar, şehirler ve tematik alanlarda neler yapılabileceğine ilişkin görüşler beyan edilmiştir,
- Konferansta yeşil ekonomiye katkı sağlamak amacıyla “yeşil büyüme” politikaları konusundan ilkeler benimsenmiş ve

sürdürülebilir kalkınmanın uygulanmasında açık ve pratik önlemlere odaklanılmıştır,

- Katılımcı devletlerin 2015 sonrasında gündeme gelecek bir dizi sürdürülebilir kalkınma hedefleri için kendi aralarında stratejiler belirleyip, bu stratejiler için süreç başlatılmasına karar verilmiş ve bu kararların tartışılacağı üst düzey bir siyasi forum oluşturulması kabul edilmiştir,
- Nesillerin geleceklerini garanti altına almak adına bugüne kadar gündeme gelmiş olan kalkınma programlarından elde edilen başarısız sonuçları analiz ederek, somut eylemler planlarının acilen uygulamaya geçirilmesi konusuna dikkat çekilmiştir.

Sürdürülebilir kalkınma ve gelişim sürecinde belirtilen; sürdürülebilir kalkınmanın belirlenen 17 amaç ve hedefleri katılımcı ülkelerin uygulamaya koyması gerekliliğindeki noktaya Rio+20 zirvesinde değinilmiştir. Ve bahsedildiği gibi de 2015 yılında Birleşmiş Milletler aracılığıyla sürdürülebilir kalkınma amaç ve hedefleri yayımlanmıştır.

1.4. Sürdürülebilir Turizm

Sürdürülebilirlik, sürdürülebilir kalkınma ve sürdürülebilir turizm kavramları ile şekil olarak birbirine benzemesiyle bağlantılı olarak birbirleri yerlerine kullanılabilir. Fakat tanımlamalara bakıldığında bu üç kavramın birbirinden farklı ifadeleri içerdiğinden bahsedilebilir.

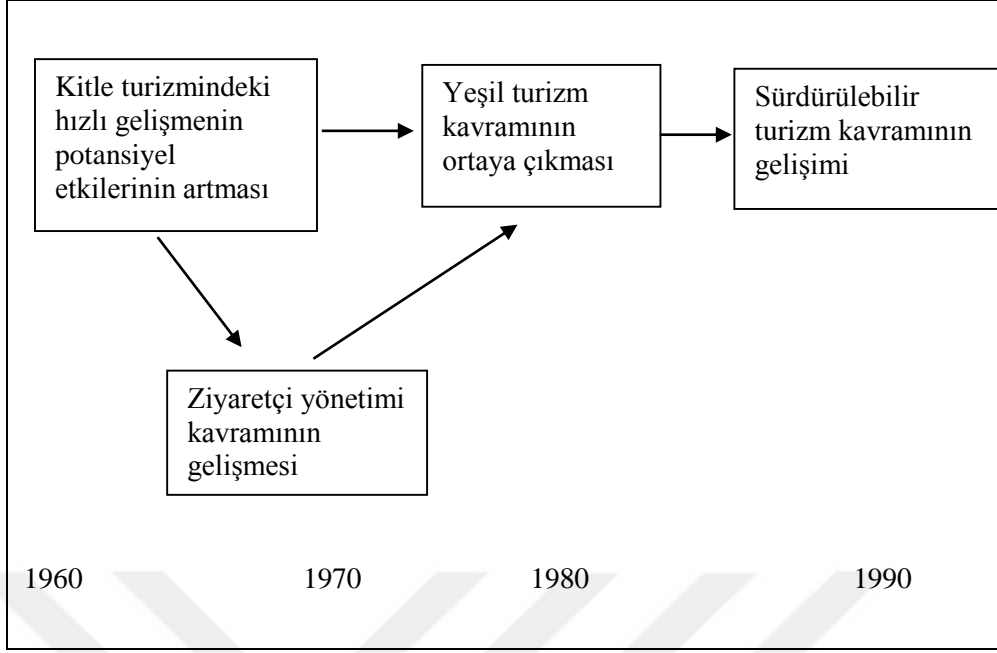
Sürdürülebilirlik “devlet odaklı olup düzenli yaşamı” ifade ederken, sürdürülebilir kalkınma ise net zamandan ziyade “sürece” odaklanmaktadır ve kalkınma süreci boyunca oluşan değişimlerin de yönetilmesini kapsamaktadır. Diğer yandan sürdürülebilir turizm kavramı “kalkınmayla ilişkide olup, kalkınmaya yardımcı bulunan turizm çeşitleri” olarak belirtilmektedir (Liu, 2003: 460).

20. yüzyıl çeyreğinde, çevreyle birlikte kalkınma sorunlarının artması dünya geleceğinin risk taşıması tehlikesini doğurmuştur. Bu tehlikeyle doğan sürdürülebilirlik kavramı, doğal güzellikler, kültürel miras gibi sınırlı ve çoğunlukla özel olarak korunmayı gerektiren kaynaklara dayanan turizm sektörünü de yakından etkilemiştir.

Dünyadaki ekonomik, teknolojik ve siyasal değişimlere bağlı olarak hızla gelişen turizm sektörünün ülke ekonomilerinde önemli bir rolü vardır. Turizm pastasından pay almak isteyen her destinasyon arasında gün geçtikçe rekabet artışı yaşanmaktadır. Destinasyonlar arasındaki rekabetçiliğin devamlılığını koruyabilmek şüphesiz ki destinasyondaki turistik cazibe kaynakları olan çevresel kaynakların sürdürülebilirliğini sağlamak ile mümkün kılınacaktır. Bunun yanında turistik çekim kaynakları içerisinde yer alan kültürel ve fiziki kaynakların korunması ve geliştirilmesi de turizm sektörüne ekonomik açıdan katkı sağlaması adına önem arz etmektedir (Can, 2013: 24).

Artan turizm faaliyetleri destinasyonun gelişimi ve büyümesini destekleyebileceği gibi turizm kaynaklarının hızla tüketiminin gerçekleşmesine de neden olabilir. Turizm kaynaklarının etkin ve doğru kullanımının sağlanmaması destinasyonun değerini yitirmesine sebep olacaktır. Turizmde taşıma kapasitesi vardır ve bu anlamda turizm destinasyonunun taşıma kapasitesi göze alınarak çevre direnci de sağlanmalıdır. Çevre direnci turizm faaliyetlerinin yoğunluğu ve ev sahibi toplumun sosyolojik özelliklerine bağlıdır. Dolayısıyla turizm kaynaklarının uzun vadeli olması için, doğal çevre ve sosyo-kültürel alanlarda sürdürülebilirlik anlayışının benimsenmesi ön koşuldur (Joshi ve Dhyani, 2009: 33).

Swarbrooke (1999: 8)'e göre 1960'lı yıllar itibariyle kitle turizmindeki gelişmenin artmasıyla birlikte sürdürülebilir turizm gelişim sürecinin ilk basamağı oluşturulmuştur. Daha sonrasında ziyaretçi yönetimi kavramının gelişmesi ve benimsenmesi, doğa ve sorumlu turizmi de içerisinde barındıran yeşil turizm kavramının ortaya çıkması, beraberinde sürdürülebilir turizm kavramının gelişmesine imkan tanımıştır. Bu gelişim sürecinin kronolojik sırası Şekil 1'de gösterilmiştir.

Şekil 1: Sürdürülebilir Turizmin Kronolojik Gelişim Süreci

Kaynak: (Swarbrooke, 1999: 8).

Sürdürülebilirlik kavramı hemen hemen tüm alanlarda tartışılmaya başlanmış bir konudur. Birçok alanda sosyal yaşam gerekliliği olarak ortaya çıkmıştır. Farklı alanlarda farklı toplumsal boyut içeren sürdürülebilirlik kavramının tüm alanlardaki ortak noktası, insan geleceğini konu alması ve kullanılacak alandaki tüm kaynakları korumayı amaç edinmesidir. Kalkınma ve gelişmede turizm sektörünün öneminin bilinmesi üzerine de turizmin çevre ve doğal kaynaklarla güçlü ilişkisine bağlı olarak çevre ve kalkınma arasında uyumluluğun olması gerekmektedir (Beyhan ve Ünügür, 2005: 80).

Çevreyi korumanın, çevre bilincini oturtmanın ve çevreye olumlu katkıları sağlamanın yanında bu katkılarda teşviki sağlamak da sürdürülebilirliğin turizm çerçevesinde önem kazanan (Baytok ve öte., 2015: 2-3) konulardan biri haline gelmiştir. Akşit'in (2007: 443) belirttiği gibi çevre ve ekonomi arasında gittikçe kuvvetlenen bir bağ vardır ve "çevre kalitesinin sürekliliğini sağlamak, kalkınmayı adil kılmak" kavramları da sürdürülebilir turizm açıklamalarında yer almaktadır. Dolayısıyla sürdürülebilirliğin çevre ve ekonomik boyutunun önemi gün yüzüne çıkmaktadır.

Sürdürülebilir turizme ilişkin literatürde farklı tanımlamalara yer verilmiş olsa da, bu tanımların ortak özelliğinde doğal ve kültürel kaynakların korunması ve geleceğe taşınması barınmaktadır. Bu bağlamda sürdürülebilir

turizm tanımlamalarına bakılarak da sürdürülebilirlik kavramının turizmin toplumdaki rolünde “yeniden değerlendirme” olarak ifade edilebileceğinden bahsedilebilir.

Dünya Turizm Örgütü (WTO) sürdürülebilir turizmi: “Turistlerin, ev sahibi halkın, sektörün ve çevrenin ihtiyaçlarına yönelerek; bugün ve gelecekteki çevresel, sosyal ve ekonomik etkilerini dikkate alan turizm” (WTO, 2017) şeklinde tanımlamaktadır. WTO’nun yapmış olduğu bu tanıma göre sürdürülebilir turizm gelişimi esasları kitle turizmi ve niş turizmi de içinde olmak üzere destinasyon türü ve yönetiminde uygulanabilmektedir. Sürdürülebilirlik ilkelerinde olduğu gibi sürdürülebilir turizm ilkeleri de çevresel, sosyo-kültürel ve ekonomik boyutlara dayanmaktadır. Dolayısıyla sürdürülebilir turizmi sağlamak için gerçekleştirilmesi gerekenler içinde;

- Turizmde en önemli unsur olan çevresel kaynakları en uygun ölçüde değerlendirerek, ekolojik sürecin devam ettirilmesi ve biyoçeşitliliği ve doğal mirası korumaya yardım edilmesi,
- Yerel halkın sosyo-kültürel yaşantısına müdahale etmeden mevcutta bulunan kültürel mirasın ve geleneksel değerlerin korunmasını destekleyerek, kültürlerarası hoşgörüyeye katkı sağlanması,
- İstikrarlı şekilde bütün paydaşlara dağıtımı sağlanan sosyo-ekonomik faydaları olan, dengeli istihdam ve gelir fırsatı ile yerel halka sosyal hizmet sağlayan, yoksulluğun azaltılmasına yardımcı olan, uzun vadeli ve uygulanabilir ekonomik operasyonlar yürütülmesi (Birleşmiş Milletler Çevre Programı ve Dünya Turizm Örgütü, 2005: 11) gibi unsurlar yer almaktadır.

Bramwell ve Lane’e (1996: 2) göre sürdürülebilir turizm, turizm endüstrisi, yerel halk ve çevre arasındaki karma ilişkinin yaratabileceği sorunlara bağlı olarak doğan olumlu anlayışı benimseyen ve doğal ve beşeri kaynakların nesillerce kullanılıp, uygulanabilirliğini konu alan bir yaklaşımdır.

Türkay (2014: 228) sürdürülebilir turizmi, “turizmin uzun yıllar kendinden beklenen şekilde toplum ihtiyaçlarını karşılama yeteneği adına,

ekonomik, ekolojik ve toplumsal çevreye duyarlı bir şekilde geliştirilmesi gerektiğine odaklı olarak üretilmiş bir yaklaşım/felsefe” olarak tanımlamaktadır. Çalık (2014: 26) sürdürülebilir turizmin tanımını ve hedeflerini üç madde ile ifade etmiştir.

- *Sürdürülebilir turizm, ekolojik süreçlerin, doğal mirasın ve biyolojik çeşitliliğin korunmasını çevresel kaynakların düşük seviyede kullanılmasını hedefler,*
- *Sürdürülebilir turizm yerel halkın kendilerine özgü sosyo-kültürel özelliklerine, yerleşik yaşam biçimlerine,, kültürel miras ve geleneksel değerlerinin korunmasına, kültürlerarası yaşam tarzlarına,, kültürel miras ve geleneksel değerlere sahip çıkılması ve uzun ömürlü olmasına, kültürlerarası anlayış ve hoşgörünün artmasına katkıda bulunur.*
- *Sürdürülebilir turizm, ev sahibi toplumlarda yoksulluğun azaltılması, destinasyonda yaşayan tüm paydaşlar için sosyo-ekonomik faydalar sağlaması, daimi bir istihdam politikasının izlenmesi ve uzun vadeli, ekonomik istikrarı hedefler.*

Turizm destinasyonlarında sürdürülebilirliği planlarken toplumun temel ihtiyaçlarının yanında çevreye duyarlı diğer yaklaşımlarla beraber sürdürülebilirliğin tüm ilkeleri de göz önüne alınmalıdır (Kervankıran, 2011: 66). Doğal olarak sürdürülebilir turizm iyi planlandığı, yönetildiği ve geliştirilmeye çalışıldığı takdirde şüphesiz ki fırsatlar yaratacaktır. Türk Sanayiciler ve İşadamları Derneği (TUSİAD) sürdürülebilir turizmin iyi planlanması durumunda yaratacağı fırsatları aşağıdaki gibi tablolastırmıştır.

Tablo 2: Planlı Sürdürülebilir Turizm Fırsatları

<p style="text-align: center;">Katma Değer</p> <ul style="list-style-type: none">●Turizmde farklılaşma ve rekabet avantajı,●Marka değeri ve pozitif sosyal imaj,●Alternatif turizm çeşitlerinin yaygınlaştırılması,●Bölgesel kaynakların verimli kullanımı ve pazarlanması,●Sürdürülebilir ve yeni tasarımlar, teknoloji ve bio-ürünler,●Güvenli seyahat prensibi ve sigorta şirketlerinin artan önemi,	<p style="text-align: center;">Altyapı</p> <ul style="list-style-type: none">●Doğayla dost tesislerin inşası,●Engelli ve 3. Yaş grupları için gerekli alt yapı ve ulaşım yatırımları ve teknolojik inovasyon fırsatları,●Kendi tükettiğini üretmek prensibiyle az ve yeşil enerji tüketen bölgelerin oluşturulması,
<p style="text-align: center;">Verimlilik</p> <ul style="list-style-type: none">●Su ve enerji kullanımının düzenlenmesi ve azaltılması,●Kati ve sıvı atık seviyesinin aşağıya çekilmesi, yeniden kullanımı ve geri kazanımı,●Tesislerde geri dönüşümlü malzeme ve izolasyon/yalıtım ile enerji verimliliği,●Alternatif ve yenilenebilir enerji kullanımı ile düşük maliyetin sağlanması,	<p style="text-align: center;">Ekolojik ve Kültürel Hizmetler</p> <ul style="list-style-type: none">●Sürdürülebilirlik alanında yeni iş alanlarının çıkması (örn: sertifikasyon danışmanlık, denetleme hizmetleri),●Arazi kullanım yönetiminin ve şehir planlamasının yeni iş alanları olarak ön plana gelmesi,●Eko-tarım uygulamalarının yeni bir ürün ve organik tarım pazarı oluşturması,●Doğal ürün pazarında canlanmanın sağlanması,●Yerel insan kaynaklarının eğilim olanaklarından faydalanmaları ile istihdam havuzunda kalite artışının gerçekleşmesi.

Kaynak: (TUSİAD, 2012: 59)

Sürdürülebilir turizm kavramıyla uyum sağlayamayan turizm şekilleri zaman geçtikçe sosyo-kültürel ve doğal çevre üzerinde olumsuz izler bırakabilecektir. Bu durumun sürdürülebilir turizm ilkelerine ters düştüğünü söylemek yerinde olacaktır. Diğer yandan, sürdürülebilir turizm kavramıyla uyumlu olan turizm şekillerinin de iyi bir şekilde planlanmadığı, yönetilmediği ve geliştirilmediği takdirde var olan doğal ve sosyokültürel kaynaklar üzerinde olumsuz etkiler yaratabileceği de göz ardı edilmemelidir. Swarbrooke (1999: 19), sürdürülebilir turizm kavramına uygun olan ve olmayan turizm şekillerine Tablo 3'teki gibi yer vermiştir.

Tablo 3: Sürdürülebilir Turizm ve Farklı Turizm Çeşitleri

Sürdürülebilir turizm kavramına uygun olan turizm çeşitleri	Sürdürülebilir turizm kavramına uygun olmayan turizm çeşitleri
<ul style="list-style-type: none">●Eko-turizm,●Kültürel turizm,●Terkedilmiş alan ve mekanlar için yeni kullanım imkanı sağlayan çekicilikler,●Küçük ölçekli kırsal çiftlik turizmi,●Sorumlu turizm (turistlerin çevrenin korunması ile ilgili faaliyetlere katılması),	<ul style="list-style-type: none">●Kitlese kıyı turizmi,●Fiziksel çevreye hasar veren aktivitelere dayalı seyahatler,●Cinselliğin ön planda tutulduğu seyahatler,●Kontrolsüz yapılan faaliyetlere dayalı tatiller,●Hassas çevrelere yapılan kitlese ziyaretler (yağmur ormanları, Antarktika gibi) dir.

Kaynak: (Swarbrooke, 1999: 19)

Turizm sektörü söz konusu olduğunda sürdürülebilir gelişmenin anlamı büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda turizm sektörünün çalışma prensibi, turizmin taşıma kapasitesini, ürün ve hizmet kalitesini; fiziki ve insani çevreye zarar vermeden, devamlılığı sağlayıp, besleyerek geliştirmek olmalıdır (Cronin, 1990: 13). Aynı zamanda sürdürülebilir turizm gelişimi, ilgili bütün paydaşların geniş ve bilinçli katılım ile orta noktada uzlaşmayı prensip edinen bir liderlik gerektirmektedir. Sürdürülebilir turizmin gerçekleşmesi aksaksız bir süreç olup, aksadığı takdirde ise gerekli düzeltici önlemlerin uygulanması sürecinin de izlenmesi gerektiği üzerinde önemle durulmalıdır. Sürdürülebilir turizm ayrıca *turist memnuniyetini* yüksek düzeyde korumalı ve turistlerin *sürdürülebilirlik hususunda farkındalık sağlayarak sorumlu turist bilincini de aşılmalıdır* (UNEP ve WTO, 2005: 11).

“Dünya Turizm Örgütü’nün hesaplamalarına göre 2020 yılında dünyada seyahat eden insan sayısı 1 milyar 560 milyon kişi olarak tahmin edilmektedir. Turistler tarafından yaratılan ekolojik ve sosyal zararın yapısı ve büyüklüğü ziyaretçilerin sayısı ve yoğunluğu ile doğrudan ilgilidir. Yılın belli dönemlerinde turizmdeki hareketliliğin artış gösterdiği düşünüldüğünde artışa bağlı destinasyonlarda turizmin taşıma kapasitesinin aşılabacağı söylenebilir. Bu kapsamda turizmin çevreye zarar verme olasılığının paralel olarak artış göstereceği düşünülmektedir. Turizm faaliyetlerindeki bu artış,

sürdürülebilir turizmin gelişimi için geçmiştekenden çok daha fazla duyarlılık gösterilmesini ve bilinçli adımların atılmasını gerektirmektedir” (Demirtaş, 2011: 364-365). Sürdürülebilir turizm gelişimi, gelecekte turizm adına farklı imkanları yaratmayı sağlarken, aynı zamanda ev sahibi toplumun ve de ziyaretçilerinin bugünkü ihtiyaç ve beklentilerini de ipotek altına almadan devam ettirir.

1.4.1. Sürdürülebilir Turizm İlkeleri

Garrod ve Fyall (1998: 201) sürdürülebilir turizmin on ilkesini aşağıdaki gibi açıklamıştır:

- Sürdürülebilir kaynak kullanımı: Doğal, sosyal ve kültürel kaynakların koruma kullanma dengesinde sürdürülebilirliğinin sağlanması çok önemlidir. Uzun dönemli iş olanakları yaratır.
- Aşırı tüketim ve atıkların azaltılması: Turizmin kalitesini arttırmak ve uzun vadede çevresel zararların yenilenme maliyetlerinden kaçınmak için aşırı tüketimin ve atıkların azaltılması gerekir.
- Çeşitliliği korumak: Doğal, sosyal ve kültürel çeşitliliğin korunması, geliştirilmesi ve uzun dönemde turizmin sürdürülebilirliğinin sağlanması gerekir.
- Turizmi planlamaya entegre etme: Turizm, Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) sorumluluğu çerçevesinde yerel ve ulusal stratejik planlama sistemiyle birleştirildiğinde uzun süre varlığını devam ettirir.
- Yerel ekonomilerin desteklenmesi: Turizm, çevresel yarar ve maliyetleri göz ardı edilmeyerek yerel ekonomileri destekler ve de çevresel zararlardan korur.
- Yerel halkı içermesi: Yerel halkın turizm sektörüne katılımı sadece kendi çıkarlarını korumaz, çevresine yarar sağlar. Aynı zamanda turizm deneyimlerinin kalitesini de arttırır.
- Paydaşlar ve halka danışma: Turizm endüstrisi ve yerel topluluklar, organizasyonlar ve kurumların arasında çıkabilecek olası sorunları çözmek ve turizmin sürdürülebilirliğini sağlamak için birbirlerine danışmalı ve işbirliği içinde olmalıdır.

- Personel eğitimi: Personelin işe alımından, iş uygulamalarına kadar geçen süreyi sürdürülebilir turizmle birleştiren personel eğitimi turizm ürününün kalitesini artırır.
- Sorumlu turizm pazarlaması: Turizme tam ve sorumlu bilgi sağlayan pazarlama, destinasyonun doğal, kültürel ve sosyal ortamlarında müşteri memnuniyetini sağlar.
- Araştırma gerçekleştirme: Sürekli araştırma, gözlem ve izleme ile toplanan verilerin analizinin yapılması hem destinasyondaki sorunların çözülmesine olanak tanır hem de turizm endüstrisine ve ziyaretçileri yarar sağlar.

Anlatılanlar ışığında sürdürülebilir turizm ilkelerinin; turizmin tüm kaynaklarını çevre ve ekonomik dengeyi gözeterek korumayı hedef alırken aynı zamanda turizmden fayda sağlayan tüm paydaşların çıkarlarını koruyarak turizmden maksimum fayda sağlamasını göz önünde bulundurduğu söylenebilir.

2. BÖLÜM

SÜRDÜRÜLEBİLİR DESTİNASYON YÖNETİMİ

2.1. Destinasyon Kavramı

Yabancı literatürde “destination” daha çok “gidilecek yer” kavramı olarak ifade edilmesinin yanı sıra “Turizm bölgesi”, “Turizm merkezi” ve “Turistik istasyon” anlamlarını da taşıyabilmektedir (Akyurt, 2008:4). Bir turizm destinasyonu; içerisinde barındırdığı farklı turizm kaynakları ile turistleri cezbeden ve yoğun şekilde turistleri misafir eden birçok kurum ve kuruluşun turizm adına sağlamış olduğu tüm hizmetlerin bütününden oluşan karmaşık bir üründür (Özdemir, 2007: 1). Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü’nün yapmış olduğu tanıma göre turizm destinasyonu; “Destek hizmetler, çekicilik ve turizm kaynakları gibi turizm ürünlerini içerisinde barındıran ve turistlerin en az bir gece konakladığı fiziksel alan” tanımıyla ifade edilmektedir (UNWTO, 2007a).

Destinasyonlar ziyaretçilerine birçok turistik ürünü karışım olarak sunan alanlar olarak tanımlanır. Destinasyonun çekiciliğinin olması için turistlerin destinasyondan beklediği tüm imkanların karşılanması gerekir. Turistlerin beklentilerini karşılayabilecek bir destinasyon imaj algısının oluşturulması, alanın sürdürülebilirlik kazanmasında da destekleyici unsur olacaktır (Akyurt, 2008: 5). Buhalis (2000: 2) turizm destinasyonlarının değerlendirilmesini sağlamak adına *altı faktörden* oluşan temel çerçeveyi oluşturmuştur. Temel çerçevede; çekicilikler, ulaşılabilirlik/erişilebilirlik, kolaylıklar/tesisler, uygun paket turlar, faaliyetler ve yan hizmetler olarak yer almaktadır.

Ersun ve Arslan (2011: 234-240) destinasyon seçimini etkileyen unsurlar içerisinde; “Turizm potansiyeli, turizm amaçları, paylaşılabılır ortak vizyon, rekabet yeteneği, pazarlama karması, pazarlama stratejileri, konumlama, imaj oluşturma, marka yaratma, tanıtım faaliyetleri” boyutlarına yer vermiştir. Gidilecek destinasyonun cazibesinin yanında pazarlama ve reklam faaliyetlerinin iyi yapıyor olması destinasyon seçimi etkileyen unsurlarında başında yer almaktadır. Dolayısıyla destinasyon çekiciliğinden bahsederken

“destinasyon rekabet unsurlarının temel belirleyicilerden biri olduğu göz önüne alındığında, kaynaklarını en elverişli şekilde değerlendiremeyen, bunları etkili şekilde sunamayan destinasyonların hem ulusal hem de uluslararası turizm pazarında başarılı olma ihtimallerinin oldukça düşük olduğu” vurgusunu yapmak gerekir (Kayıkçı ve Çoğalmış, 2015: 273).

2.2. Sürdürülebilir Destinasyon Kavramı

Planlaması iyi yapılmamış turistik eyleme bağlı olarak ortaya çıkan çevresel bozulmalar, sosyal, çevresel ve ekonomik dengeyi göz önünde bulundurarak çevreyi koruyan turizm türlerinin önem kazanmasına neden olmuştur. Bir yandan koruma kullanma dengesini benimseyerek ekolojik dengeyi sağlamaya çalışıp, diğer yandan da gelecek nesillerin ihtiyaçlarını da göz önünde bulundurarak sektör sürdürülebilir turizme yönelirken, bölgesel kar marjı elde etmek ve turizmden daha fazla pay alabilmek adına turizm pazarında marka yaratacak değerdeki bölgeleri “destinasyon” olarak tanımlama arayışındadır (Kısa Ovalı ve Tachir, 2015: 35). Turizm sektöründe de diğer sektörlerde olduğu gibi sürdürülebilirlik önem taşıyan bir kavram haline gelmiştir. Sürdürülebilirlik yaşanan dönemin gereksinimlerini karşılarken; gelecek nesillerin ihtiyaçlarını karşılama oranlarını düşürmeden, kısıtlamadan karşılayan bir kalkınmadır. Bu anlayışa bağlı olarak kaynak kullanımları daima gözetilmeli, özellikle çevreyi koruma noktasında gerekli bilinçlendirmeler göz ardı edilmeden maksimum koruma sağlanmalıdır (Sezgin ve Kahraman, 2008: 1). Bu doğrultuda turizmden pay almak isteyen her destinasyonun gelişmesi ve pazarlamasında sürdürülebilirliğe ihtiyaç duyduğu söylenebilir.

Turizmin günümüzde kitlesel hale gelmesiyle birlikte destinasyonların birçoğu kendini rekabet pazarında bulmuşlardır. Destinasyonların rakip destinasyonlar içerisinde sınırlanması, farklılaştırma stratejilerine gitmesi sonucunda daha fazla turisti misafir etme arzusu destinasyonlar için sürdürülebilirlik algısının oluşmasında önemli rol oynamaktadır.

Dünya Turizm Örgütü sürdürülebilir destinasyonlarda; mevcut turistlerin ve ev sahibi bölgelerin bugünkü ekonomik, sosyal ve estetik ihtiyaçlarının, gelecektekiler için fırsatların korunması ve geliştirilmesi şeklinde

karşılanmasıyla; kültürel bütünlüğün, ekolojik süreçlerin, biyolojik çeşitliliğin ve yaşam destek sistemleri gibi tüm turizm kaynaklarının yerine getirilebilir şekilde yönetilmesinin (UNWTO, 1998) üzerinde durulması gerekliliğini vurgulamaktadır.

Genç, Atay ve Eryaman (2014: 50) destinasyonun sürdürülebilirliğinin sağlanması için sürdürülebilirlik bağlamında geliştirilmiş politika ve planlara ihtiyaç duyulduğunu ve “her destinasyon için belirlenmiş sürdürülebilir politika ve planlamanın olduğunu söylemenin pek de mümkün olmadığını” belirtmektedirler. Destinasyonlarda sürdürülebilirliği sağlamak adına en uygun politika ve planlamanın oluşmasında ise paydaşların işbirliği içerisinde olması gereklidir. Bu bağlamda “Destinasyonu sürdürülebilir hale getirmek ve bunun devamlılığını sağlayabilmek, yönetim fonksiyonunun bir unsurudur” (Doğan ve Gümüş, 2014: 8) dolayısıyla destinasyonların sürdürülebilirliğinden bahsederken aynı zamanda nasıl yönetildikleri de büyük önem taşımaktadır.

Küresel Sürdürülebilir Turizm Konseyi (GSTC) tarafından 2013 yılında sürdürülebilir olmayı hedefleyen turizm yönetimlerinin ya da organizasyonlarının ulaşmayı arzuladıkları asgari teşebbüsleri ve destinasyonların sürdürülebilirlik ortak anlayışında birleşmeleri için bazı kriterler belirlenmiştir. Bütüncül ve entegre yaklaşım olan sürdürülebilir destinasyon kavramında yer alan; “Sürdürülebilir destinasyon yönetimini göstermek, ev sahibi toplum için turizmin olumsuz etkilerini minimize edip maksimum fayda sağlamak, ziyaretçilerin kültürel mirasa etkilerini en aza indirmek ve topluluklara sağlanan faydayı en üst düzeye çıkarmak, çevreye sağlanan faydayı arttırıp, negatif etkileri azaltmak” maddeleri destinasyonlar için belirlenen sürdürülebilir turizm kriterlerinin ana başlıkları olarak belirlenmiştir.

Küresel Sürdürülebilir Turizm Konseyi (GSTC, 2013) tarafından oluşturulan bu kriterler her destinasyon için ya da yönetim organizasyonları için kesin bilgiler taşımamaktadır. Bu kriterlerin belirlenmesindeki en önemli rol, destinasyonların *sürdürülebilirlik koşullarını dayandırabilecekleri bir ölçek* geliştirilmeye çalışılmış olmasıdır. Bu ölçek beraberinde destinasyonların sertifikalandırılmasını da uygulamaya koymaktadır.

Destinasyonlar için sürdürülebilirlik kriterlerine bağlı olarak da GSTC' nin sertifika alabilmek adına yayınlamış olduğu göstergeler yer almaktadır. Dolayısıyla belirlenen bu kriterler ve sertifikalandırma sistemi, uygulama destinasyonunun turizm varlıklarına, yönetim örgütlerine, coğrafi koşullarına göre değişiklik gösterebilmektedir.

2.3. Sürdürülebilir Destinasyon Yönetimi

Destinasyonların gelişmesi kendiliğinden mümkün değildir dolayısıyla turizm destinasyonun gelişimini başarılı bir şekilde tamamlayabilmesi için yönetime ihtiyaç vardır (Yüksek, 2014: 25). Destinasyon yönetimi çağdaş yönetim anlayışıyla ortaya çıkmış ve karmaşıklık yaratan konularda ise kilit görevi üstlenmiştir. Destinasyonlar sadece turistler ve turizm endüstrisiyle alakalı yönetimi üstlenen yerler değil, yerel işletmelerin ve sanayi işletmelerinde karmaşık sorunlarına çözüm getirilerek yönetilmesi gerekli alanlardır (Semerciöz, Dönmez ve Dursun, 2008: 90). Buradan hareketle öncelikli olarak yönetim kavramı tanımlanacak olursa; yöneticilerin ve onların iş yaptıracağı diğer insanların olduğu, bu insanlar arasında işbirliğinin sağlandığı ve bu iş birliğinin belli bir amaç ya da amaçlara yönelmiş olduğu, etkinlik ve verimliliğin esas alındığı bir sistemdir (Bolat ve öte., 2009: 3).

Kocaman (2012: 32) turistik etkinliklerin hatasız organize edilmesinde, ziyaretçilerin talep ve isteklerinin yerine getirilerek beklentilerinin üzerinde ürün ve hizmet ile karşılanmalarında destinasyon yönetiminin önemli bir rol oynadığı üzerinde durmuştur. İlban'a (2007: 23) göre destinasyon yönetiminin en önemli görevi "destinasyonu rakiplerinden ayırt edilecek konuma getirmek ve rekabette bir adım ileriye taşıyıp" organizasyon bütünlüğü sağlamaktır. Turizm ürünleri bileşik ürünler olduğu için destinasyon içerisinde yer alan tüm paydaşlar iç içe ve birbirine bağlı hareket etme eğiliminde olmalıdırlar. Başka bir ifadeyle destinasyon sadece bir unsura bağlı tercih edilmemektedir. Turist tarafından tercih edilen destinasyon tüm özellikleri ile dikkate alınmaktadır. Dolayısıyla destinasyonda farklı bileşenleri bir araya getirerek sunmak destinasyon yönetimi ile sağlanılabilecektir. Destinasyon yönetiminde sadece somut varlıklar değil, imaj, bilgi, memnuniyet, marka gibi soyut unsurlarda göz

önünde bulundurulmalıdır (Güripek, 2013: 56-57). Destinasyon yönetiminin içerisinde; rekabet avantajı oluşturması, turizmin sürdürülebilirliğinin sağlanması, turizmin faydalarının yaygınlaşması, turizm veriminin artması ve kuvvetli marka kimliği oluşturulması da yer almaktadır (UNWTO, 2007b). “Etkin bir destinasyon yönetimi turizm sektörünün arz ve talep durumunu gösteren bilgiye ihtiyaç duymaktadır. Yerel, bölgesel ve ulusal düzeyde iyi bir bilgi sistemi destinasyon yönetimi ve planlaması için en önemli şarttır (Vanhove, 2005: 21’den akt. Polat, 2011: 87).

Globalleşen Dünya’da “destinasyon gelişimi ve rekabet edebilirliğin” hangi yollarla sağlanıp, devam ettirilebileceği konusu büyük önem taşımaktadır. Çağdaş dönemde gelinen nokta destinasyonlardaki rekabet edilebilirliği sağlamanın daha fazla işbirliği ve ortaklık çabaları gerektirdiği bilinmektedir (Uca Özer, 2013: 253). Destinasyon yönetiminin iki unsuru vardır. Bu unsurları destinasyon gelişimi ve destinasyon pazarlaması oluşturmaktadır. Destinasyon pazarlaması, turistlerin destinasyonu tercih etmelerini sağlamaya yönelik faaliyetleri kapsarken, destinasyon gelişimi turizm faaliyetlerinin iyileştirilmesi ve geliştirilmesini kapsamaktadır (Özdemir, 2014: 83-84). Destinasyonlar turistlerin ilgilerini çeken yerler olduğu için turistler tarafından ziyaret edilmeyen bir yer, destinasyon olarak ifade edilemez. Fakat pazarlama yoluyla turist çekmek amacı ile her bölge belirli çalışmalar yapabilir. Turistlerin ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla yönelik bir anlayış ile kaynakların geliştirilmesiyle destinasyonlar ortaya çıkarılabilir. Bu destinasyonların gelişimi ise sürdürülebilir yönetim politikaları ile mümkün olabilecektir (Yüksek, 2014: 2). Bu bağlamda sürdürülebilir yönetim kavramı daha çok günümüze yakın dönemde ortaya çıkmış gibi görünse de aslında temeli Birleşmiş Milletler tarafınca başlatılan “Çevre ve Kalkınma” konferansları sonucunda ortaya çıkan sürdürülebilir kalkınma ve gelişme kavramlarının tartışıldığı forumlara dayanmaktadır.

Sürdürülebilir yönetim, “ destinasyonların uzun süre bozulmadan hatta birtakım iyileştirmeler ile korunması; örgütlerin etkili kararları esas alan politikaları çerçevesinde yönetsel yaklaşımlarını güncellemesi ve sosyal sorumluluk anlayışını benimsediğini gösteren uygulamaları yaşama geçirmesi” (Günlü, 2014: 65) şeklinde tanımlanmıştır. Sürdürülebilir turizm

yönetimi turizmin gelişiminin olumsuz etkilerini en aza indirebilmek için paydaşlar tarafından turizm kaynaklarının devamlılığının sağlanması ve turizm faaliyetlerinin yürütülmesi olarak ifade edilebilir.

Turizm destinasyonlarının pazarda kendilerine yer edinebilmeleri için ulusal ve uluslararası seviyede rekabet üstünlüğü yakalamaları gerekmektedir. Bu durumun gerçekleştirilebilmesi için destinasyonlarda sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir turizm konuları üzerinde durulması gerekir. Kaynaklarını elverişli şekilde değerlendiremeyen, yaratıcı ve lider olmayı hedef alan faaliyetler içerisinde yer almayan, sahip olduğu kaynaklarını pazarlayamayan, sürdürülebilir gelişimi sağlamayan destinasyonlar, turizm pazarındaki payını gün geçtikçe kaybedeceklerdir (Yılmaz, 2013: 279). Dünya üzerinde bazı destinasyonlar için geliştirilmiş "Destinasyon Yönetimi Projesi" örnekleri yer almaktadır. Bu projelerde destinasyonların kendi kimlik özelliklerine göre dizayn edilmiş olsa da temelde öznel olguların yanı sıra yönetimin gerçekleştirilebilmesi için nesnel olgular üzerine odaklandığından bahsedilebilir. Bu olgulardan birisi rekabetçi turizm destinasyonu yaratmaktır. Benzeri olmayan turizm varlıklarına sahip çıkılması, turizm plan ve stratejilerinin geliştirilmesiyle birlikte gelişen turizm trendlerinin takip edilmesi, bu takibi sağlayabilecek güçlü bir turizm ağı kurulması rekabetçi turizm destinasyonu yaratmak için gereklidir. Bu ifadelerin geliştirilmesi ve gerçekleştirilebilmesi için sürdürülebilir destinasyon yönetiminin oluşturulması (Türker ve öte., 2014: 57) hedeflenmelidir.

Destinasyon yönetimi kavramının benimsenmesinde sürdürülebilir turizm ilkeleri belirleyici bir unsurdur. Çünkü, sürdürülebilir turizm, turizmin bölge halkına katkılarını dikkate alan ve turizm gelişimine tüm paydaşların faydalanabileceği çerçeveye yaklaşan bir kavramdır. Bu çerçeve, bizzat destinasyon yönetimi mantığının çok aktörlü, paylaşımcı, ortak karar ve eylem üretmeyi önceliklendiren yapısı ile paralellik arz etmektedir. Diğer yandan bakıldığında ise sürdürülebilirliğin hayata geçirilmesi destinasyon yönetimi uygulamalarının daha uzun vadede etkinliğini korumasını sağlayacaktır (Türkay, 2014: 234).

Destinasyon yönetiminde sürdürülebilirliği benimsemek için gerekli strateji ve politikalar belirlenmeli, belirlenen bu politika ve stratejiler uygulanıp zaman içerisinde güncellenerek başarı elde edilmelidir. Her destinasyon birbirinden farklı özellik ve taşıma kapasitesine sahip olduğundan her destinasyon için sürdürülebilir yönetim çalışmaları farklı olacaktır (Özdemir, 2014: 34). Sürdürülebilir turizm yönetimine ilişkin literatürde yer alan modellerde, “yerellik ve yerel düzeyde yapılacak, destinasyon temelli planlama ve uygulamaların” üzerinde durulmuştur (Doğan ve Gümüş, 2014: 8).

“Sürdürülebilirliği sağlamak destinasyon yönetim örgütlerinin de yönetsel görevleri arasında yer almaktadır. Nitekim sürdürülebilirliğin sağlanamadığı durumlarda bir destinasyonun sunduğu hizmet ve bütünsel anlamda tecrübenin kalitesi düşecek, çekiciliğini kaybedecek ve destinasyon bazında hizmet fiyatları da düşüş gösterecektir” (Özdemir, 2014: 34).

Tüm bu açıklamalardan hareketle destinasyon yönetiminin başarılı ve sürdürülebilir olması için destinasyonda yer alan turizm ürünlerinin destinasyon paydaşlarınınca bütünlük ve uyum içerisinde yönetilmesi gerektiği sonucuna varılabilir. Öte yandan sürdürülebilir destinasyon yönetiminin yerel halkın yaşam kalitesini, yerel halkın sürdürülebilir turizme desteğinin alınması gerekliliğini doğururken tüm turizm paydaşları tarafınca sorumlu turizm bilincinin oluşturulmasının hedef alınması gereği üzerinde de durulabilir.

2.4. Sürdürülebilir Destinasyon Yönetimi ve Paydaşlar

Paydaş kavramı geçmişten günümüze kadar geçen sürede farklı tanımlamalarla alan yazına kazandırılmaya çalışılmıştır. 1963 ve 1995 yılları arasında yapılan tanımlamalara ilişkin Mitchell, Age ve Wood tarafından bir tablo oluşturulmuştur.

Tablo 4: Paydaş Kimdir? Kronolojik Bir Sıra

<i>Kaynak</i>	<i>Tanım</i>
Stanford, 1963.	“Paydaşlar, işletmelere destekleri olmadan organizasyonun var olamayacağı gruplardır.”
Rhenman, 1964.	“Paydaşlar, kendi amaçlarını gerçekleştirmek için işletmeye bağlı olan ve işletmeninde onlara bağlı olduğu gruplardır.”
Ahlsted ve Jahnukainen, 1971.	“Paydaşlar, kendi ilgi ve amaçlarını bir firmaya katılarak gerçekleştirirler, buna göre paydaşlar işletmeye bağlıdır.”
Freeman ve Reed, 1983.	“Paydaşlar, örgütsel amaçların başarılmasını etkiler ya da örgütsel amaçların başarısından etkilenirler.”
Freeman, 1984.	“Paydaşlar, işletmenin başarısından etkilenen ve/veya işletmenin başarısını etkileyen kişi ya da gruplardır.”
Freeman ve Gilbert, 1987.	“Paydaşlar, işletmenin faaliyetlerini etkileyen veya işletmenin faaliyetlerinden etkilenen kişi ya da gruplardır.”
Cornell ve Shapiro, 1987.	“Paydaşlar, işletme ile sözleşmesi olan hak sahipleridir.”
Evan ve Freeman, 1988.	“Paydaşlar, işletmede pay ya da hak sahibidir.”
Evan ve Freeman, 1988.	“Paydaşlar, işletme faaliyetlerinden fayda sağlar ya da zarar görürler.”
Bowie, 1988.	“Organizasyonlar paydaşların desteği olmadan var olamazlar.”
Alkhafaji, 1989.	“Paydaşlar, işletmenin sorumlu olduğu gruplardır.”
Thompson ve Diğerleri, 1991.	“Paydaşlar, organizasyon ile ilişki içindedir.”
Savage ve Diğerleri, 1991.	“Paydaşların, organizasyon faaliyetlerinden çıkarı bulunmaktadır ve paydaşlar organizasyonu etkileme potansiyeline sahiptir.”
Hill ve Jones, 1992.	“Paydaşların işletme üzerinde yasal hakları vardır.”
Brenner, 1993.	“Paydaşların organizasyon ile bazı yasal ve özel ilişkileri bulunmaktadır.”
Wicks ve Diğerleri, 1994.	“Paydaşlar, işletme ile etkileşim içindedir.”
Clarkson, 1994.	“Paydaşlar, bir işletmede ve o işletmenin faaliyetlerinde hak sahibidir.”
Nasi, 1995.	“Paydaşlar, işletme ile etkileşim içindedirler ve işletmenin faaliyetlerini mümkün kılarlar.”
Brenner, 1995.	“Paydaşlar, işletmeyi etkileyen ya da işletmeden etkilenen kişi ya da gruplardır.”
Donaldson ve Preston, 1995.	“Paydaşlar, işletme faaliyetlerinde prosedür gereği ve devamlı olarak yasal hakka sahip olan kişi ya da gruplardır.”

Kaynak: (Mitchell, Agle ve Wood: 1997: 858).

Freeman (1984) paydaş kavramı için “işletmenin başarısından etkilenen veya işletmenin başarısını etkileyen kişi veya gruplar” şeklinde tanımlama yapmıştır. Her geçen gün kavramın sık sık kullanılması fakat ne ifade ettiğinin bilinmemesi üzerine paydaş kavramı üzerine geniş araştırmalar

gerçekleştirilmiştir (Clement, 2005: 259). Mitchell, Agle ve Wood (1997) paydaşlar ve işletmeler arasındaki ilişkiyi daha iyi tanımlayabilmek ve de birbirleri üzerine olan etkileri açıklayabilmek için önemli başlıkları bir araya toplamışlardır. Bu başlıklarda;

- İşletmeler ve paydaşlar arasında bir ilişki vardır,
- İşletmeler ve paydaşlar arasında karşılıklı bağımlılık ilişkisi vardır,
- Paydaşların işletmeler üzerinde, işletmelerin paydaşlar üzerinde önemli gücü vardır,
- İşletmeler ve paydaşlar arasında sözleşmeler vardır,
- Paydaşların işletmeler üzerinde hakları vardır,
- Paydaşlar bazı riskler taşır,
- Paydaşların işletmelerden çıkarları yer almaktadır.

Bu tanımlama ve başlıklara bakıldığında paydaş kavramının başta işletmeler üzerinde yoğunlaştığı, işletmeler ve paydaşları arasındaki ilişkiler neticesinde, birbirlerinin faaliyetlerini etkiledikleri ve birbiri üzerinde hak sahibi oldukları sonucuna varılmaktadır.

Paydaş kavramı işletmenin hissedarları ile ilgilenme olarak bilinirken, paydaş teorisinde bu durum biraz farklılık göstermektedir. Paydaş teorisinde önemli olan şey paydaş kavramını kimlerin oluşturduğu değil, tüm paydaşlarla olan ilişkiler ve bu ilişkilerin dikkate alınması gerekliliğidir. Paydaş teorisi, işletmelerin tüm paydaşları ile amaçlarını gerçekleştirme konusunda yöneticilere yol gösterici kaynak olabilmektedir (Vinten, 2000: 381).

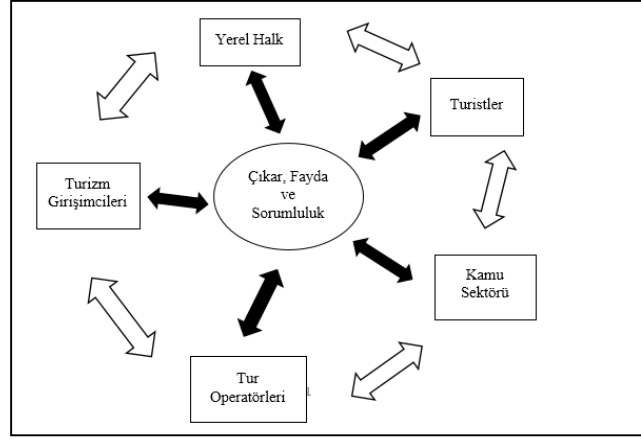
Paydaş teorisinin önemi özellikle işletmelerin birincil paydaşlarından gelen baskılar düşünüldüğünde daha da anlaşılır hale gelmektedir. Hissedarları, çalışanları, müşterileri ve tedarikçileri kapsayan birincil paydaşların işletme üzerindeki etkisi oldukça fazladır. Örneğin; müşterilerini kaybetmek işletmeye zarar verecektir. Bu yüzden, işletmeler birincil paydaşları ile olan ilişkilerine önem vermektedirler. İşletmelerin üst yönetimi, hissedarlara karşı sorumluluklarını yerine getirmenin yanı sıra, rekabet avantajında önemli bir rol oynayan çalışanlar, müşteriler ve tedarikçiler gibi birincil paydaşların giderek artan isteklerini dikkate almak zorundadır (Waddock, Bodwell ve Graves, 2002: 132-148). Bu durum turizm

sektöründe de geçerlidir. Öyle ki turizm sektörü hizmet unsurlarını içerisinde barındırdığından paydaş kavramı ve paydaş ilişkilerinin daha da önem kazandığı söylenebilir.

İşletmeler ve organizasyonlar arasındaki ilişkileri canlı tutmak, organizasyon faaliyetlerini etkin kılabilmek için paydaşlara ihtiyaç duyulmaktadır. Diğer sektörlerdeki gibi turizm sektöründe de hizmet kalitesini arttırmak ve iyileştirmek için de iş ortaklıkları önem kazanmaktadır. Dolayısıyla turizmin gelişimi, sürdürülebilirliğinin sağlanması ve de iyi yönetilebilmesi için turizm paydaşlarına önemli görevler düştüğü söylenebilir.

Gunn (1994), turizmin, özel ve kamu sektörünün destinasyon yöneticileri ve planlamacıları için büyük anlamı olduğunu, turizmde yer alan her bir unsurun diğer unsuru etkilediği yani döngü içerisinde olduğunu belirterek turizm ve paydaş kavramlarını sistem yaklaşımı içinde değerlendirmiştir. Paydaş işbirliğinin sürdürülebilir turizm için gerekli olduğunu, aksi takdirde sadece güçlü olanların faydalanacağı bir sistemin ortaya çıkacağını vurgulamıştır (Dyer ve öte. 2007:410).

Turizm, ülkelerin ekonomisinin gelişmesini ve hayatta kalmasına katkı sağlayan bir sektördür ve bu noktada paydaş yönetimi, turizm sektöründe destinasyona hizmet veren kuruluşların ya da organizasyonların başarılı olması için öncül koşuldur (Yılmaz ve Günel, 2008: 98). Buhalis (2000: 103) turistik destinasyonun sürdürülebilirliğinden sorumlu bileşenler içerisinde “yerel toplum, yöneticiler, işletmeciler ve ziyaretçilere” destinasyonlar için geliştirdiği hedef ve stratejiler doğrultusunda şekildeki gibi yer vermiştir.

Şekil 2: Turizm Paydaşları Dinamiği

Kaynak: (Buhalis, 2000: 99).

Turizmin dinamik yapıya sahip olması sebebiyle, paydaşlar arasındaki ilişki de dinamikliğe bağlı olarak değişkenlik göstereceğinden ilişki çember ile ifade edilmiştir. Destinasyonun gelişimi stratejik amaçlara ve bu amaçların uygulanmasındaki paydaş rollerinin etkinliğine bağlıdır. Her paydaş kendi amaçlarını maksimum düzeye çıkarmak istediğinden, gruplar arasında ileri gelen çatışmalar ortaya çıkmaktadır. Bu çatışma;

1. Yerel halkın uzun vadeli refah gelişimi,
2. Bilinçli ziyaretçilerin memnuniyetini maksimum seviyeye çıkarmak,
3. Yerel işletmelerin çarpan etkileri ve karlılığını maksimize etmek,
4. Ekonomik fayda, sosyo-kültürel ve çevresel maliyetleri arasında sürdürülebilir bir denge sağlayarak turizm etkilerini optimize etmek, tehlikelerine yol açmaktadır (Buhalis, 2000: 99-100).

Yukarıdaki açıklamalar doğrultusunda destinasyonda var olup turizmle ilgili doğrudan ya da dolaylı olarak ilişkisi olan grupların destinasyon paydaşı olarak nitelendirilmesi yerinde olacaktır. Öte yandan destinasyonun yaşam seyrinin uzaması, destinasyonun gelişimi ve kalkınması, alternatif turizm çeşitlerinin yaratılması ve yaygınlaştırılması ve bunların çıktısı olarak sürdürülebilir bir turizm destinasyonunun oluşturulması için tüm paydaşların bir araya gelerek, işbirliği ağları oluşturmasında fayda olacağı vurgulanabilir. Bu işbirliği ağlarına bağlı olarak destinasyona çevresel, sosyal ve ekonomik anlamda önemli girdiler sağlanacağı düşünülmektedir.

Alan yazın incelemeleri yapıldığında başta turizm endüstrisi, yerel yönetimler, ziyaretçiler, sivil toplum kuruluşları ve yerel halk turizm paydaş çerçevesi içine dahil edilmiş ve sürdürülebilir destinasyon yönetimi ile bağdaştırılmaya çalışılmıştır.

2.4.1. Sürdürülebilir Destinasyon Yönetimi ve Turizm Endüstrisi

Destinasyonda turizm gelişiminin sağlanması ve yönetilmesi konusunda sürdürülebilirlik çerçevesinde önemli paydaşların başında turizm endüstrisi gelmektedir. Turizm endüstrisini, destinasyondaki konaklama işletmeleri, yiyecek-içecek işletmeleri, seyahat acentaları, ulaştırma işletmeleri ve destinasyondaki eğlence merkezlerinin oluşturduğu bilinmektedir.

Destinasyona gelen ziyaretçilerin ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri ve memnuniyetlerinin sağlanması için turizm endüstrisinin sunmuş olduğu hizmetler sürdürülebilir destinasyon açısından önem kazanmaktadır. Destinasyondaki turizm endüstrisi temsilcileri, sürdürülebilir destinasyon bağlamında paydaş olarak nitelendirilmektedir. Bu bağlamda turistlerin beklenti ve davranışlarını sürdürülebilir işleyişe göre yönlendirmek gerekebilir. Destinasyondaki turistik işletmelerin sürdürülebilirlik performansı da turist davranışlarıyla dikkate alınabilir (Doğan, 2014: 41). Öte yandan turizm endüstrisi yöneticilerinin ortak paydada birleşmesi ve birlikte hareket etmesi neticesinde de çevresel problem oluşumunun önlenmesi ve azaltılması konusunda gerekli tedbirler sağlanacaktır (Yurtseven ve Dönmez, 2004: 67).

Başka bir anlayış geliştirilecek olursa; turistlere hizmeti turizm işletmeleri sunmaktadır. Yerel bazda bakıldığında ise turizmde her türlü kötüye gidiş başta turizm endüstrisini etkileyecektir (Türkay, 2014: 94). Doğal olarak turizmin gelişimini sağlamak ve de her türlü kötüye gidiş sürecini azaltmak ya da yok etmek destinasyon yönetiminde sürdürülebilirlik ile esas kılınacaktır. Turizm endüstrisinin yönetime katılması, sürdürülebilirlik esas ve ilkelerini benimsemiş olması turizm gelişiminin sağlam zemine oturtulmasında kilit rol oynayacaktır.

2.4.2. Sürdürülebilir Destinasyon Yönetimi ve Yerel Yönetimler

Yerel yönetimler sürdürülebilir turizmin gelişim sürecinde destinasyonlarda hem karar alma hem de alınan kararların uygulayıcıları olarak yerel paydaşlar arasında en etkili role sahiptirler (Godfrey, 1998: 214). Yerel yönetimler içerisinde yer alan belediyelerin turizmin gelişimi ve sürdürülebilirliği açısından sorumlulukları yer almaktadır. Kaliteli çevre sunmak, çevre sağlığı ve karayolları gibi hizmetlerde planlamaları yapmak, yerel toplum ve diğer paydaşları kapsayacak şekilde stratejik ve eylemsel faaliyetlerin sürdürülebilirliği yerel yönetim hizmetleri içerisinde yer almaktadır (Bağırhan, 2014: 95).

Diğer paydaşlarda olduğu gibi turizmin geliştirilmesi ve turizmden daha fazla fayda sağlanmasında yerel yönetimlere de sorumluluklar düşmektedir. Yerel yönetimler özgün projelerle turizmin önemini vurgulayıp merkezi mercilere ulaştırmakla yükümlüdür. Aynı zamanda merkezi ve yerel paydaşlar arasındaki eşgüdümü sağlamalı ve destinasyonlardaki turizm potansiyelini bir bütün olarak görüp sürdürülebilirliğe katkı sağlamalıdır (Keskin, 2016: 149).

Yerel yönetim sorumluluğu içerisinde yer alan turizm kaynakları ve bu kaynaklar üzerinde gerçekleştirilecek çalışmalarda yasal düzenlemelerin yapılması kaynakların korunmasını daha etkin kılacaktır. Bu sayede turistik faaliyetlerin en iyi şekilde gerçekleştirilmesine olanak sağlanacaktır. Sürdürülebilir turizmi destinasyonlarda uygulamak ve geliştirilmesini sağlamak adına yerel yönetimlerden alınacak destek önemli bir unsurdur. Yerel yönetimlerin çevresel, ekonomik ve sosyo-kültürel alanlarda geliştireceği yönetim anlayışı, turizmin sürdürülebilirliği açısından başarıya ulaşılmasını sağlayacaktır (Zengin ve Yamaç, 2014:).

2.4.3. Sürdürülebilir Destinasyon Yönetimi ve Sivil Toplum Kuruluşları

Turizm ile ilgili politikalar geliştirilirken ve turizm planlarına ilişkin kararlar alınırken, destinasyonlarda “yönetişimin” sağlanabilmesi noktasında sivil toplum kuruluşlarına önemli roller düşmektedir (Harman, 2014: 349).

Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonu'nun 1999 yılında hazırlanmış olduğu “Sürdürülebilir Turizm: Sivil Toplum Örgütleri Perspektifi” raporunda turizmin, yerel halk ve doğal çevre üzerindeki

olumsuz etkilerinin en aza indirilmesinde sivil toplum kuruluşlarına önemli görev düştüğü ifade edilmektedir (UNCSD, 1999). Özellikle gelişmekte olan ülkelerde, yerel halkın turizme katılımı bazı bürokratik engellere takılabilmektedir. Bürokratik engellere karşı yerel halkın turizm gelişimi ve planlaması sürecine dahil olabilmesi adına, güçlü sivil toplum kuruluşlarına ihtiyaç vardır. Bu noktada sivil toplum kuruluşları turizm gelişim sürecinde yerel halka, eğitimler aracılığıyla bilgi sağlayabilir, yasal ve teknik konularda destek sunulmasına yardımcı olabilecektir (Tosun, 2000: 613).

2.4.4. Sürdürülebilir Destinasyon Yönetimi ve Ziyaretçiler

Sürdürülebilir turizmin turist profili, özünde bireysel kararların baskın olduğu, doğa içinde yapılan sportif eylemlere ve kültürel içerikli gezilere düşkün, gezeceği ülke ya da destinasyonla ilgili bir ön hazırlık yapan, doğal kaynaklara karşı saygılı, çevre koruma bilinci gelişmiş bireylerdir (Higham ve Carr 2002:116). Buhalis tarafından, son dönemlerde sürdürülebilir turizm yaklaşımını benimseyen destinasyonların, hem imaj açısından hem de tercih edilecek destinasyona karar verebilme açısından önemli bir yol kat ettiği üzerinde durulmaktadır (Buhalis, 2000: 108).

Ziyaretçi yönetimi destinasyona gelen ziyaretçilere kaliteli hizmet vermek ve de doğabilecek memnuniyetsizliği en aza indirmek için etkili ve gerekli bir yöntemdir (Özdemir, 2014: 99). Öte yandan ziyaretçi yönetim stratejisiyle ziyaretçi beklenti ve ihtiyaçlarının belirlenmesi ve karşılanması (Rize Doğa Master Planı, 2014: 93) ve tüm bunları kapsayacak bir stratejinin ortaya konularak turizm kaynaklı kullanımlar sonucunda ortaya çıkabilecek deformasyonların etkisini en düşük seviyede tutma eylemleri gerçekleştirilebilir (Artun, 2016: 133).

Sürdürülebilir destinasyon yönetimi içerisinde paydaş olarak yer alan ziyaretçilerle, gerekli ziyaretçi yönetim stratejisi belirlenerek ve bu yönetime de ziyaretçilerin bilinçli olarak katılması sağlanarak, destinasyon gelişimi ve sürdürülebilirliğin mümkün kılınacağı söylenebilir. Bu noktada sürdürülebilir destinasyon yönetiminde yer alan ziyaretçilerde sürdürülebilirlik bağlamında bilinçli katılımcılar aranmaktadır. Bu profil destinasyondaki turizm kaynaklarını tüketmekten ziyade bu kaynakları koruma-kullanma dengesini

sağlayacak, geleceğe aktarılması yönünde çaba sarf eden öncü bireyler olarak bilinmektedir. Bu paydaşların, sorumlu turizm bilincine sahip, sorumlu turistler olması da beklenmektedir. Doğal olarak ziyaretçileri yöneten, sürdürülebilirlik bağlamında bilgilenmelerini sağlayacak olan diğer paydaşlarında öneminin yinelenmesinde yarar vardır.

2.4.5. Sürdürülebilir Destinasyon Yönetimi ve Yerel Halk

Paydaşlar içerisinde turizmden katkı gören ya da görmesi gereken önemli katılımcılardan biri de yerel halktır. Bu bağlamda elde edilen katkıya bağlı olarak halkın turizme desteği de paralel olarak artış gösterebilir. Öte yandan destinasyonda var olan turizm kaynaklarının bölgesel kimliğinin korunması ve geliştirilmesine de destek olacak paydaş yerel halktır.

Sürdürülebilir turizm faaliyetlerinde halkın yaşam kalitesini korumak ve desteğini almak önemli bir unsur olarak gün yüzüne çıkmaktadır. Sürdürülebilir turizm gelişiminin ve destinasyon yönetiminin sağlanmasının beraberinde toplum refahını benimseyen sorumlu turizm yaklaşımlarının gerekliliğini doğurmaktadır (Yılmaz, 2014: 280).

Yerel halk, *turizm açısından gelişim gösteren destinasyona ve buna bağlı olarak artan ziyaretçi sayısına ilişkin başlarda "fayda beklentisi" nedeniyle olumlu tutum* sergileyebilmektedir. Zaman geçtikçe turizmin doğal ve kültürel kaynaklara zarar verdiği gerekçesiyle olumlu tutum kendini olumsuzluğa bırakmaktadır (Tayfun ve Kılıçlar, 2004: 3). Bu nedenle yerel halkın düşünceleri önemsenmeli ve kararlara katılımı sağlanmalıdır. Aksi takdirde uzun vadeli turizm gelişimi planlarında istenilen başarı elde edilemeyecektir (Dal ve Baysan, 2007: 71).

Tosun (2006: 494), turizm gelişimi adına yerel yönetimlerin veya sivil toplum kuruluşlarının yerel halkın düşüncelerine yer vermesi ve yerel halkın karar verme süreci içerisinde dahil edilmesi gerektiğini belirtmiştir.

3. BÖLÜM

ALGI VE TUTUM KAVRAMI

3.1. Algı Kavramı ve Süreci

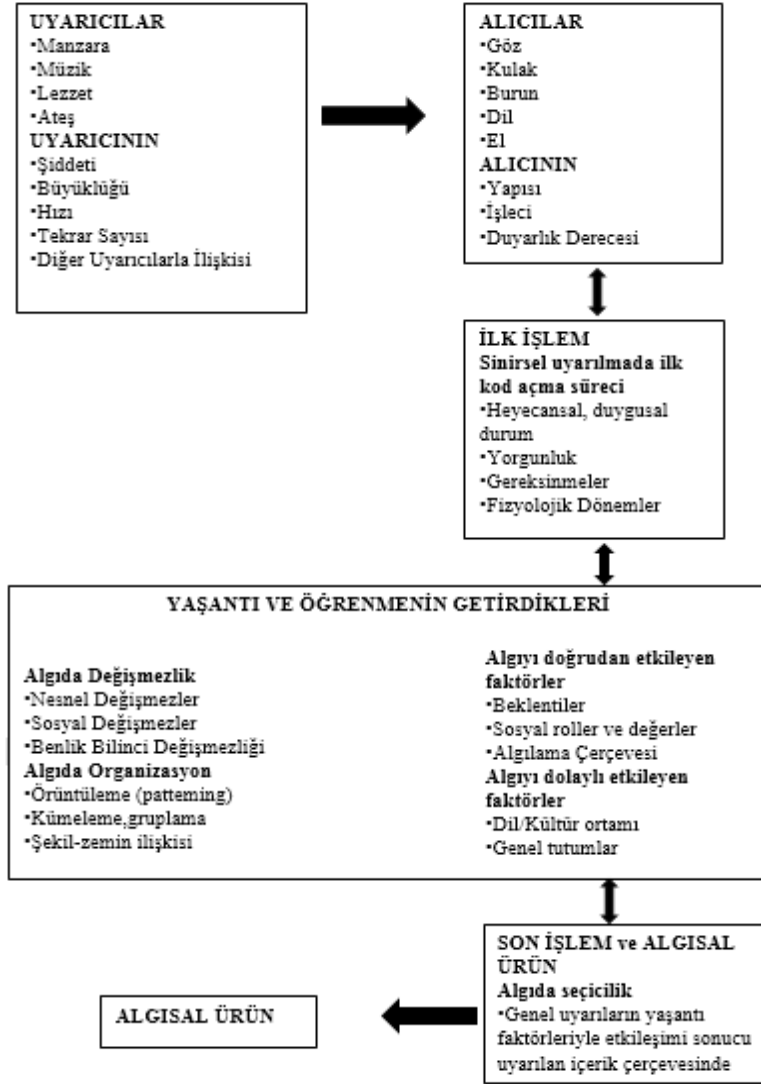
Algının sözlükteki anlamı, “nesnel dünyayı duyular yoluyla öznel bilince aktarma” olarak ifade edilmektedir. Algı terimi, dilimizde Batı dillerinde olduğu gibi “almak” kökünden türetilmiştir. Batı dillerindeki “perception” terimi ise, “Hint-Avrupa” dil grubunun almak anlamındaki kap kökünden gelmektedir (Özer, 2014: 148). Bodenhausen ve Hugenberg’e göre algı kişinin iç ve dış dünyası arasındaki ara yüzdür (Bodenhausen ve Hugenberg, 2009: 2). Algı kişiden kişiye farklılık gösteren, geçmiş deneyimlerden, gelecekteki hedef, duygu ve düşüncelerden etkilenen bir olgudur. Aynı zamanda da kişilerin bilgi alma, seçme, organize etme, yorumlama süreçlerini anlamlı hale getiren olgu olarak da ifade edilmektedir (Çağlayan, Korkmaz ve Öktem, 2014: 162).

Algı kavramına ait bazı ifadeler aşağıda yer verilmiştir. Bu ifadeler;

1. Dikkat, duygu ve eylemler, çevre tarafından etkilenmektedir.
2. Algı dışarıdan gelen verileri toplar, işler ve mantıklı hale getirmeye yardımcı olur,
3. Eylemlerden kaynaklanan bilgiler bazen algıda ayrıştırılamaz,
4. Algı temelde kazanılan zihinsel kavrama yönetimi ve sürecidir,
5. Algı, kişilerin bilgi gereksinimlerini karşılama yönünde kişilere bilgiyi kanalize etme, işleme ve kullanmada yardımcı olur (Rao ve Norayan, 1998: 329-330’dan aktaran, Oghenechuko Unumeri, 2009: 19) şeklinde belirtilmektedir.

Kişinin eyleme geçebilmesi için ilk koşul; amaç doğrultusunda alternatif bilginin varlığının bilincinde olması ve bu alternatif bilgiyi algılamasıdır. Bu algılama aşamasını takip eden bir süreç vardır. İnceoğlu (2000:64) algılamanın iki aşamada değerlendirilmesi gerektiğini belirtmiş ve aşamaların ilkinin; kişisel ve sosyal etmenler, ikincisini; sosyal nesnelere ilişkin yaşam

denemeleri olarak açıklamıştır. Cüceloğlu (2015)'na göre algılama süreci dört aşamadan oluşmaktadır.

Şekil 3: Algılama Süreci

Kaynak: (Cüceloğlu, 2015: 82).

Cüceloğlu yukarıdaki tabloda algılama sürecini 4 aşamada anlatmıştır. Şekle göre ilk aşama; alıcılardır. Alıcılar duyu organlarından oluşmaktadır. Duyu organları işleyiş biçimleri, bulunulan çevreye uyum dereceleri ve kapasiteleri çerçevesinde, uyarıcıları alır ve sinir sistemiyle ilişkiye sokar. İkinci aşama; ilk işlemdir. Cüceloğlu'na göre duyu organlarından gelen sinirsel akımlar sinir sisteminin değişik yerlerinde son bulur ve bu noktada, sinir sistemi kendi kapasitesi içinde girdiler üzerinde işlem yapmaya başlar. Üçüncü aşama; yaşantı ve öğrenmenin getirdikleridir. İlk aşamadan sonra,

organizmanın yaşamı boyunca geliştirmiş olduğu psikolojik süreçlerle iletişim haline geçer. Son işlem ise; algısal üründür. Sinir sisteminin içinden geçen duysal veriler, yaşantı ve öğrenme getirimleriyle etkileşimde bulunarak bir seçilmeye uğrarlar (Cüceloğlu, 2015: 81-88).

Bireyin belli bir ürünün tüketicisi, belli bir görüşün yanlısı durumuna getirilebilmesi için, konu ve içeriği hakkında iletilen bilgileri algılayabilmesi gerekir. Algılamının araştırılması konusu ise, tutum oluşturmaya dönük tüm güdüleme tekniklerinin can alıcı noktalarından biridir (İnceoğlu, 2011: 85).

Yazın taraması yapıldığında turizmin yerel halk üzerine çeşitli düzeylerde etki ettiği ifade edilmiştir. Bu etki algılamaları turizm bölgesinin gelişmişlik düzeyine, orada yaşayanların demografik özelliklerine, turizme ekonomik anlamda bağımlı olmaya, yörenin yerlisi olup olmama durumuna, yaşama süresine vb. niteliklere göre değişebilmektedir. Bununla birlikte literatürde bu değişkenlerle ilgili tam bir görüş birliği yoktur. Yerel halkın turizmin etkisine ilişkin algıları farklı durumlarda olumlu ya da olumsuz olabilmektedir. Birçok araştırmada demografik değişkenlerle yerel halkın turizm etkilerini algılamaları arasında olumlu ilişki saptanırken bazılarında tam tersi bir durum söz konusu olabilmektedir (Akova, 2006: 5-6).

3.2. Tutum Kavramı

İnsanlar, davranışlarını, diğerleriyle olan ilişkilerini tercihlerini, düşünsel örüntüleri doğrultusunda gerçekleştirirler. Sosyal psikolojide bu düşünsel örüntüye “tutum” adı verilmektedir (Aytaç ve Bayram, 2001).

Tutum, bireyin bir motivasyon, amaç, obje ya da sezgisel değerlendirmesine dayalı eylem yönünde öznel bir eğilimidir. Genel olarak tutum, bireyin çevrede olup bitene karşı davranış yatkınlığı olarak tanımlanmaktadır (Wang, 2007: 5).

Alanyazın incelemesi yapıldığında tutumun bileşenleri olduğu gözlemlenmiştir. Bu bileşenler; bilişsel (inançlar, bilgi ve algılar), duysal (hoşlanma ve hoşlanmama) ve davranışsal (alınan veya ifade edilen eylem, belirli bir obje veya yere göre hareket etme içgüdüleri) olmak üzere (Carmichael, 2000: 603) üç bileşenden oluşmaktadır. Bu üç bileşeni Aytaç ve Bayram (2001); bir nesne ile ilgili görelilik olarak devamlı olumlu veya olumsuz

duyguların oluşturduğu merkezi bileşeni duygusal bileşen, tutumun nesnesiyle ilgili inançlarını bilişsel bileşen, duygu ve inançlara uygun bir biçimde davranma eğilimini ise davranışsal bileşen olarak açıklamaktadır. Aynı zamanda tutumlar karmaşıklığı açısından farklılık gösterebilirler. Örneğin, “Ondan hoşlanmak” şeklindeki belirleyici bir yanı olmayan basit bir tepkiyi işaret eden tutumlar olabileceği gibi, bir çok öge içeren karmaşık tutumlara da rastlanmaktadır. Bazı karmaşık tutumların içerdiği tüm öğeler bir uyum içindedir. Bazı karmaşık tutumlar ise birbirine uymayan öğeler içerebilir.

3.3. Yerel Halkın Turizme Yönelik Algı ve Tutumları ile İlgili Çalışmalar

Algı ve tutum üzerine alan yazın taraması gerçekleştirildiğinde birçok çalışmaya rastlanmıştır. Aynı zamanda turizm destinasyonları üzerine yapılan birden çok çalışmada görülmüştür.

Ilgaz Dağı Milli Parkı’nda Çankırı Karatekin Üniversitesi Meslek Yüksekokulu öğrencilerinin destinasyona yönelik imaj algılamalarının ölçülmesiyle ilgili Öztürk ve Şahbaz (2017) tarafından bir çalışma gerçekleştirilmiştir. Deneklerden 310 anket toplanarak çalışma gerçekleştirilmiştir. Çalışmada destinasyon altyapısı, paranın karşılığı, eğlence ve çekicilik boyutlarına ilişkin imaj algıları ile, tekrar ziyaret ve tavsiye niyetleri ölçülmüştür. Çalışma çıktısı olarak öğrencilerin destinasyon imajına yönelik algılamalarının olumlu olduğu, destinasyon imaj algısı ile tekrar ziyaret ve tavsiye etme davranışları arasındaki ilişkinin anlamlı olduğuna yönelik bulgular elde edilmiştir.

Sevim, Seçilmiş ve Görkem (2016), algılanan destinasyon imajının tavsiye davranışı üzerine etkisini ortaya koymak amacıyla bir çalışma gerçekleştirmiştir. Çalışmada Safranbolu’yu ziyaret eden turistlerden 287 anket elde edilmiştir. Çalışmada destinasyon imajı; hizmet ve üstyapı, huzurlu ortam, tarihi doku ve çevre, alt yapı olmak üzere toplam dört boyut olarak ele alınmıştır. Destinasyon imajı alt boyutları ile turistlerin tavsiye etme davranışı arasında pozitif ilişki olduğu sunucuna ulaşılmıştır. Özellikle boyutlar içerisinde “huzurlu ortam” “tarihi doku ve çevre”, “altyapı” boyutları

ile tavsiye etme davranışı arasında yüksek düzeyde ilişki olduğu vurgulanmıştır.

Duman ve Öztürk (2005), Mersin Kızkalesi destinasyonunu ziyaret eden yerli turistlerin destinasyon algılamaları ve tekrar ziyaret niyet algılamalarını inceleyen bir çalışma gerçekleştirmiştir. Bu çalışmanın amacı destinasyonun hizmet kalitesi, fiyat algıları, genel memnuniyet ve tekrar ziyaret niyeti arasındaki ilişkilerin incelenmesidir. 231 yerli turistten elde edilen verilere göre, destinasyonun hizmet kalitesi alt boyutları içerisinde yer alan konaklama yeri ve yiyecek içecek hizmetleri ve misafirperverliğin genel memnuniyeti önemli ölçüde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Diğer faktörler olan ulaşım hizmetleri, genel hijyen ve temizlik, aktivite ve hizmetler ve fiyat algılarının turistlerin genel memnuniyetleri üzerinde pek etkisi olmadığı belirtilmiştir. Öte yandan konaklama yeri ve yiyecek içecek ve misafirperverlik faktörlerinin dışında destinasyon hizmet kalitesi alt boyutları içerisinde yer alan aktivite ve hizmet algılamalarının turistlerin destinasyonu tekrar ziyaret etme niyetleri açısından önemli bir unsur olduğu üzerinde durulmuştur.

Şahin (2017) Artvin’de yaşayan yerel halkın algı ve tutumları üzerine bir çalışma gerçekleştirmiştir. Çalışma nicel araştırma olup, araştırmada 449 anketten yararlanılmıştır. Çalışmanın amacı yerel halkın turizmin etkilerine ilişkin algılamaları ile turizme desteklerini ortaya koymaktır. Çalışmada turizmin etkileri (ekonomik, sosyal, çevresel ve kültürel faktörler) ile turizme destek boyutlarından oluşan 5 faktör çalışmanın boyutlarını oluşturmaktadır. Araştırma sonucunda turizmin etkileri konusunda yerel halkın algılamalarının olumlu olduğu ve turizme destek verdiği belirlenmiştir. Ayrıca çalışmada turizm desteği boyutu üzerinden yapılan korelasyon analizi sonucunda turizm desteği ile turizmin ekonomik etkileri arasında pozitif yönlü zayıf düzeyde, kültürel etkileri arasında pozitif yönde orta düzeyde, sosyal etkileri ve çevresel etkileri arasında negatif yönlü zayıf düzeyde ilişki bulunmuştur.

Ayazlar (2017), Muğla’nın Milas ilçesine bağlı Çomakdağ-Kızılağaç köyünde yaşayan yerel halkın kırsal turizme yönelik tutumlarını öğrenmek amacıyla bir çalışma gerçekleştirmiştir. Halkın tutumu ile ilgili derinlemesine bilgi edinebilmek için araştırma yöntemlerinden nitel araştırma yöntemi,

tekniklerden ise görüşme ve gözlem tercih edilmiş olup, mülakat formu hazırlanmıştır. Yerel halktan toplamda 15 kişiyle görüşme gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre yerel halkın tutumlarına bağlı olarak araştırmacı tarafından kırsal turizmin bölgeye 2 yarar ve 2 maliyeti belirlenmiştir. Kırsal turizmden “gelir elde edilmesi” ve “istihdam sağlanması” konusunda kırsal turizmin iki yararına vurgu yapılırken, “geleneksel yapıda yaşanan bozulmalar” ve “yabancıların olmasından duyulan rahatsızlık” ile de kırsal turizmin maliyeti vurgulanmıştır.

Okuyucu ve Somuncu (2012) kültürel mirasın korunması ve turizm amaçla kullanılması konusunda yerel halkın algı ve tutumlarının araştırılması üzerine çalışma yapmıştır. Çalışmada 193 kişiden toplanan anket üzerinden yerel halkın kültürel mirası koruma ve turizme ilişkin tutum düzeyleri ile demografik değişkenler arasında karşılaştırma yapılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre yerel halk kültürel mirasın korunması konusunda olumlu görüşe, turizmin gelişmesi konusunda da olumlu tutuma sahiptir.

Köz (2014), alternatif turizm çeşitlerinden biri olan kültür turizminin yaşandığı İstanbul’u örneklem olarak seçtiği çalışmasında, İstanbul’u ziyaret eden turistlerin sürdürülebilir kültür turizmi algılarını ve bu algının tekrar ziyaret niyeti üzerindeki etkisini belirlemeye çalışmıştır. Çalışmaya yerli ve yabancı turist olmak üzere 398 katılımcı katkı sağlamıştır. Aynı zamanda kültür turizmi algısı ile tekrar ziyaret niyeti değişkenlerinin yanında memnuniyet aracı değişken olarak kullanılmıştır. Çalışmada ziyaretçilerin kültür turizmi algılarının demografik değişkenlere bağlı olarak farklılık göstereceği düşünüldüğünden, nesillere göre ayırım yapılarak değişken farkları ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu amaç doğrultusunda çalışma çıktısı olarak ziyaretçilerin sürdürülebilir kültür turizmi algılarının nesillere göre farklılık göstermediği fakat milliyete göre farklılık gösterdiği sonucuna varılmıştır.

Özaltın Türker ve Türker (2014) çalışmalarında ekonomik, sosyal, kültürel ve çevresel faktörlerinden oluşan toplam turizm etkisi boyutunun yerel halk tarafından nasıl algılandığı ve turizme destekleri üzerinde ne derece etkisi olduğunu araştırmışlardır. Aynı zamanda yerel halk tarafından toplam turizm etkisi boyutlarının ne düzeyde algılandığı ve hangi faktörlerin ön plana

çıkıldığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Çalışmanın deneklerini oluşturan yerel halktan 658 anket toplanmıştır. Çalışma sonuçlarına göre toplam turizm etkilerinden olan sosyal ve kültürel faktörlerin, yerel halkın turizme desteğini etkileyen en önemli faktörler olduğu bulgulanmıştır. Aynı zamanda ekonomik kazanç sağlayan turizmle alakalı meslek gruplarının diğer meslek gruplarına göre turizmin etkilerini daha olumlu algıladıkları ve buna bağlı olarak da turizmi destekleme konusunda daha hassas oldukları gözlemlenmiştir.

Karakaş ve Şengün (2017) Diyarbakır'da gerçekleştirdikleri çalışmalarında yerel halkın turizm faaliyetlerine yönelik algılarını ve turizme yönelik tutumlarını ölçen bir araştırma gerçekleştirmiştir. Araştırma yöntemi olarak yararlanılan nicel yöntem aracılığıyla yerel halktan 347 anket toplanmıştır. Araştırma sonucunda turizmin alternatif gelir sağladığı, istihdam yarattığı ve yaşam standartlarını iyileştirdiği yönünde olumlu bulgular elde edilmiştir. Aynı zamanda turizmin ülke ve destinasyon için faydalı olduğu yerel halk tarafından bilinmekte olup, turizme destekleri de bu yönde olumlu olarak ortaya konmuştur.

Ekici ve Çizel (2014) yaptıkları çalışmada yerel halkın turizm gelişimi desteğine ilişkin tutumlarında destinasyonların gelişme düzeylerinde farklılık olup olmadığını araştırmışlardır. Çalışmada turizmin algılanan pozitif etkileri, turizmin algılanan negatif etkileri, turizm gelişiminden kişisel fayda sağlama, yerel halkın turizm gelişimine ilişkin memnuniyeti ve turizm gelişimi desteği değişkenlerinden oluşan literatüre bağlı turizm gelişim desteği tutum ölçeği geliştirilmiştir. Çalışmanın amacı doğrultusunda destinasyon gelişimleri birbirinden farklı olan iki farklı destinasyon için (Manavgat-Serik ve Kaş-Kalkan) yerel halktan anket toplanarak yapısal eşitlik modeli uygulanmıştır. Çalışma bulgularına göre iki bölge halkında turizm gelişiminden sağladıkları fayda algısı arttıkça, memnuniyetlerinin yükseldiği gözlemlenmiştir. Bunun dışında Manavgat-Serik yöre halkının turizmin gelişimine yönelik pozitif, Kaş-Kalkan yöre halkının ise turizmin negatif etkiler algısının yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Bu noktada turizmden kişisel fayda sağlayan yerel halk yinede turizmin bölgeye olumsuz etkiler yarattığını düşünmektedir. Bu bağlamda da turizm gelişimi desteğine

ilişkin tutumlarda da olumsuz sonuçlar ortaya çıkmıştır. Turizm paydaşları tarafından destinasyondaki turizm gelişimi ise tüm paydaşlarca tamamen desteklenmiştir.

Ayazlar ve Ayazlar (2016) yerel halkın aidiyet duygusunun turizmin etkileri karşısındaki tutumunu ve bu tutumun yerel halkın yaşam memnuniyeti üzerindeki rolünü inceledikleri bir çalışma gerçekleştirmişlerdir. Didim’de yaşayan 410 denek üzerinde yapılan araştırmada veriler yapısal eşitlik kullanarak analiz edilmiştir. Çalışmadan elde edilen verilere göre yerel halkın aidiyet duygusunun, turizmin olumlu olumsuz etkilerini oluşturan, çevresel, ekonomik ve sosyo-kültürel boyutlar üzerinde önemli bir unsur olduğu sonucuna varılmıştır. Aynı zamanda turizmin olumlu etkilerinden olan ekonomik ve sosyo-kültürel boyutların, olumsuz etkilerinden olan yalnız ekonomik boyutun yaşam tatmini üzerinde etkisi olduğu bulgulanmıştır. Araştırmacılar tarafından yerel halkın turizmin olumlu etkilerini daha fazla algıladığı, olumsuz etkilerinin farkında olduğu fakat Didim yerel halkının bu olumsuzlukları güçlü şekilde hissetmemesine bağlı olarak yaşam tatminlerine etki etmediği vurgulanmıştır.

Çakıcı, Yenipınar ve Benli (2014), Seferihisar halkının Yavaş/Sakin Şehir olgusunu nasıl algıladıkları ve yerel halkın yaşam doyumları üzerinde etkisi olup olmadığı sorusundan yola çıkarak çalışma gerçekleştirmiştir. Çalışmada ilgili alanyazına bağlı olarak 3 farklı ölçekten yararlanılarak anket geliştirilmiş ve bu anket ifadelerinin yerel halk tarafından cevaplanması istenmiştir. Çalışmada Seferihisar halkı Yavaş Şehir hareketini, refah düzeyine, doğal çevreye etki, ekonomik etki ve kültürel etki olarak algılamaktadır. Bu kapsamda yerel halk sakin şehir hareketini turizm açısından olumlu algılamaktadır. Ayrıca destinasyonun sakin şehir ünvanına layık görülmesinden sonra, yerel halkın yaşam doyumuna olumlu katkılarda bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Işık ve Çalkın (2016), TRA2 (Ağrı, Ardahan, Iğdır ve Kars) bölgesinde yerel kalkın turizme karşı algı ve tutumlarını ölçen bir çalışma gerçekleştirmiştir. Çalışmadaki asıl amaç yerel halkın turizmi algılama düzeyi ve yenilikçi turizm planlamasında yapılması gerekenlere karşı yerel halkın düşüncelerini ortaya koymak olarak belirlenmiştir. Bu çalışmada nicel

araştırma yöntemi içerisinde yer alan anket tekniğinden yararlanılmıştır. Çalışma 400 katılımcı ile gerçekleştirilmiştir. Çalışma sonucunda yerel halkın turizmi algılama düzeyi ve demografik değişkenler arasında anlamlı farklılıklar olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca çalışma bulgularına göre TRA2 bölgesinde daha fazla turizm yatırımlarının olması gerektiği bu sayede bölge imajına katkıda bulunulacağı, artıracak turizm geliriyle yerel halkın yaşam standardının da yükseleceği düşünülmektedir.

Allen, ve öte.(1993) kırsal bölgede yaşayan yerel halkın turizme yönelik algılarını belirleyebilmek için Colorado'da çalışma yapmıştır. Bu çalışma sonucunda, yerel halkın turizme yönelik tutumlarının ekonomik faaliyetler yükseldikçe tutumlarında yüksek olacağı bulgulanmıştır. King, Pizam ve Milman (1993) yaptıkları çalışmada, Nadi şehrinde yaşayan yerel halkın turizmin etkilerine yönelik algılarını araştırmıştır. Elde edilen sonuçlar neticesinde turizme bağımlı toplulukların turizmin sosyal maliyetleri ile ekonomik faydası arasındaki ayrımın yapılabileceğini göstermiştir. Ortaya çıkan olumsuz bazı sonuçlarda da turizm gelişimine karşı bir tutum sergilenmediğini ortaya koymaktadır.

Linderg ve Johnson (1997) yapay bir model geliştirerek yerel halkın turizme yönelik tutumlarını değerlendirmiştir. Bu değerlendirme sonucu algılanan ekonomik etkilerin, algılanan suç ve estetik etkilerinden daha fazla tutum üzerinde etkili olduğu bulgulanmıştır.

Mason ve Cheyne (2000) turizmin gelişimine yönelik yerel halkın tutumlarını belirlemek için Yeni Zelanda'da araştırmayı gerçekleştirmişlerdir. Sosyal tesislerin yapılması, iş olanaklarının yaratılması ve bölgenin turizme teşvik edilmesi algılanan olumlu etkileri ortaya koyarken; alkol kullanımının, trafik sorunlarının ve gürültünün artması ise algılanan olumsuz etkileri ortaya koymuştur.

Gürsoy, Jurowski ve Uysal (2002) yerel halkın tutumlarını yapısal modelleme yaklaşımıyla değerlendirmiştir. Bu değerlendirme sonucunda, ev sahibi topluluğun desteğini endişenin, ekosentrik değerlerin, kaynak tabanının kullanımının, algılanan maliyetlerin ve turizm gelişiminin faydalarının etkilediği görülmüştür.

Dyer, Gürsoy, Sharma ve Carter (2007) Sunshine Coast, Queensland, Avustralya 'da yaşayan yerel halkın turizm etkilerini algılamaları ve bu algılamalar sonucunda turizme gösterdikleri desteği tanımlamak için yapısal bir model geliştirmeye çalışmıştır. Elde edilen bulgular, algılanan olumlu ekonomik etki faktörünün yerel halkın turizm gelişimini desteklemesi için önemli bir etkiye sahip olduğunu göstermiştir.

Çuhadar ve Kervankıran (2015) turizmin sürdürülebilirliğine ilişkin yabancı turistlerin algı ve tutumlarını ölçen bir çalışma gerçekleştirmişlerdir. Bu çalışmada yabancı turistlerden 390 anket toplanmıştır. Toplanan anket verilerine göre yapılan analizlerde turistlerin ölçekte bulunan olumlu ifadelerle düşük katılım gösterdikleri, turizmin sürdürülebilirliğine ilişkin olumsuz ifadelerle ise yüksek katılım gösterdiği bulgulanmıştır. Dolayısıyla turizmin sürdürülebilirliğine ilişkin algı ve tutumlarının destinasyona ilişkin düşük olduğu söylenmektedir. Bu bağlamda Marmaris'i ziyaret eden yabancı tursitlerin, turizmin sürdürülebilirliğine ilişkin kaygılarının yüksek olduğu yazarlar tarafından vurgulanmıştır.

Doğan ve Yağmur (2017) tarafından yapılan çalışmada Kemer bölgesinde Fransız ziyaretçilerin sürdürülebilirlik algıları ölçülmeye çalışılmıştır. Çalışmada desinasyonun sürdürülebilirliğine ilişkin algıları ile sürdürülebilirlik boyutları arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışma 148 katılımcı ile gerçekleştirilmiştir. Çalışma bulgularına göre destinasyonun sürdürülebilir olup olmadığına ilişkin algıları etkileyen en önemli boyutun çevresel boyut olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu kapsamda katılımcılar Kemer bölgesinde doğal çevrenin korunduğunu ve de bölgenin sürdürülebilir olduğunu belirtmiştir. Sürdürülebilirliğin diğer boyutu olan sosyo-ekonomik boyut için yabancı turistler tıpkı çevresel boyutta olduğu gibi bölgedeki unsurların korunduğu ve bu kapsamda bölgenin sürdürülebilir olduğunu düşünmektedir. Son boyut olan ekonomik boyutun ise, turistlerin destinasyonun sürdürülebilirlik algıları üzerinde etkisiz olduğu sonucuna varılmıştır.

Sürdürülebilir destinasyon kapsamında Doğan (2010) ekomüze odaklı sürdürülebilir destinasyon yaratma adına Gökçeada'da turizm paydaşlarına yapmış olduğu 833 anketle nicel bir çalışma gerçekleştirmiştir. Genç (2013)

paydaşlar arasında örgütlenmenin önemini vurgulamak üzere Çanakkale ilindeki turizm paydaşlarıyla görüşme yaparak nitel bir araştırma gerçekleştirmiştir.

Alan yazında rastlanılan ilgili literatüre ilişkin çalışmalara genel olarak değinilecek olursa; sürdürülebilir destinasyon olarak değerlendirilen Karakaya Baraj Gölü üzerine Aslan ve Güneş (2016) tarafından sahanın turizm değerlerini ortaya koymak, destinasyonlar için sürdürülebilir gelişimi vurgulamak için mülakat yönteminden yararlanılarak nitel bir çalışma gerçekleştirilmiştir. Kloiber (2008) sürdürülebilir destinasyon yönetimi ile ilgili Kırgızistan 'Issyk Kul' da ampirik bir çalışma gerçekleştirmiştir. Bu çalışma teoride olan konuların pratikteki uygulamalarını öğrenmeyi hedeflemektedir. Çalışmada broşür ve doküman analizlerinden yararlanılırken, 40 paydaşla da görüşme gerçekleştirilmiştir. Klimek (2011) tarafından 7 ülkede bulunan 72 destinasyon yönetim organizasyonlarının sürdürülebilirlik performansları kaleme alınmıştır. Çalışma amaçları içerisinde destinasyon yönetim organizasyonlarının çalışmalarını değerlendirmek ve yönetimde sürdürülebilir turizm ilkelerinin oluşturulması yer almaktadır. Sürdürülebilir destinasyon yönetimi çerçevesinde Doğan (2014) Bozcaada örneğini kullanarak, turizm paydaşlarından anket toplamış ve 818 kişiye ulaşarak nicel bir araştırma gerçekleştirmiştir. Çalışmanın amacı Bozcaada'nın sürdürülebilir destinasyon kapsamında yönetilmesini sağlamak olarak belirtilmiştir. Aynı zamanda elde edilen bulgulara göre yönetim modeli geliştirilmiştir.

Rize'nin Çamlıhemşin ilçesine bağlı olan Ayder; kültür ve turizm koruma gelişim bölgesi adı altında Rize ilinin günümüzde en bilinen ve gün geçtikçe daha çok turist ağırlayan turizm merkezlerinden biridir. Buna bağlı olarak Ayder destinasyonu üzerine son yıllarda yapılan çalışmaları incelemek için alan yazın taramaları gerçekleştirilmiştir. İlgili çalışmalara bu kısımda kısaca yer verilmiştir.

Zaman ve Birinci (2009) Ayder yaylasında kayakçıların helikopterle yüksek tepelere bırakılıp, kaymalarını sağlayan alternatif turizm çeşitlerinden biri olan Heliski (Dağ Kayağı) sporunu destinasyonun turizm kaynağı açısından değerlendirmeye almışlardır.

Yüksek ve öte. (2010) Ayder’ deki turizm faaliyetlerinin çevresel etkileri üzerine konaklama işletmelerini baz alarak saha araştırması gerçekleştirmişlerdir. Şenkaya, Demirel ve Özkır (2012) Ayder termal koruma ve turizm gelişimi açısı üzerine yapmış olduğu çalışmada halkın ve ziyaretçilerin rekreatif ve turistik davranışlarını incelemiş ve bu doğrultuda planlama kararlarının meydana getirdiği sonuçları analiz etmiştir. Temizkan ve Yıldırım (2014) sürdürülebilir turizm çerçevesinde yerel paydaşların alan klavuzlarına yönelik algıları üzerine nitel bir çalışma ortaya koymuştur. Çokişler ve Türker (2015) turizm ürünü olan mutfak kültürünün etkinliği üzerinde durarak Ayder destinasyonunda faaliyet gösteren restoran yöneticileriyle görüşme yapmıştır. Aytuğ (2016) yayla turizminde sürdürülebilirliği sağlam zemine oturtmak için yeşil yol projesini değerlendirmeye almıştır. Diğer yandan Hatırmaz (2016) tarafından sürdürülebilir turizm kalkınması üzerine nitel bir araştırma gerçekleştirilmiş olup, çalışmada turizm paydaşlarının görüşlerine yer verilmiştir.

Alan yazın incelendiğinde destinasyon yönetimi ve sürdürülebilirlik konularına ilişkin birçok çalışmaya rastlanmıştır. Fakat sürdürülebilir destinasyon yönetimi kapsamında araştırmalara çok sık rastlanmamıştır. Aynı zamanda “Sürdürülebilir Destinasyon Yönetimi” konusunun Rize ve ilçelerinde çalışılmamış bir konu olması çalışmanın Ayder destinasyonunda gerçekleştirilmesi çalışmanın özgünlüğünü vurgulamaktadır. Bu noktada destinasyonun gelişimi ve yönetsel boyutta sürdürülebilirliğinin sağlanması adına çalışmanın hem destinasyona hem de turizm paydaşlarına yararlı olabileceği düşünülmektedir.

Yerel halkın algı ve tutumları ile ilgili yabancı literatürde rastlanan ve gerçekleştirilen bu çalışma boyutlarıyla ilişkili olduğu düşünülen çalışmalara Tablo 5’te yer verilmiştir.

Tablo 5: Yerel Halkın Algı ve Tutumu Üzerine Yapılmış Çalışmalar

Yazarlar ve yayın yılı	Kullanılan Değişkenler
Garcia, Varquez ve Macias (2015)	Demografik değişkenler ve turizm etki (ekonomik, sosyo-kültürel ve çevresel) boyutları kullanılmış ve sosyal değişim teorisi ile yorumlanmıştır.
Stylidis ve öte. (2014)	Demografik değişkenler, turizm etki (ekonomik, sosyo-kültürel ve çevresel) boyutları ve turizm destek boyutları kullanılmıştır.
Assante, Wen ve Lotting (2010)	Demografik değişkenler, turizmde hükümet yönetimi, genel memnuniyet, turizmin çevresel etkilei algısı ve sürdürülebilir kalkınmaya yönelik tutumlar
Choi ve Sırakaya (2005) Choi ve Murray (2010)	Demografik değişkenler, turizme destek, turizmin olumlu ve olumsuz etkileri, planlama, toplum katılımı, çevresel sürdürülebilirlik ve toplum duygusu boyutları ile çalışılmıştır.
Dyer ve Öte. (2007)	Turizm etkileri (negatif sosyo-ekonomik etki, pozitif sosyal etki, negatif sosyal etki, pozitif ekonomik etki, pozitif kültürel etki) algı ölçeğinden ve turizm kalkınmasına destek boyutundan (endojen değişken) yararlanılmıştır.
Yu, Chancellor ve Cole (2011)	Algılanan sosyal maliyet, çevresel sürdürülebilirlik, uzun dönemli planlama, algılanan ekonomik fayda, toplum merkezli ekonomi, ziyaretçi memnuniyetinin sağlanması, maksimum toplum katılımı boyutları ele alınmıştır.

Kaynak: Yazar tarafından derlenmiştir.

Yukarıdaki tabloda sunulduğu üzere sürdürülebilir turizmin yanısıra turizmin etki boyutları ile ele alınan algı ve tutum çalışmalarına da alanyazında yer verildiği görülmektedir. Bu durumun sebebi Andersson ve Lundberg'in (2013) belirttiği gibi, turizm gelişimindeki etkilerin, sürdürülebilir turizm gelişimi literatürüyle yakın ve uyumlu olmasından kaynaklanmaktadır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

METODOLOJİ VE ALAN ARAŞTIRMASI

Çalışmanın bu bölümünde; araştırma alanı, araştırma amacı ve önemi, araştırma problemleri, araştırmanın kapsam ve sınırlılıkları, araştırma hipotezleri ile araştırma yöntemi ve bulgularına yer verilmiştir. Araştırmanın bu kısmı ise üçüncü bölümde atıf yapılan çalışmalara dayandırılarak geliştirilmiştir.

4.1. Araştırma Alanı

Doğanın milyonlarca yıl süren özenli çalışmaları sonucunda şekillenen topografik yapısı ve kendine has iklimiyle Rize, bir outdoor aktiviteleri cenneti olarak nitelendirilmektedir. Coğrafik koşulların zenginliği ile Rize farklı bir destinasyon olarak belirtilmektedir. Rize dağlar, vadiler, akarsular, buzul gölleri, ormanlar ve alpin çayırlıkların hakim olduğu bir yapıya sahiptir. Şehrin güneyinde doğu-batı ekseninde uzanan dağları Karadeniz ile İç Anadolu'yu birbirinden ayırır. Rize'nin Kaçkar Dağları, Ağrı ve Hakkari buzullarından sonra ülkenin *üçüncü büyük buzuluna* ev sahipliği yapar. Rize'nin nadir bilinen özelliklerinde sınırlarında 250'ye yakın buzul gölü barındırmasıdır. Türkiye'deki buzul göllerinin en yüksekte olanı Süphan Dağı'nın zirvesinde, yaklaşık 4 bin metrededir. En büyük buzul gölü Rize sınırlarında bulunan Ambar Gölü, en derini ise 60 metre ile Kaçkar Dağı'nın güneyinde yer alan Deniz Gölü'dür. Kaçkar Dağları bölgesinin milli park ilan edilmesinde göller önemli rol oynamaktadır. Bölgenin florasına bakıldığında ise çok zengin potansiyele sahip olduğunu söylemek mümkündür. Yüksek dağlar ve yeşil vadilerin etrafını gür ve sık orman formasyonu kuşatmaktadır.

Rize, eko-turizm yapmak isteyen turistler için önemli destinasyonlardan birisi olarak ifade edilebilir. Karadeniz'de zirve yapmış olan sıra dağlardan birisi Kaçkar Dağları'na Rize il sınırlarından ulaşım sağlanmaktadır ve bu dağ, trekkingde en güzel güzergahlardan birisi olarak sayılabilir. Rize destinasyonunda; Termal turizm, yayla turizmi, doğa ve spor turizmi,

trekking, dağcılık, akarsu sporları, kuş gözlemciliği, doğa fotoğrafçılığı, mağara turizmi, kamp ve karavan turizmi, kongre turizmi, bitki ve hayvan gözleme, jeep safari, bisiklet turizmi, heliski (helikopterle kayak) (Rize İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2017) gibi çok çeşitli alternatif turizm türleri yer almaktadır. Daha çok yayla turizmi yaygın olarak bilinmektedir. Günümüzde Rize’de yaylaların bir kısmı geleneksel yaşamlarına devam ederken, bir kısmı ise turizme kapılarını çoktan açmıştır. Özellikle de turizm merkezi olarak bilinen *Ayder* ve çevresindeki yaylalar, konaklama işletmeleri ve bu çevrede yer alan alternatif turizm olanakları turistlerin ilgisini çekmektedir.

Rize’de yaylacılık, hayvancılığa bağlı olarak yaygınlaşan bir yaşam biçimidir. Yaklaşık 225 yayla ve mezraya ev sahipliği yapmaktadır. Rize yaylalarının tipik özelliği, coğrafi konum ve mikroklima nedeniyle gün içerisinde değişkenlik gösteren hava durumudur. Dolayısıyla yaylalarda bir gün içerisinde dört mevsim yaşanabilmektedir (Demirel, 2014: 8-13). Karadeniz turizmine yönelik Rize’nin de içerisinde yer aldığı “Yeşil Yol” yeşile yolculuk adlı yeni bir proje uygulamaya konmaktadır. Bu projede turizm güzergahı oluşturulmaya çalışılmaktadır. Proje esasen Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı (DOKAP) koordinatörlüğünce hayata geçirilmiştir. Bu projenin amaçları içerisinde “doğa turizmini arzu eden yerli ve yabancı turistlerin aradıkları doğal ortamı Karadeniz’in yaylalarında bulmalarını sağlamak, turizm alanlarını birbirine bağlayarak turizm potansiyelini artırmak ve yaylacılık yapan halkın gelir düzeyini artırmak” (Rize Kültür ve Turizm Derneği, 2017: 20-21) yer almaktadır.

Tablo 6: Rize’de Son 11 Yılın Turizm İstatistiği

YIL	YERLİ	YABANCI	TOPLAM
2007	417.338	57.975	475.313
2008	433.415	58.415	491.830
2009	437.817	58.729	496.546
2010	489.731	69.407	559.138
2011	509.911	61.217	571.128
2012	524.021	61.675	585.696
2013	581.465	68.417	649.888
2014	615.053	71.116	686.179
2015	616.889	73.459	690.348
2016	602.814	76.059	678.059
2017	761.413	105.404	866.817

Kaynak: Rize İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü,

<http://www.rizekulturturizm.gov.tr/TR,141221/turist-istatistikleri.html>

Rize’yi 2007 ve 2017 yılları arasında ziyaret eden turist sayısına bakıldığında her yıl diğer yıla oranla ziyaretçi sayısının artış gösterdiği görülmektedir. Rize daha çok adını yaylacılık ve doğa turizmi çeşitleriyle duyurmuştur.

4.2. Araştırma Amacı ve Önemi

2014 yılında Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü tarafından yayınlanan master planında Rize için sürdürülebilir doğa turizmi ve sürdürülebilir doğa turizmini geliştirmeye yönelik stratejilere yer verilmiştir (Rize Doğa Master Planı, 2014). Rize’de doğa turizminin geliştirilmesi ve sürdürülebilirliğinin sağlanması içinde aynı zamanda ilgili grup ve yerel organizasyonların oluşturulmasına ilişkin de açıklamalar bulunmaktadır. Bu durum ve bilgiler çalışılacak konunun ve araştırma sahasının belirlenmesinde büyük rol oynamıştır. Diğer yandan basında çıkan destinasyona ilişkin koruma kararları, turizmin 12 aya yayılması, yeniden yapılanma (Hürriyet, 2017) unsurlarının da çalışılan konunun içeriğini desteklediği düşünülmektedir.

Çalışmanın amacı destinasyona ilişkin algılanan sürdürülebilirlik düzeyinin, destinasyon yönetimi tutumu üzerindeki etkisini test etmektir.

Çalışmanın diğer amacı ise destinasyon yönetimi ve sürdürülebilirlik konularında alan yazına katkı sağlamaktır.

Literatür incelendiğinde Çamlıhemşin/Ayder destinasyonunun sürdürülebilir destinasyon yönetimi kapsamında daha önce ele alınmadığı görülmüştür. Bu kapsamda konu itibari ile belirlenen destinasyonda gerçekleştirilen araştırma, bu çalışmanın özgünlüğünü ortaya koymaktadır. Bu bağlamda çalışmanın benzersiz olması, araştırmanın önemini vurgulamaktadır. Bununla birlikte araştırma problemini; Çamlıhemşin/Ayder’de algılanan sürdürülebilirlik düzeyinin destinasyon yönetimi tutumu üzerinde etkisi var mıdır? sorusu oluşturmaktadır.

4.3. Araştırma Hipotezleri

Gerçekleştirilen çalışma kapsamında araştırma varsayımı olarak 3 ana hipotez, bu hipotezlerin alt hipotezleri olarak da 27 hipotez oluşturulmuştur.

H₁: Sürdürülebilir destinasyon yönetimine ilişkin tutumlar demografik değişkenlere göre anlamlı farklılık göstermektedir.

- **H_{1a}:** Sürdürülebilir destinasyon yönetimine ilişkin tutumlar cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermektedir.
- **H_{1b}:** Sürdürülebilir destinasyon yönetimine ilişkin tutumlar medeni duruma göre anlamlı farklılık göstermektedir.
- **H_{1c}:** Sürdürülebilir destinasyon yönetimine ilişkin tutumlar yaşa göre anlamlı farklılık göstermektedir.
- **H_{1d}:** Sürdürülebilir destinasyon yönetimine ilişkin tutumlar eğitim seviyesine göre anlamlı farklılık göstermektedir.
- **H_{1e}:** Sürdürülebilir destinasyon yönetimine ilişkin tutumlar gelir durumuna göre anlamlı farklılık göstermektedir.
- **H_{1f}:** Sürdürülebilir destinasyon yönetimine ilişkin tutumlar mesleğe göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H₂: Algılanan sürdürülebilirlik düzeyi demografik değişkenlere göre anlamlı farklılık göstermektedir.

- **H_{2a}:** Algılanan ekonomik sürdürülebilirlik düzeyi cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermektedir.

- **H_{2b}**: Algılanan ekonomik sürdürülebilirlik düzeyi medeni duruma göre anlamlı farklılık göstermektedir.
- **H_{2c}**: Algılanan ekonomik sürdürülebilirlik düzeyi yaşa göre anlamlı farklılık göstermektedir.
- **H_{2d}**: Algılanan ekonomik sürdürülebilirlik düzeyi eğitim seviyesine göre anlamlı farklılık göstermektedir.
- **H_{2e}**: Algılanan ekonomik sürdürülebilirlik düzeyi gelir durumuna göre anlamlı farklılık göstermektedir.
- **H_{2f}**: Algılanan ekonomik sürdürülebilirlik düzeyi mesleğe göre anlamlı farklılık göstermektedir.
- **H_{2g}**: Algılanan sosyal sürdürülebilirlik düzeyi cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermektedir.
- **H_{2h}**: Algılanan sosyal sürdürülebilirlik düzeyi medeni duruma göre anlamlı farklılık göstermektedir.
- **H_{2i}**: Algılanan sosyal sürdürülebilirlik düzeyi yaşa göre anlamlı farklılık göstermektedir.
- **H_{2j}**: Algılanan sosyal sürdürülebilirlik düzeyi eğitim seviyesine göre anlamlı farklılık göstermektedir.
- **H_{2k}**: Algılanan sosyal sürdürülebilirlik düzeyi gelir durumuna göre anlamlı farklılık göstermektedir.
- **H_{2l}**: Algılanan sosyal sürdürülebilirlik düzeyi mesleğe göre anlamlı farklılık göstermektedir.
- **H_{2m}**: Algılanan çevresel sürdürülebilirlik düzeyi cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermektedir.
- **H_{2n}**: Algılanan çevresel sürdürülebilirlik düzeyi medeni duruma göre anlamlı farklılık göstermektedir.
- **H_{2o}**: Algılanan çevresel sürdürülebilirlik düzeyi yaşa göre anlamlı farklılık göstermektedir.
- **H_{2p}**: Algılanan çevresel sürdürülebilirlik düzeyi eğitim seviyesine göre anlamlı farklılık göstermektedir.
- **H_{2r}**: Algılanan çevresel sürdürülebilirlik düzeyi gelir durumuna göre anlamlı farklılık göstermektedir.

- **H_{2s}**: Algılanan çevresel sürdürülebilirlik düzeyi mesleğe göre anlamlı farklılık göstermektedir.
- **H_{2ş}**: Algılanan sürdürülebilirlik düzeyi cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermektedir.
- **H_{2t}**: Algılanan sürdürülebilirlik düzeyi medeni duruma göre anlamlı farklılık göstermektedir.
- **H_{2u}**: Algılanan sürdürülebilirlik düzeyi yaşa göre anlamlı farklılık göstermektedir.
- **H_{2v}**: Algılanan sürdürülebilirlik düzeyi eğitim seviyesine göre anlamlı farklılık göstermektedir.
- **H_{2y}**: Algılanan sürdürülebilirlik düzeyi gelir durumuna göre anlamlı farklılık göstermektedir.
- **H_{2z}**: Algılanan sürdürülebilirlik düzeyi mesleğe göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H₃: Destinasyonun algılanan sürdürülebilirlik düzeyinin sürdürülebilir destinasyon yönetim tutumu üzerinde etkisi vardır.

- **H_{3a}**: Algılanan ekonomik sürdürülebilirlik düzeyinin sürdürülebilir yönetim tutumu üzerinde etkisi vardır.
- **H_{3b}**: Algılanan sosyal sürdürülebilirlik düzeyinin sürdürülebilir yönetim tutumu üzerinde etkisi vardır.
- **H_{3c}**: Algılanan çevresel sürdürülebilirlik düzeyinin sürdürülebilir yönetim tutumu üzerinde etkisi vardır.

4.4. Araştırma Kapsam ve Sınırlılıkları

Araştırmanın kısıtları aşağıdaki gibidir:

- Araştırma sürdürülebilir destinasyon yönetimi kapsamında sadece bir paydaş olan yerel halk üzerinde gerçekleştirilmiştir.
- Saha araştırması Mayıs - Temmuz 2017 aylarında 436 katılımcı ile gerçekleştirilmiştir.
- Diğer bir kısıt maliyet ve zaman sınırlılığından dolayı çalışma sadece paydaşlardan biri olan yerel halk üzerinde gerçekleştirilmiştir.

4.5. Araştırma Yöntemi

Altmışlı yıllar ile seksenli yıllar arasında turizmin etkilerine yönelik çalışmaların yapıldığı gözlemlenmiştir ancak tutum odaklı, yerel halk ile yapılan çalışmaların 70'li yıllarda başladığı belirtilmektedir. Alan yazın incelendiğinde turizmin etkilerine yönelik tutum çalışmaları son yıllarda çok çalışılan konu olarak gün yüzüne çıkmaktadır. Bunun ana sebebi; destinasyonlardaki gelişimlerde turizmin olumlu etkilerinin yanısıra olumsuz etkilerinin de ortaya çıkması olarak belirtilmiştir (Garcia, Varquez ve Macias, 2015: 33). Yerleşik tutumları ölçmek için akademik çalışmalarda genel bir ölçekte uzlaşma sağlanmadığı (Garcia, Varquez ve Macias, 2015) belirtildiğinden bu çalışmada ilgili literatür ve çalışmalar baz alınarak bir tasarlama yapılmıştır.

Stylidis ve öte. (2014) çalışmalarında turizm etkilerini ölçerken aynı zamanda turizmin daha fazla desteklenip desteklenmediğini; Assante, Wen ve Lotting (2010) sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin tutumları; Choi ve Murray (2010) sürdürülebilir başarının kilit noktasında uzun dönemli planlama, çevreyi koruma ve yasalara uyma konusunda sürdürülebilirliğin olumlu sonuçlar yaratma olasılığını ve son olarak Dyer ve öte. (2007) algılanan turizm etkilerinin turizm kalkınması desteği üzerine etkisini araştırmışlardır. Aynı zamanda ele alınan çalışmalar içerisindeki *“turizm etkileri” boyutlarının sürdürülebilir turizm gelişimi literatürüyle uyumlu olmasına* Andersson ve Lundberg (2013) tarafınca dikkat çekilmiştir. Diğer yandan Tosun (2002) çalışmasında turizm etkilerinde yerleşik algıları ölçerken “şu anki turizm seviyesinin ne gibi etkileri olacağını düşünüyorsunuz?” şeklinde soru yönelmiş ve yerel halkın algılarını ölçmüştür. Sonuçlara bağlı olarak yerel halkın turizmi ne kadar desteklediğini ve destinasyon yönetimi etkilerini ve pazarlamanın önemini vurgulamıştır. Bu bağlamda ele alınan çalışmalardaki ifadeler ve kurgu, bu çalışmanın da tasarımına yardımcı olmuştur.

Yerel yönetimler, politikacılar ve işletmeler için turizm geliştirme aşamasında başarı ve sürdürülebilirliğin sağlanması noktasında yerel halkın işbirliği ve iyi niyetinin anlaşılması oldukça önemlidir (Dyer ve öte., 2007). “Topluluğum, turizm planlamasını yürütmeli ve planlamalı” ifadesinin yer

aldığı ölçeklerde (McGehee, Andereck ve Vogt, 2003'ten akt. Choi ve Murray, 2010) karar vermede toplum katılımı ile *tutum* ölçmeyi hedefleyen çalışmalara rastlanmıştır. Choi ve Murray (2010) ile Yu, Chancellor ve Cole (2011) de benzer ifadeye çalışmalarında yer vermişlerdir. Bu çalışmada ise sürdürülebilir destinasyon yönetimine ilişkin ifadeler içerisinde yer alan “yerel halk destinasyon ile ilgili kararlara katılmalı” ifadesinin kullanılmasına özen gösterilmiştir. Böylece yerel halkın planlama ve karar verme noktasında tutumları ölçülmeye çalışılmıştır. Dyer ve öte. (2007) yapmış oldukları çalışmalarında destinasyona yakın yerlerde yaşayan yerel halktan anket toplamıştır. Bahsedilen yöntem, bu çalışmanın da veri toplama tekniğiyle örtüşmektedir. Yazarın bu tekniği tercih etmesinde; bölgede yaşıyor olması ve bölgeyi tanınması, destinasyonda yaşayan yerel halktan yeterli katılımın sağlanamayacağı düşüncesi ve de daha objektif sonuçlara ulaşma isteği etkili olmuştur.

Çalışmada Küresel Sürdürülebilir Turizm Konseyi'nin (GSTC) belirlemiş olduğu *destinasyonlar için sürdürülebilir turizm kriterlerinden* ve bu kriterlere doktora tezinde yer veren Doğan (2014)'ın çalışmasından yararlanılmıştır. Doğan (2014), doktora tezinde turistlere yönelik sürdürülebilir destinasyon yönetimini çalışmıştır ve bu çalışma Doğan (2014)'ın çalışması ile farklılık göstermektedir. Bu çalışmada anket yerel halk üzerinde uygulanmıştır. Yerel halkın sürdürülebilirlik algısı ve destinasyon yönetimine karşı tutumu ölçülmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda sürdürülebilir turizm destinasyonuna ilişkin ifadelerde yerel halktan bir değerlendirme istenmiş ve aynı zamanda bu değerlendirmeye bağlı olarak sürdürülebilir destinasyon yönetimine ilişkin ifadelerle cevap vermeleri istenmiştir. Dolayısıyla yerel halkın görüşlerine göre destinasyonun sürdürülebilir yönetime ihtiyaç duyup duymadığı konusunda çalışmaya açıklık getirilmeye çalışılmıştır. Diğer yandan turizm destinasyon paydaşı olan yerel halkın yönetsel ifadelerde yer alan turizm yönetimine ilişkin destekleri de Dyer ve öte. (2007) çalışmalarında yaptıkları gibi tutumu ölçen ifadeye yer verilerek tespit edilmeye çalışılmıştır.

Yerel halkın algı ve tutumlarının incelendiği çalışmaların literatür taramasını yapan yazarlar (Garcia, Varquez ve Macias, 2015: 37) genel olarak

kullanılan sosyo-demografik değişkenler içinde: cinsiyet, yaş, eğitim seviyesi ve gelir düzeyi değişkenlerinin kullanıldığını belirtmişlerdir. Assante, Wen, Lotting (2010) de aynı değişkenleri kullanmıştır. Buna bağlı olarak bu çalışmanın amacı doğrultusunda belirtilen demografik değişkenlere çalışma ölçeğinde yer verilmiştir.

Yapılan araştırma, araştırma tür olarak nedensellik araştırma kapsamına girmektedir. Keşfedici nitelikteki araştırmalar yazarın araştırma sorusunu kendi belirlemesi ve toplayacağı verilerle onu cevaplandırması esasına dayanmaktadır (Seyidoğlu, 2009: 37).

Çalışmada teorik çerçeve literatür taramasından yararlanılarak oluşturulmuştur. Çalışmada nicel araştırma yönteminden yararlanılmış ve nicel araştırma yöntemi içerisinde yer alan anket tekniği kullanılmıştır.

Çalışmada oluşturulan ölçeğin sahaya inilmeden değerlendirilmesi için toplamda her birinin turizm alanında akademisyen olduğu 6 uzman görüşüne başvurulmuştur. Bu kapsamda ölçek yeniden düzenlenmiş ve yüzeysel geçerlilik sağlanmıştır. Çalışmada pilot bir uygulama gerçekleştirilmiştir. Pilot uygulamadan sonra anket üzerinde yapılan değişikliklere ilişkin ana anket formu oluşturulup, Mayıs - Temmuz 2017 aylarında 436 katılımcıdan veri toplanmıştır. Anketin güvenilirliği açısından deneklerin verdiği ifadeler kontrol edilerek; boş bırakma, iki cevap verme, tüm ifadelere aynı cevabı verme gibi durumlardan ötürü hatalı ve eksik doldurulan anketler analiz için değerlendirmeye alınmamıştır. Sonuç olarak 28 anket çalışmadan çıkarılarak, 408 veri ile çalışılmıştır. Anket formlarından elde edilen verilerin analizi, SPSS (Sürüm 19) istatistik programı yardımıyla gerçekleştirilmiştir. Bu amaçla öncelikle veriler bilgisayara yüklenmiş ve veritabanı oluşturulmuş işlem gerçekleştirildikten sonra da çalışmanın amacına uygun olarak analiz aşamasına geçilmiştir.

4.5.1. Evren ve Örneklem

Araştırma evrenini Rize’de yaşayan yerel halk oluştururken, örneklemini ise 418 katılımcı oluşturmaktadır. Yerel halk içerisinde anketi cevap vermek isteyen gönüllü katılımcılar ile araştırma gerçekleştirilmiştir. Çamlıhemşin/Ayder’de yaşayan yerel halkın mevsimsel olarak bölgede

yaşıyor olması, daha çok yerel esnaf olarak bölgede faaliyet gösteriyor olması neticesinde Rize il merkezinde yaşayan yerel halktan katılımcı sağlanmıştır. Aynı zamanda araştırmacının Rize yerli halkından olması, geçmiş deneyimleri ve gözlemlerine bağlı olarak Rize il merkezinden Çamlıhemşin/Ayder destinasyonuna giden yerli halkın bölge hakkında yeterince bilgi sahibi olduğunu düşünmesi de örnekleme belirlemeye yardımcı olmuştur. Rize il merkezinden ankete katılan deneklerin, daha önce Ayder destinasyonuna gitmiş olmaları ve bölge hakkında fikir sahibi olmalarına dikkat edilmiştir. Bu kapsamda çalışmada olasılığa dayalı olmayan örnekleme yöntemlerinden biri olan kolayda örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. Rize ilinin adrese dayalı toplam nüfusu 2016 yılında 331.048 (TUİK, 2017) olarak belirlenmiştir. Bu sayılara bakılarak örnekleme hacmi belirlenmeye çalışılmıştır. Örneklem hacmi, % 95 güven aralığında, \pm % 5 yanılma payı ile en az 384 kişi (Kozak, 2015) olacak şekilde belirlenmiştir. Yukarıda belirtildiği gibi 436 katılımcıdan anket toplanmış ve 408 veri analize tabi tutulmuştur.

4.5.2. Veri Toplama Aracı

Araştırmanın teorik tasarım bölümünde literatür taramasıyla ikincil kaynaklardan yararlanılmıştır. Çalışmada veri toplama aracı olarak nicel araştırma yöntemi içerisinde yer alan ölçüm aracı olan ankette yararlanılmıştır. Anket, algı ve tutum ölçeği olarak iki ölçekten oluşmaktadır. Sürdürülebilir destinasyon algı ölçeğini ekonomik, sosyal ve çevresel boyutlar oluştururken, tutum ölçeğini sürdürülebilir destinasyon yönetimi ifadelerinin içinde yer aldığı yönetim boyutu oluşturmuştur. Sürdürülebilir turizm ve sürdürülebilir destinasyon yönetimi algı ve tutumunun ölçümünde, Küresel Sürdürülebilir Turizm Konseyi'nin (GSTC) belirlemiş olduğu *destinasyonlar için sürdürülebilir turizm kriterlerinden* ve sürdürülebilir destinasyon kriterlerine yönelik Doğan (2014) tarafından geliştirilen ölçekten yararlanılmıştır. Anketin uygulanacağı bölgeye bağlı olarak, yazar tarafından ölçekte uyarlamalara gidilmiştir. Ölçek Ayder destinasyonuna uygun hale getirilmiştir. Ölçek içerisinde yer alan soruların çalışılan sahaya uygun olmamasına bağlı olarak bazı ifadeler ölçekten çıkarılmış ve bazı ifadeler

daha açık hale getirilmiştir. Aynı zamanda araştırmacı tarafından yapılan alanyazın taramaları sonucunda ölçeğe yeni ifadeler de eklenmiştir. Sonuç olarak, algı ölçeğini toplamda 18 ifade, tutum ölçeğini 12 ifade, demografik değişkenleri ise 6 ifade karşılamaktadır. Ölçekte bulunan ifadeler ise 1’den 5’e kadar sırasıyla kesinlikle katılmıyorum, katılmıyorum, ne katılıyorum ne katılmıyorum, katılıyorum, kesinlikle katılıyorum değerlerini kapsayan 5’li likert ölçeği ile ölçülmüştür.

4.5.3. Pilot Çalışma

Veri toplama aracındaki herhangi bir hata ve eksiğin gözden kaçırılmasını önlemek, yüzeysel geçerlilik ve güvenilirliğinin saptanmasını sağlamak ve ölçekte bulunan ifadelerin açıklayıcılığı ve anlaşılabilirliğini test etmek amacıyla belirlenen örneklemden daha az bir kitle üzerinde pilot çalışma gerçekleştirilmiştir.

Pilot çalışmada örnekleme metodu olarak kolayda örnekleme tercih edilmiştir. Bunun nedeni herhangi bir unsuru dikkate almadan, istenilen yer ve zamanda istenilen herkese ulaşılma kolaylığıdır (Kozak, 2015: 118). Bu kapsamda 5-20 Nisan tarihleri arasında 71 katılımcı üzerinde pilot bir uygulama gerçekleştirilmiştir.

Pilot çalışmadan elde edilen veriler SPSS (Statistical Packages for the Social Sciences) 19 programı aracılığı ile değerlendirilmiştir. Verilerde frekans analizleri ve güvenilirlik analizleri yapılmıştır.

Yapılan analiz sonuçlarına göre çalışmaya katılanların %52,1’ini kadınlar, %47,9’unu ise erkekler oluşturmaktadır. Pilot araştırmadaki katılımcılarının çoğu (%60,6) 25-34 yaş aralığındadır. Katılımcıların %54,9’unun medeni durumu bekar, %50,7’sinin eğitim durumu lisans düzeyindedir. Katılımcıların mesleklerine bakıldığında ise %33,8’inin özel sektör çalışanı, %26,8’inin ise kamu çalışanı olduğu sonucuna varılmıştır.

Katılımcılara demografik unsurlar içerisinde yer alan *gelir düzeyi* sorulmuştur. Soru açık uçlu olarak katılımcılara yöneltilmiştir. Bunun amacı esas araştırma için katılımcılardan alınan cevaplar doğrultusunda belirli aralıklar belirlemektir. Katılımcıların %25,4’ü aylık gelirlerinin 3000 tl olduğunu belirtmişlerdir.

Bilimsel araştırmalarda güvenirlik analizinin yapılmasının sebebi iç tutarlılığı ölçmektir. En yaygın kullanılan yöntem Cronbach's Alpha olarak da bilinen Alpha katsayısıdır. Alpha değeri 0 ila 1 arasında değer alır ve kabul edilebilir bir değerin 0.7 olması beklenir (Coşkun ve te., 2015: 126). Bu çalışmada pilot araştırma için elde edilen güvenirlik analizi sonuçlarına göre Cronbach's Alpha değeri algı ölçeğinde 0,844, tutum ölçeğinde ise 0,923 olarak bulgulanmıştır. Bu noktada ölçeğin güvenirliğinin oldukça yüksek olduğunu söylemek mümkündür.

Pilot alışma sonucunda algı ölçeğini karşılayan 21 ifade içinde anlaşılmayan ya da farklı algılandığı düşünülen 3 ifade ölçekten çıkarılmıştır. Tutum leğinde ise bir maddenin ölçek güvenirliği azalttığı görülerek madde çıkartılmış ve analize devam edilmiştir. Ölçeklerdeki ifadelerin daha anlaşılır olabilmesine zen gösterilmiştir. Neticede algı ölçeğindeki 18, tutum ölçeğindeki 12 ifade ile ana çalışmaya geçilmiştir.

4.5.4. Verilerin Analizi

Ölçeğin yapı geçerliliğini test etmek için faktör analizine başvurulmuştır. Bu noktada algı ölçeğini karşılayan 18 ifade içerisinde yer alan 4 maddenin faktör yüklerinin birbirine yakın olacak şekilde binişiklik göstermesi sonucunda analizden çıkartılmıştır. Neticede algı leği için 14 ifade, tutum leği için ise 12 ifadeyle birlikte faktör analizi sonuçlandırılmış, hipotez testlerine geçilmiştir.

Verilerin nasıl dağıldığını belirlemek için öncelikli olarak normallik testi (Shapiro Wilk) yapılmıştır. Bu test sonucunda verilerin bazılarının normal dağıldığı bazılarının ise normal dağılım sergilemediği sonucuna ulaşılmıştır. Dolayısıyla bu çalışmada normal dağılıma sahip olan verilerde parametrik, normal dağılıma sahip olmayan veriler üzerinde ise non parametrik hipotez testleri uygulanmıştır.

Araştırmaya katılan bireylerin yüzde dağılım ve frekans değerleri tanımlayıcı istatistik (Descriptive Statistics) ile belirlenmiştir. İgili grupların karşılaştırılmasında bağımsız örneklem t-Testi (Independent Sample t Test) ve Mann Whitney U testi yapılmıştır. Üç ve üzeri grupların karşılaştırılmasında ise tek yönlü varyans analizi (One Way ANOVA) ve

Kruskal Wallis testleri uygulanmıştır. Anlamli bulunan grupların belirlenmesi için Tukey ve Tamhane ikinci seviye testleri (follow up) kullanılmıştır. İstatistiksel olarak anlamli bulunduğu halde ikinci seviye testinde anlamli farklılığın ortaya çıkmadığı gruplar için t-Testi (Independent Sample t- Test) ve Mann Whitney U testi yapılarak anlamli farklılıklar ortaya çıkartılmaya çalışılmıştır. Diğer yandan verilerin ilişkişel durumunu belirlemek amacıyla Sperman korelasyon testi uygulanmıştır.

4.6. Araştırma Bulguları

4.6.1. Demografik Değişkenlere Ait Bulgular

Aşağıda araştırmaya katılan bireylerin demografik değişkenlere ait yüzde ve frekansın yer aldığı betimsel istatistik tablosu sunulmuştur.

Tablo 7: Yerel Halkın Demografik Özellikleri

(408)	Frekans	Yüzde
Cinsiyet		
Kadın	172	42,2
Erkek	236	57,8
Medeni durum		
Evli	181	44,4
Bekar	215	52,7
Diğer	12	2,9
Yaş		
17 ve daha az	12	2,9
18-24	103	25,2
25-34	159	39,0
35-44	83	20,3
45 ve üzeri	51	12,5
Eğitim durumu		
İlköğretim	9	2,2
Ortaöğretim	32	7,8
Lise	99	24,3
Önlisans	74	18,1
Lisans	168	41,2
Lisansüstü	26	6,4
Aylık ortalama gelir		
1400 ve altı	117	28,7
1401-2500	114	27,9
2501-3500	85	20,8
3501-4500	55	13,5
4501 ve üzeri	37	9,1
Meslek		
Esnaf	31	7,6
Öğrenci	84	20,6
Özel Sektör Çalışanı	83	20,3
Kamu Çalışanı	97	23,8
Diğer	113	27,7

Araştırmaya katılan bireylerin cinsiyete göre dağılımları incelendiğinde %58'inin erkek, % 42'sinin kadın, medeni durumlarına göre dağılımları incelendiğinde %53'ünün bekar, % 44'ünün evli ve %3'ünün diğer, yaşa göre dağılımları incelendiğinde %39'unun 25-34 yaş, % 25'inin 18-24 yaş, %20'sinin 35-44 yaş, %13'ünün 45 yaş ve üzeri ve %3'ünün ise 17 yaş ve altı, eğitim durumuna göre dağılımları incelendiğinde %41'inin lisans, % 24'ünün lise, %18'inin ön lisans, %8'inin ortaöğretim, %7'sinin lisansüstü ve

%2'sinin ise ilköğretim mezunu, aylık ortalama gelir düzeylerine göre dağılımları incelendiğinde %29'unun 1400 TL ve altı, %28'inin 1401-2500 TL, %21'inin 2501-3500 TL, %13'ünün 3501-4500 TL ve %9'unun 4501 TL ve üzeri, mesleklerine göre dağılımları incelendiğinde %28'inin diğer, %24'ünün kamu çalışanı, %20'sinin özel sektör çalışanı, %20'sinin öğrenci ve %8'inin esnaf olduğu bulgulanmıştır.

Yerel halkın verdikleri yanıtlar neticesinde sürdürülebilirlik algı ortalamalarına bakılarak en çok katılım gösterdikleri ve en düşük katılım gösterdikleri ifadeler tablo 8'deki gibi elde edilmiştir.

Tablo 8: Algılanan Sürdürülebilirlik Düzeyi Ortalamaları

İfadeler	N	Ortalama	Std. Sapma
Turizm yerel halkın Ayder'deki gelir düzeyini arttırmaktadır.	408	4,3480	0,93601
Turizm, Ayder'deki yerel halkın yaşam kalitesini arttırmaktadır.	408	3,9534	1,06094
Ayder'e özgü yerel ürünler teşvik edilmektedir	408	3,8971	1,04173
Turizm, yerel halkın istihdam olanklarını arttırmaktadır.	408	4,0441	0,97538
Ayder'de satılan hediyelik eşya vb. ürünler yerli üretimdir.	408	3,3505	1,17601
Turistik faaliyetler sırasında yerel halkın gündelik yaşamına saygı gösterilmektedir.	408	3,5539	1,07782
Ayder'deki işletmeler, müşteri memnuniyetini dikkate alan bir yapıya sahiptir.	408	3,2500	1,20859
Turistik işletmelerde çalışan personelin niteliği, eğitimler yoluyla geliştirilmiştir.	408	2,8186	1,08890
Ayder'de atıkları (katı-sıvı-gaz) azaltıcı tedbirler alınmaktadır.	408	2,8333	1,14186
Ziyaretçiler, Ayder'e gelirken özel araçları yerine toplu taşıma (çevreye daha az zararlı) araçları tercih etmektedirler.	408	2,6348	1,34163
Ayder'de turizmin doğal çevre üzerindeki olumsuz etkisini (betonlaşma vb.) azaltacak uygulamalar yapılmaktadır.	408	2,8701	1,29459
Ayder'de doğal çevrenin geleceğe taşınması için turizm yetkilileri (Belediye, Turizm müdürlüğü, Orman müdürlüğü vb.) gerekli çalışmaları yapmaktadır.	408	3,1029	1,20163
Ayder 'de doğal çevrenin korunması için (piknik alanları, dinlenme yerleri vb. kullanım alanlarında) işletmeler sorumlu davranmaktadır.	408	3,0343	1,22376
Ayder'de yapılan etkinlikler (kardan adam festivali, yayla şenlikleri vb.) çevre dikkate alınarak gerçekleştirilmektedir.	408	3,4044	1,16065

Yerel halkın en yüksek düzeyde katıldığı ifade ortalaması algı ölçeğinde 4,34 olarak turizmin Ayder'deki gelir düzeyini arttırdığı yönündeki ifade olmuştur. İfade “Katılıyorum” ve “Kesinlikle katılıyorum” ortasında bir değerdedir. Bir diğer ifade ise 4,04 yüksek katılım ortalaması ile turizmin yerel halkın istihdamını arttırdığı ifadesi olmuştur. Bu ifadeler algılanan ekonomik sürdürülebilirlik unsurları içerisinde yer almaktadır. Bu kapsamda yerel halkın verdiği yanıtlara bakılarak Ayder'de turizmle birlikte ekonomik fayda sağlandığı vurgusu yapılabilir. En düşük katılım gösterilen ifade ise 2,63 ortalama ile ziyaretçilerin Ayder destinasyonuna giderken toplu taşıma araçlarını tercih ettikleri ifadesi olmuştur. Bu ifade ise “Katılmıyorum” değerini karşılamaktadır. Bu durumda da ziyaretçilerin sürdürülebilirlik kapsamında çevresel bilince yeterince sahip olmadıkları kanısına varılabilir. Diğer yandan yerel halkın sürdürülebilir destinasyon yönetimine karşı tutumlarında en çok ve en düşük katılım gösterdikleri ifadelerin sunulduğu tablo aşağıdaki gibidir.

Tablo 9: Sürdürülebilir Destinasyon Yönetimi Tutum Ortalamaları

İfadeler	N	Ortalama	Std. Sapma
Ayder bölgesi için yerel yönetimlerin krizlere karşı hazırlıklı olmasına	408	3,5490	1,02190
Yerel halkın Ayder bölgesinde gerçekleştirilen turizm faaliyetlerine ilişkin kararlara katılmasına	408	3,7721	0,94284
Ayder bölgesini tanıtıcı tüm materyallerde (broşür, afiş vb.) sürdürülebilirliği (farklı dil seçenekleri vb.) dikkate alan bilgilere yer verilmesine	408	3,9020	0,97143
Ayder’de doğal mirasın korunması amacıyla yasal düzenlemeler yapılmasına	408	4,1029	0,96330
Ayder’de kültürel mirasın korunması amacıyla yasal düzenlemeler yapılmasına	408	4,1912	0,91813
Küresel iklim değişikliğinin Ayder için olası etkilerine karşı yetkililer tarafından uygun önlemler alınmasına	408	4,0784	1,00550
Ayder için sürdürülebilir bir turizm planı ve stratejisi belirlenmesine	408	4,1250	0,96169
Ayder’de turizme bağlı çevresel değişimlerin sürekli takip edilmesine	408	4,0588	0,99949
Ayder’de turizme bağlı sosyal değişimlerin sürekli takip edilmesine	408	4,0515	0,97628
Ayder’de turizme bağlı kültürel değişimlerin sürekli takip edilmesine	408	4,1029	0,95305
Ayder bölgesinin turizm gelişimi ve devamlılığının sağlanması için turizm paydaşları (ziyaretçi, belediye, konaklama işletmeleri, üniversiteler, ulaştırma işletmeleri vb.) arasında işbirliği olmasına	408	4,1912	0,93142
Ayder bölgesinin turizm gelişiminin ve devamlılığının sağlanması için destinasyon yönetim örgütü (belediye, konaklama işletmeleri, üniversiteler, ulaştırma işletmeleri vb. içinde yer aldığı örgüt) kurulmasına	408	4,0270	0,99964

Tablo 9 incelendiğinde en düşük katılım gösterilen ifadenin 3,54 ortalama ile yerel yönetimlerin krizlere karşı hazırlıklı olması gerektiği ifadesi yer almıştır. En düşük katılım gösterilen bir diğer ifade 3,77 ile yerel halkın kararlara katılması ifadesi olmuştur. Bu ifadeler “Ne katılıyorum Ne katılmıyorum” ile “Katılıyorum” arasında bir değerdedir. Yüksek katılım gösterilen ifadeler yorumlanacak olursa neredeyse tüm ifadelere yerel halkın katılımı 4,00 üzerinde olduğu görülmüştür. Ancak en yüksek katılım gösterilen ifadeler 4,19 ortalama ile kültürel mirasın korunması ve turizmin devamlılığının sağlanması için paydaşlar arası işbirliği olması gerektiği

yönünde olmuştur. Bu durum daha sürdürülebilir bir destinasyon için yerel halkın istekli olduğunu göstermektedir.

4.6.2. Geçerlilik ve Güvenirlilik Analizine Ait Bulgular

Çalışmada geçerlilik analizi için açımlayıcı faktör analizinden yararlanılmıştır. Ölçeklerin faktör analizine uygunluğunu ölçmek için Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) örneklem yeterlilik ölçütü kullanılmıştır. KMO testi değişkenler arasındaki korelasyonları ve faktör analizinin uygunluğunu ölçen testtir. KMO testinin değeri 0 ile 1 aralığında olması uygun görülür. KMO değeri, herhangi bir değişkenin diğer değişkenler tarafından hatasız tahmin edilmesi halinde 1'e eşit olur. 0,8 üstü değerler mükemmel sayılabilir (Büyüköztürk, 2002: 470-483). Algı ölçeğinin KMO testi sonucundaki değeri 0,88 olarak hesaplanmıştır. Tutum ölçeği için ise bu değer 0,90 olarak hesaplanmış ve değerlerin oldukça yüksek olduğu görülmüştür. Bu çalışmada elde edilen sonucun mükemmel sayılabileceğini söylemek mümkündür.

Faktör analizi yapıldıktan sonra 4 (ç1,ç2,ç3 ve s1) maddenin faktör yükleri birbirine yakın olacak şekilde binişiklik gösterdiğinden çalışmadan çıkartılmıştır. Neticede faktör analizi tablo 10' da görüldüğü gibi son halini almıştır.

Tablo 10: Yerel Halkın Sürdürülebilir Destinasyon Algılarının Faktör Analizi Sonuçları

Faktörler	Faktör Yükleri	Özdeğer	Açıklanan Varyans (%)	Birikimli Varyans (%)	Cronbach's Alpha
Çevresel Boyut		5,290	37,788	37,788	0,86
Ayder'de turizmin doğal çevre üzerindeki olumsuz etkisini azaltacak uygulamalar yapılmaktadır.	0,815				
Ayder'de doğal çevrenin geleceğe taşınması için turizm yetkilileri gerekli çalışmaları yapmaktadır	0,786				
Ayder'de doğal çevrenin korunması için işletmeler sorumlu davranmaktadır.	0,751				
Ayder'de yapılan etkinlikler çevre dikkate alınarak gerçekleştirilmektedir.	0,730				
Ziyaretçiler, Aydere gelirken özel araçları yerine toplu taşıma araçlarını tercih etmektedirler.	0,665				
Ayder'de atıklarının azaltıcı tedbirler alınmaktadır.	0,657				
Ekonomik Boyut		1,854	13,243	51,031	0,751
Turizm, yerel halkın Ayder'deki gelir düzeyini arttırmaktadır	0,824				
Turizm, yerel halkın istihdam olanklarını arttırmaktadır.	0,740				
Turizm, Ayder'deki yerel halkın yaşam kalitesini arttırmaktadır.	0,688				
Ayder'e özgü yerel ürünler teşvik edilmektedir.	0,627				
Ayder'de satılan hediyelik eşya vb. ürünler yerli üretimdir	0,428				
Sosyal Boyut		1,035	7,393	58,424	0,663
Ayder'deki işletmeler, müşteri memnuniyetini dikkate alan bir yapıya sahiptir.	0,775				
Turistik faaliyetler sırasında yerel halkın gündelik yaşamına saygı gösterilmektedir.	0,703				
Turistik işletmelerde çalışan personelin niteliği, eğitimler yoluyla geliştirilmiştir.	0,573				

Varimax rotasyonu uygulanmış temel bileşenler analizi.

Ölçeğin genel güvenilirliği (Cronbach's Alpha): 0,870

Açıklanan toplam varyans: % 58,424

Keiser-Meyer-Olkin Ölçek Geçerliliği: % 88

Bartlett Küresellik Testi X^2 : 2107,381

p değeri: 0,000

Faktör analizinin önemli kriterlerinden biri açıklanan varyansın %50'yi geçiyor olmasıdır. Çünkü faktör yapısı toplam değişken varyansının yarısından azını açıklıyor ise evreni temsil ettiğinden bahsedilemez (Yaşlıoğlu, 2017:77). Tablo 10'da görüldüğü gibi bu yapıda açıklanan varyans % 50'yi geçmektedir.

Algı ölçeğinin faktör analizi yapıldıktan sonra tutum ölçeğinin faktör analizi yapılmıştır. Tutum ölçeğine ait faktör analiz sonuçları Tablo 11'de gösterildiği gibidir.

Tablo 11: Yerel Halkın Sürdürülebilir Destinasyon Yönetimine İlişkin Tutumlarının Faktör Analizi Sonuçları

Faktörler	Faktör Yükleri	Özdeğer	Açıklanan Varyans (%)	Birikimli Varyans (%)	Cronbach' s Alpha
Yönetim		6,219	51,823	51,823	0,911
Kültürel değişimlerin sürekli takip edilmesine	0,829				
Sosyal değişimlerin sürekli takip edilmesine	0,810				
Ayder için sürdürülebilir turizm stratejisi belirlenmesine	0,809				
Çevresel değişikliklerin sürekli takip edilmesine	0,802				
Turizm paydaşları arasında işbirliği olmasına	0,768				
Küresel iklim değişikliğinin Ayder'de yaratacağı etkilere karşı uygun önlemler alınmasına	0,754				
Kültürel mirasın korunması amacıyla yasal düzenlemeler yapılmasına	0,751				
Doğal mirasın korunması amacıyla yasal düzenlemeler yapılmasına	0,727				
Destinasyon yönetim örgütü kurulmasına	0,635				
Tanıtıcı tüm materyallerde sürdürülebilirliğin esas alınmasına	0,609				
Yerel halkın Ayder bölgesi ile ilgili kararlara katılmasına	0,605				
Yerel yönetimlerin krizlere karşı hazırlıklı olmasına	0,431				

Varimax rotasyonu uygulanmış temel bileşenler analizi.

Ölçeğin genel güvenilirliği (Cronbach's Alpha): 0,908

Açıklanan toplam varyans: % 52,038

Keiser-Meyer-Olkin Ölçek Geçerliliği: %90

Bartlett Küresellik Testi X^2 : 2930,975

p değeri: 0,00

Yanıtlar: 1- Kesinlikle katılmıyorum, 2- Katılmıyorum, 3- Ne katılıyorum, Ne katılmıyorum, 4- Katılıyorum, 5- Kesinlikle Katılıyorum

Tablo 11’de görüldüğü üzere yapılan tutuma yönelik faktör analizi sonucunda açıklanan varyansın % 52 olması, ölçeğin evrenin yarısından fazlasını temsil ettiğini göstermektedir.

Değişken boyutlarında faktör analizleri yapıldıktan sonra, algı ve tutum ölçeği için Cronbach Alfa Katsayısı güvenilirlik analizleri yapılmıştır. Likert yöntemi ile veri toplanan ölçeklerde, bilinen en yaygın yöntemlerden biri alfa (α) değeri ölçeklerin güvenilirliğini ölçmektir. Alfa (α) değeri iç tutarlılık kat sayısı olarak da bilinmektedir. Bir ölçeğin güvenilirliğinin yüksek olarak kabul edilebilmesi için alfa kat sayısının “1” e en yakın düzeyde olması gerekmektedir (Kalaycı, 2010:403).

- $0,00 \leq \alpha < 0,40$ ise ölçek güvenilir değildir.
- $0,40 \leq \alpha < 0,60$ ise ölçeğin güvenilirliği düşüktür.
- $0,60 \leq \alpha < 0,80$ ise ölçek güvenilir kabul edilebilir.
- $0,80 \leq \alpha < 1,00$ ise ölçek yüksek derecede güvenilirdir.

Yapılan ölçümlerde Cronbach Alfa Katsayısı yöntemi kullanılarak güvenilirlik analizi gerçekleştirilmiştir. Analiz sonuçları tablo 12’de görüldüğü gibi; algı ölçeği için 0,87 tutum ölçeği için ise 0,91 olarak elde edilmiştir. Neticede çalışmanın ölçek güvenilirliğinin oldukça yüksek olduğunu söylenebilir.

Tablo 12: Ölçme Araçlarının Cronbach Alfa Değerleri

Faktörler	Madde Sayısı	Cronbach Alfa
Ekonomik Sürdürülebilirlik	5	0,751
Sosyal Sürdürülebilirlik	3	0,663
Çevresel Sürdürülebilirlik	6	0,860
Sürdürülebilirlik Algı Ölçeği	14	0,870
Sürdürülebilir Destinasyon Yönetim Tutum Ölçeği	12	0,911

Aşağıda araştırmanın amacına yönelik olarak araştırmaya katılan yerel halkın algılanan sürdürülebilirlik düzeyi ve sürdürülebilir destinasyon

yönetimi tutumlarına ilişkin demografik değişkenlere bağlı hipotezler kurulmuş ve bu hipotezler test edilmiştir.

4.6.3. Demografik Değişkenler ile Algı ve Tutum Değişkenleri Arasındaki Fark Testlerine Ait Bulgular

4.6.3.1. Cinsiyete Göre Sürdürülebilir Destinasyon Yönetimi Puanlarının Değerlendirilmesi

Cinsiyete bağlı olarak bireylerin sürdürülebilir destinasyon yönetiminden ekonomik, sosyal, çevresel ve yönetim puanları arasında anlamlı bir fark olup olmadığını belirlemek için $\alpha=0.05$ anlamlılık düzeyinde testler uygulanmıştır. Hipotezler ve test sonuçları aşağıdaki gibidir;

H_{1a}: Sürdürülebilir destinasyon yönetimine ilişkin tutumlar cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H_{2a}: Algılanan ekonomik sürdürülebilirlik düzeyi cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H_{2g}: Algılanan sosyal sürdürülebilirlik düzeyi cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H_{2m}: Algılanan çevresel sürdürülebilirlik düzeyi cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermektedir.

Yukarıda belirtilen hipotezlere bağlı olarak verilerin normal dağılım sergilememesi yani significant değerinin 0,05'ten büyük olmaması sonucunda değişkenler arasında ikili grup karşılaştırmalarında kullanılan parametrik testlerin non-parametrik karşılığı olan Mann Whitney U testi kullanılmıştır. Analiz sonuçları ise tablo 13'deki gibidir.

Tablo 13: SDY Puanlarının Cinsiyete Göre Mann Whitney U Testi Sonuçları

SDY	Cinsiyet	N	\bar{X} sıra	\sum sıra	U	z	Sig
Ekonomik	Kadın	172	225,6	38831,00	16639,000	-3,122	0.002
	Erkek	236	189,00	44605,00			
Sosyal	Kadın	172	226,89	39024,50	16445,500	-3,278	0.001
	Erkek	236	188,18	44411,50			
Çevresel	Kadın	172	235,16	40447,00	15023,000	-4,515	0.000
	Erkek	236	182,16	42989,00			
Yönetim	Kadın	172	206,35	35493,00	19977,00	-,272	0.786
	Erkek	236	203,15	47943,00			

Algılanan sürdürülebilirlik düzeyi puanları arasında cinsiyete bağlı olarak ekonomik (U=16639, p<0,05), sosyal (U=16445.5, p<0,05) ve çevresel (U=15023, p<0,05) anlamda önemli farklılıklar olduğu görülürken sürdürülebilir destinasyon yönetimi puanları arasında yönetimsel (U=19977, p>0,05) anlamda önemli bir fark olmadığı görülmüştür. Neticede H_{2a}, H_{2g}, H_{2m} hipotezleri kabul edilmiş H_{1a} reddedilmiştir.

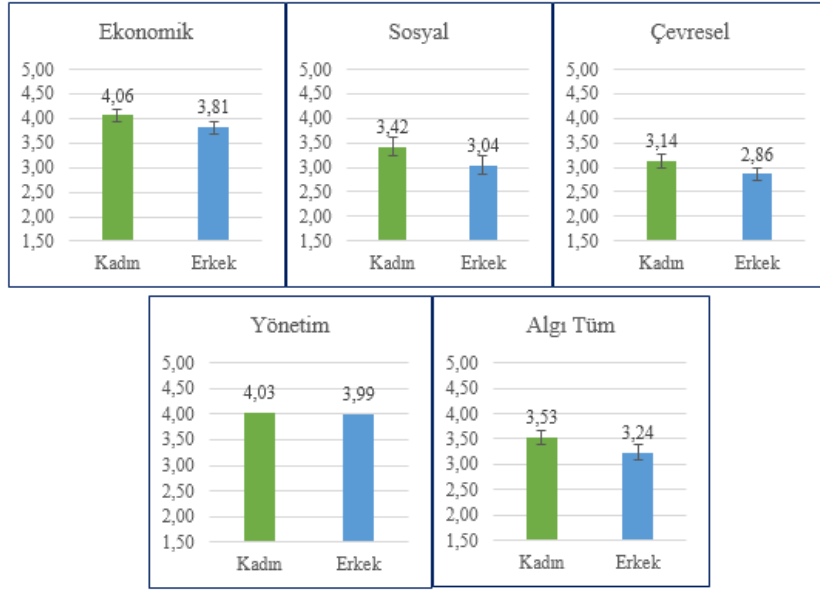
H_{2s}: Algılanan sürdürülebilirlik düzeyi cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermektedir.

Cinsiyete bağlı olarak bireylerin sürdürülebilirlik toplam algı puanları arasında anlamlı bir fark olup olmadığını belirlemek için $\alpha=0.05$ anlamlılık düzeyinde verilerin normal dağılım sergilemesi sonucunda parametrik testlerden ikili karşılaştırmalarda kullanılan bağımsız iki grup için T testi uygulanmıştır.

Tablo 14: Sürdülebilirlik Algı Puanlarının Cinsiyete Göre T testi Sonuçları

SDY	Cinsiyet	N	Ort.	Std.S.	t	Sig
Algı Tüm	Kadın	172	3,53	0,594	4,232	0,000
	Erkek	236	3,24	0,740		

Sürdülebilirlik toplam algı puanlarının cinsiyete bağlı olarak (t=4.232; P<0.05) anlamlılık düzeyi bağımsız iki grup t testi sonuçlarına göre significant değerinin tabloda görüldüğü üzere 0,05 'ten küçük olması kadın ve erkek grupları arasında anlamlı farklılık olduğunu göstermektedir. Sonuç olarak H_{2s} hipotezi kabul edilmiştir.

Grafik 1: Cinsiyete Göre Ortalama Puanlar

Test sonuçları sürdürülebilir destinasyon yönetimi puanlarının ekonomik anlamda; kadınların (4,06) erkeklerden (3,81), sosyal anlamda; kadınların (3,42) erkeklerden (3,04), çevresel anlamda; kadınların (3,14) erkeklerden (2,86) ve algısal anlamda ise kadınların (3,53) erkeklerden (3,24) anlamlı şekilde daha yüksek olduğunu göstermiştir.

4.6.3.2. Medeni Duruma Göre Sürdürülebilir Destinasyon Yönetimi Puanlarının Değerlendirilmesi

Medeni duruma bağlı olarak bireylerin sürdürülebilir destinasyon yönetiminden ekonomik, sosyal, çevresel ve yönetim puanları arasında anlamlı bir fark olup olmadığını belirlemek için $\alpha=0.05$ anlamlılık düzeyinde testler uygulanmıştır. Hipotezler ve test sonuçları aşağıdaki gibidir.

H_{1b}: Sürdürülebilir destinasyon yönetimine ilişkin tutumlar medeni duruma göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H_{2b}: Algılanan ekonomik sürdürülebilirlik düzeyi medeni duruma göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H_{2h}: Algılanan sosyal sürdürülebilirlik düzeyi medeni duruma göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H_{2n}: Algılanan çevresel sürdürülebilirlik düzeyi ile medeni duruma göre anlamlı farklılık göstermektedir.

Yukarıda belirtilen hipotezlere bağlı olarak verilerin normal dağılım göstermemesinden dolayı parametrik olmayan değişkenler arası üç ve üzeri karşılaştırmalarda kullanılan Kruskal Wallis testi uygulanmıştır.

Tablo 15: SDY Puanlarının Medeni Duruma Göre Kruskal Wallis Testi Sonuçları

SDY	Medeni Durum	N	\bar{X} sıra	Chi Square	Df	Sig	Tamhane
<i>Ekonomik</i>	1- Evli	181	194,99	10,668	2	0.005	1-3 2-3
	2-Bekar	215	206,70				
	3- Diğer	12	308,46				
<i>Sosyal</i>	1- Evli	181	188,94	8,772	2	0.012	1-3
	2-Bekar	215	212,56				
	3- Diğer	12	279,75				
<i>Çevresel</i>	1- Evli	181	186,40	14,406	2	0.001	1-3 2-3
	2-Bekar	215	214,14				
	3- Diğer	12	304,71				
<i>Yönetim</i>	1- Evli	181	219,07	8,898	2	0.012	*.*
	2-Bekar	215	189,23				
	3- Diğer	12	258,42				

. İkinci seviye testinde anlamlı farklılıklar bulunamadı.

Sürdürülebilir destinasyon yönetimi puanları arasında medeni duruma bağlı olarak ekonomik ($X^2=10.668$, $p<0,05$), sosyal ($X^2=8,772$, $p<0,05$), çevresel ($X^2=14,406$, $p<0,05$) ve yönetimsel ($X^2=8,898$, $p<0,05$) anlamda önemli bir fark olduğu görüldü. Saptanan bu önemli farklılıkların hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için ikinci seviye testlerinden non-parametrik veriler için Tamhane testi kullanılmıştır. Tamhane testi sonuçlarına bağlı olarak Tablo 15’de görüldüğü gibi yönetim boyutu için gruplar arasında anlamlı fark bulunamamıştır. Kruskal Wallis sonrasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunduğu takdirde post-hoc ikili kıyaslamalarda Mann Whitney U testi uygulanarak (Eral ve Vehid, 2013: 139) fark bulunmaya çalışılmıştır.

Tablo 16: SDY Puanlarının Medeni Duruma Göre Mann Whitney U Testi Sonuçları

SDY	Medeni Durum	N	\bar{X} sıra	\sum sıra	U	z	Sig
Yönetim	Evli	181	214,28	38784,00	16602,000	-2,519	0,012
	Bekar	215	185,22	39822,00			
Yönetim	Evli	181	95,79	17338,50	867,500	-1,168	0,243
	Diğer	12	115,21	1382,50			
Yönetim	Bekar	215	112,01	24081,50	861,500	-1,938	0,053
	Diğer	12	149,71	1796,50			

Yönetim boyutundaki farklılıklar, tüm grupların birbiriyle Mann Whitney U testi yapılması sonucunda ortaya çıkmıştır. Farklılıklara bağlı olarak *Evli* ve *Bekar* grupları arasında önemli bir fark olduğu tespit edilmiştir. Yani H_{1b} , H_{2b} , H_{2h} , H_{2n} hipotezleri kabul edilmiştir.

Medeni duruma bağlı olarak bireylerin sürdürülebilir destinasyon yönetiminden algı puanları arasında anlamlı bir fark olup olmadığını belirlemek için $\alpha=0.05$ anlamlılık düzeyinde test uygulanmıştır.

H_{2t}: Algılanan sürdürülebilirlik düzeyi medeni duruma göre anlamlı farklılık göstermektedir.

Hipotez testi sonucunda verilerin normal dağılım sergilemesi neticesinde parametrik testlerden üç ve üzeri karşılaştırmalarda kullanılan One Way Anova Testi uygulanmıştır.

Tablo 17: SDY Puanlarının Medeni Duruma Göre One Way Anova Testi Sonuçları

SDY	Yaş	N	Ort.	Std.S.	F	Sig	Tukey
Algı Tüm	1- Evli	181	3,26	0,689	9,214	0,000	1-3 2-3
	2-Bekar	215	3,41	0,685			
	3- Diğer	12	4,08	0,504			

Sürdürülebilir destinasyon yönetimi puanları arasından medeni duruma bağlı olarak F değerinin 9.214 buna karşılık gelen p değerinin ise $p;0,000<0,05$ görülmesi sonucunda algısal anlamda önemli bir fark olduğunu söylemek mümkündür. Significant değerinin anlamlı çıkmasına bağlı olarak gruplar arasında en az bir tanesinin farklılık gösterdiği görülmüştür. Saptanan önemli farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için ikinci seviye testlerinden Tukey kullanılmış ve gruplar arasındaki farklılık Evli ile Diğer, Bekar ile Diğer olarak bulgulanmıştır. Netice H_{2t} hipotezi kabul edilmiştir.

4.6.3.3. Yaşa Göre Sürdürülebilir Destinasyon Yönetimi Puanları

Yaşa bağlı olarak bireylerin sürdürülebilir destinasyon yönetiminden ekonomik, sosyal, çevresel ve yönetim puanları arasında anlamlı bir fark olup olmadığını belirlemek için $\alpha=0.05$ anlamlılık düzeyinde testler uygulanmıştır. Hipotezler ve test sonuçları aşağıdaki gibidir.

H_{2c}: Algılanan ekonomik sürdürülebilirlik düzeyi yaşa göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H_{1c}: Sürdürülebilir destinasyon yönetimine ilişkin tutumlar yaşa göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H_{2o}: Algılanan çevresel sürdürülebilirlik düzeyi yaşa göre anlamlı farklılık göstermektedir.

Yaşa bağlı olarak bireylerin sürdürülebilir destinasyon yönetiminden ekonomik ve çevresel ve yönetim puanları arasında anlamlı bir fark olup olmadığını belirlemek için $\alpha=0.05$ anlamlılık düzeyinde verilerin normal dağılım sergilememesinden kaynaklı parametrik olmayan Kruskal Wallis testi uygulanmıştır.

Tablo 18: Ekonomik, Çevresel ve Yönetim Boyutlarının Yaşa Göre Kruskal Wallis Test Sonuçları

SDY	Yaş	N	X sıra	Chi Square	df	Sig (p)	Tamhane
<i>Ekonomik</i>	1- 17 ve altı	12	212,83	1,798	4	0,773	-
	2- 18-24	103	216,29				
	3- 25-34	159	200,59				
	4- 35-44	83	195,24				
	5- 45 ve üzeri	51	205,98				
<i>Çevresel</i>	1- 17 ve altı	12	212,83	14,963	4	0,005	2-3
	2- 18-24	103	241,54				
	3- 25-34	159	186,65				
	4- 35-44	83	19,66				
	5- 45 ve üzeri	51	192,21				
<i>Yönetim</i>	1- 17 ve altı	12	164,63	3,148	4	0,533	-
	2- 18-24	103	197,60				
	3- 25-34	159	202,58				
	4- 35-44	83	219,00				
	5- 45 ve üzeri	51	210,21				

Tablo 18’de sunulduğu üzere yaş değişkenine bağlı olarak algılanan ekonomik sürdürülebilirlik ($X^2=1.798$, $p>0,05$) ve yönetim tutumunda ($X^2=3.148$, $p>0,05$) anlamlı bir fark saptanamamıştır. Algılanan çevresel sürdürülebilirliğin ($X^2=14.963$, $p<0,05$) yaş değişkenine göre önemli farklılık gösterdiği sonucuna varılmıştır. Bu farklılıkların hangi gruplar arasında olduğunu test etmek içinde Tamhane HSD kullanılmıştır. Tamhane test sonucunda 18-24 (2) ve 25-34 (3) yaş gruplarının $p; 0,05>0,005$ çıkmasına bağlı olarak anlamlılık düzeyinde önemli farklılıklar olduğu tespit edilmiştir. Sonuçta H_{2c} , H_{1c} hipotezleri reddedilmiş, H_{2o} hipotezi kabul edilmiştir.

Yaşa bağlı olarak bireylerin sürdürülebilir destinasyon yönetiminden *algı tüm* ve *sosyal puanları* arasında anlamlı bir fark olup olmadığını belirlemek için $\alpha=0.05$ anlamlılık düzeyinde testler gerçekleştirilmiştir.

H_{2u}: Algılanan sürdürülebilirlik düzeyi yaşa göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H_{2i}: Algılanan sosyal sürdürülebilirlik düzeyi yaşa göre anlamlı farklılık göstermektedir.

Yukarıdaki hipotez testleri sonucunda verilerin normal dağılım sergilemesi neticesinde parametrik testlerden One Way Anova testi uygulanmıştır. Analiz sonuçları tablo 19’deki gibidir.

Tablo 19: Sosyal ve Algı Tüm Puanlarının Yaşa Göre One Way Anova Testi Sonuçları

SDY	Yaş	N	Ort.	Std.S.	F	Sig (p)	Tukey
<i>Algı Tüm</i>	1- 17 ve altı	12	3,56	0,774	2,893	0,022	2-3
	2- 18-24	103	3,54	0,596			
	3- 25-34	159	3,27	0,693			
	4- 35-44	83	3,31	0,727			
	5- 45 ve üzeri	51	3,31	0,772			
<i>Sosyal</i>	1- 17 ve altı	12	3,58	0,866	2,049	0,087	-
	2- 18-24	103	3,36	0,779			
	3- 25-34	159	3,10	0,851			
	4- 35-44	83	3,16	0,912			
	5- 45 ve üzeri	51	3,17	0,994			

Tablo 19’a göre yaşa bağlı olarak sosyal anlamda ($F_{2,049}$; $p<0,05$) anlamlı bir fark olmadığı, algılanan sürdürülebilirlik düzeyinde (F ; $2,893$; $p<0,05$)

anlamli bir fark olduğu görülmüstür. Saptanan önemli farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için ikinci seviye testlerinden Tukey HSD kullanılmış. Gruplar arasındaki farklılıkta 18-24 ve 25-34 ($p;0,016 < 0,05$) yaş aralığındaki bireyler arasında önemli farklılıklar olduğu tespit edilmiştir. Algılanan sürdürülebilirlik düzeyinde 18-24 yaş ($3,54 \pm 0,596$) grubunun 25-34 yaş ($3,27 \pm 0,693$) grubundan anlamli şekilde daha yüksek olduğunu göstermiştir. Neticede H_{2u} hipotezi kabul edilmiş, H_{2i} hipotezi reddedilmiştir.

4.6.3.4. Eğitim Durumuna Göre Sürdürülebilir Destinasyon Yönetimi Puanları

Eğitim durumuna bağlı olarak bireylerin sürdürülebilir destinasyon yönetiminden ekonomik, sosyal, çevresel ve yönetim puanları arasında anlamli bir fark olup olmadığını belirlemek için $\alpha=0.05$ anlamlılık düzeyinde testler uygulanmıştır. Hipotezler ve test sonuçları aşağıdaki gibidir;

H_{2j} : Algılanan sosyal sürdürülebilirlik düzeyi eğitim seviyesine göre anlamli farklılık göstermektedir.

H_{2p} : Algılanan evresel sürdürülebilirlik düzeyi eğitim seviyesine göre anlamli farklılık göstermektedir.

H_{2v} : Algılanan sürdürülebilirlik düzeyi eğitim seviyesine göre anlamli farklılık göstermektedir.

Yukarıdaki hipotezler ışığında bireylerin sürdürülebilir destinasyon yönetiminden sosyal, çevresel ve algı tüm puanları arasında anlamli bir fark olup olmadığını belirlemek için $\alpha=0.05$ anlamlılık düzeyinde verilerin normal dağılım sergilemesinden kaynaklı, parametrik testlerden One Way Anova testi uygulanmıştır.

Tablo 20: SDY Sosyal, Çevresel ve Algı Tüm Puanlarının Eğitim Durumuna Göre One Way Anova Testi Sonuçları

SDY	Eğitim Durumu	N	Ort.	Std.S.	F	Sig	Tukey
<i>Sosyal</i>	1- İlköğretim	9	3,55	0,957	3,463	0,004	2-3 2-5
	2-Ortaöğretim	32	3,71	0,855			
	3- Lise	99	3,17	0,976			
	4- Ön lisans	74	3,29	0,776			
	5- Lisans	168	3,08	0,786			
	6- Lisansüstü	26	3,11	1,001			
<i>Çevresel</i>	1- İlköğretim	9	3,18	0,969	5,711	0,000	2-3 2-4 2-5 2-6
	2-Ortaöğretim	32	3,71	0,946			
	3- Lise	99	2,95	0,937			
	4- Ön lisans	74	3,09	0,912			
	5- Lisans	168	2,80	0,902			
	6- Lisansüstü	26	2,85	0,886			
<i>Algı Tüm</i>	1- İlköğretim	9	3,58	0,749	4,939	0,000	2-3 2-5 2-6
	2-Ortaöğretim	32	3,85	0,574			
	3- Lise	99	3,31	0,737			
	4- Ön lisans	74	3,47	0,641			
	5- Lisans	168	3,25	0,658			
	6- Lisansüstü	26	3,29	0,791			

Sürdürülebilir destinasyon yönetimi puanları arasında eğitim durumuna bağlı olarak sosyal (F; 3.463; p<0,05), çevresel (F;5.711; 6,080; p<0,05) ve algısal (F;4.939; p<0,05) anlamda önemli bir fark olduğu görülmüştür. Saptanan önemli farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için ikinci seviye testlerinden Tukey HSD kullanılmıştır. Tukey test sonuçları; sürdürülebilir destinasyon yönetimi puanlarının sosyal anlamda ortaöğretim ($3,71 \pm 0,855$) mezunu bireylerin lise ($3,17 \pm 0,976$) ve lisans ($3,08 \pm 0,786$) mezunu bireylerden, çevresel anlamda ortaöğretim ($3,71 \pm 0,946$) mezunu bireylerin sırasıyla önlisans ($3,09 \pm 0,912$), lise ($2,95 \pm 0,937$), lisansüstü ($2,85 \pm 0,886$) ve lisans ($2,80 \pm 0,902$) mezunu bireylerden algısal anlamda ise ortaöğretim ($3,85 \pm 0,574$) mezunu bireylerin yine sırasıyla lise ($3,31 \pm 0,737$), lisansüstü ($3,29 \pm 0,791$) ve lisans ($3,25 \pm 0,658$) mezunu bireylerden anlamlı şekilde daha yüksek olduğunu göstermiştir. Neticede H_{2j} , H_{2p} , H_{2v} hipotezleri kabul edilmiştir.

Eğitim durumuna bağlı olarak bireylerin sŸrdŸrŸlebilir destinasyon yŸnetiminde ekonomik ve yŸnetim puanları arasında anlamlı bir fark olup olmadığını belirlemek için $\alpha=0.05$ anlamlılık dŸzeyinde testler yapılmıştır.

H_{1a}: SŸrdŸrŸlebilir destinasyon yŸnetimine ilişkin tutumlar eğitim seviyesine gŸre anlamlı farklılık gŸstermektedir.

H_{2a}: Algılanan ekonomik sŸrdŸrŸlebilirlik dŸzeyi eğitim seviyesine gŸre anlamlı farklılık gŸstermektedir.

Yukarıdaki hipotez testleri sonucunda verilerin normal dağılım sergilememesine bağlı olarak, parametrik olmayan Kruskal Wallis testi uygulanmıştır.

Tablo 21: SDY Ekonomik ve YŸnetim Puanlarının Eğitim Durumuna GŸre Kruskal Wallis Testi Sonuçları

SDY	Eğitim Durumu	N	X sıra	Chi Square	df	Sig
<i>Ekonomik</i>	1- İlkŸretim	9	234,94	6,167	5	0,290
	2- OrtaŸretim	32	228,47			
	3- Lise	99	192,49			
	4- Ŗn lisans	74	221,11			
	5- Lisans	168	195,18			
	6- LisansŸstŸ	26	223,12			
<i>YŸnetim</i>	1- İlkŸretim	9	208,22	6,058	5	0,301
	2- OrtaŸretim	32	226,81			
	3- Lise	99	181,68			
	4- Ŗn lisans	74	203,07			
	5- Lisans	168	214,33			
	6- LisansŸstŸ	26	203,19			

SŸrdŸrŸlebilir destinasyon yŸnetimi puanları arasında eğitim durumuna bağlı olarak ekonomik ($X^2=6.167$, $p>0,05$) ve yŸnetimsel ($X^2=6.058$, $p>0,05$) anlamda Ŗnemli bir fark olmadığı gŸrŸlmŸřtŸr. Yani H_{1d}, H_{2d} hipotezleri reddedilmiştir.

4.6.3.5. Aylık Gelir DŸzeyine GŸre SŸrdŸrŸlebilir Destinasyon YŸnetimi Puanları

Aylık gelir dŸzeyine bağlı olarak bireylerin sŸrdŸrŸlebilir destinasyon yŸnetiminden ekonomik, sosyal, çevresel ve yŸnetim puanları arasında

anamlı bir fark olup olmadığını belirlemek için $\alpha=0.05$ anlamlılık düzeyinde testler uygulanmıştır. Hipotezler ve test sonuçları aşağıdaki gibidir.

H_{2r}: Algılanan çevresel sürdürülebilirlik düzeyi gelir durumuna göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H_{2y}: Algılanan sürdürülebilirlik düzeyi gelir durumuna göre anlamlı farklılık göstermektedir.

Aylık gelir düzeyine bağlı olarak bireylerin sürdürülebilir destinasyon yönetiminden çevresel ve algı tüm puanları arasında anlamlı bir fark olup olmadığını belirlemek için $\alpha=0.05$ anlamlılık düzeyinde verilerin normal dağılım sergilemesi sonucunda parametrik testlerden One Way Anova testi uygulanmıştır.

Tablo 22: Çevresel ve Algı Puanlarının Aylık Gelir Düzeyine Göre One Way Anova Testi Sonuçları

SDY	Aylık Gelir	N	Ort.	Std.S.	F	Sig	Tukey
Çevresel	1- 1400 ve Altı	117	3,20	0,874	3,858	0,004	1-4
	2- 1401-2500	114	2,89	0,927			
	3- 2501-3500	85	3,01	0,985			
	4- 3501-4500	55	2,64	0,925			
	5- 4501 ve Üzeri	37	2,93	0,982			
Algı Tüm	1- 1400 ve Altı	117	3,51	0,626	4,157	0,003	1-4
	2- 1401-2500	114	3,34	0,646			
	3- 2501-3500	85	3,37	0,729			
	4- 3501-4500	55	3,05	0,781			
	5- 4501 ve Üzeri	37	3,38	0,733			

Sürdürülebilir destinasyon yönetimi puanları arasında aylık gelir düzeyine bağlı olarak çevresel (F:3.858, $p<0,05$) ve algısal anlamda (F;4.157 $p<0,05$) önemli bir fark olduğu görüldü. Saptanan önemli farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için ikinci seviye testlerinden Tukey HSD kullanılmıştır. Test sonuçları sürdürülebilir destinasyon yönetimi puanlarının çevresel anlamda 1400 TL ve Altı ($3,20 \pm 0,874$) gelire sahip bireylerin 3501-4500 TL ($2,64 \pm 0,925$) gelire sahip bireylerden, algısal anlamda ise 1400 TL ve Altı ($3,51 \pm 0,874$) gelire sahip bireylerin 3501-4500 TL ($3,05 \pm 0,781$)

gelire sahip bireylerden anlamlı şekilde daha yüksek olduğunu göstermiştir. Sonuç olarak H_{2r} , H_{2y} hipotezleri kabul edilmiştir.

Aylık gelir düzeyine bağlı olarak bireylerin sürdürülebilir destinasyon yönetiminden ekonomik, sosyal ve yönetim puanları arasında anlamlı bir fark olup olmadığını belirlemek için $\alpha=0.05$ anlamlılık düzeyindeki hipotez testleri gerçekleştirilmiştir.

H_{1e}: Sürdürülebilir destinasyon yönetimine ilişkin tutumlar gelir duruma göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H_{2e}: Algılanan ekonomik sürdürülebilirlik düzeyi gelir durumuna göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H_{2k}: Algılanan sosyal sürdürülebilirlik düzeyi gelir durumuna göre anlamlı farklılık göstermektedir.

Hipotez test verilerinin normal dağılım sergilememesi neticesinde parametrik olmayan Kruskal Wallis testi uygulanmıştır.

Tablo 23: SDY Ekonomik, Sosyal ve Yönetim Puanlarının Aylık Gelir Düzeyine Göre Kruskal Wallis Testi Sonuçları

SDY	Yaş	N	X sıra	Chi Square	df	Sig (p)	Tamhane
<i>Ekonomik</i>	1- 1400 ve Altı	117	211,02	4,340	4	0,362	-
	2- 1401-2500	114	207,96				
	3- 2501-3500	85	210,50				
	4- 3501-4500	55	174,22				
	5- 4501 ve üzeri	37	204,43				
<i>Sosyal</i>	1- 1400 ve Altı	117	221,53	12,323	4	0,015	1-4
	2- 1401-2500	114	213,41				
	3- 2501-3500	85	184,78				
	4- 3501-4500	55	166,82				
	5- 4501 ve üzeri	37	224,53				
<i>Yönetim</i>	1- 1400 ve Altı	117	195,36	1,989	4	0,738	-
	2- 1401-2500	114	201,48				
	3- 2501-3500	85	217,06				
	4- 3501-4500	55	212,16				
	5- 4501 ve üzeri	37	202,46				

Sürdürülebilir destinasyon yönetimi puanları arasında aylık gelir düzeyine bağlı olarak ekonomik ($X^2=4.340$, $p>0,05$) ve yönetsel ($X^2=1.989$, $p>0,05$)

anlamda önemli bir fark olmadığı, sosyal anlamda ise önemli fark olduğu görülmüştür. Farklılığın hangi gruplar arasında olduğunun tespit edilebilmesi için Tamhane testi uygulanmıştır. Tabloya göre sosyal anlamda 1400 TL ve Altı gelire sahip bireylerin 3501-4500 TL gelire sahip bireylerden anlamlı şekilde daha yüksek olduğunu göstermiştir. Neticede H_{1e} ve H_{2e} reddedilmiş, H_{2k} kabul edilmiştir.

4.6.3.6. Mesleğe Göre Sürdürülebilir Destinasyon Yönetimi Puanları

Mesleğe bağlı olarak bireylerin sürdürülebilir destinasyon yönetiminden ekonomik, sosyal, çevresel ve yönetim puanları arasında anlamlı bir fark olup olmadığını belirlemek için $\alpha=0.05$ anlamlılık düzeyinde testler uygulanmıştır. Hipotezler ve test sonuçları aşağıdaki gibidir.

H₂₁: Algılanan sosyal sürdürülebilirlik düzeyi mesleğe göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H_{2s}: Algılanan çevresel sürdürülebilirlik düzeyi mesleğe göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H_{2z}: Algılanan sürdürülebilirlik düzeyi mesleğe göre anlamlı farklılık göstermektedir.

Mesleğe bağlı olarak bireylerin sürdürülebilir destinasyon yönetiminden sosyal, çevresel ve algı puanları arasında anlamlı bir fark olup olmadığını belirlemek için $\alpha=0.05$ anlamlılık düzeyinde verilerin normal dağılım sergilemesi sonucunda parametrik testlerden One Way Anova testi uygulanmıştır.

Tablo 24: SDY Sosyal, Çevresel ve Algı Puanlarının Mesleğe Göre One Way Anova Testi Sonuçları

SDY	Meslek	N	Ort.	Std.S.	F	Sig	Tukey
Sosyal	1- Esnaf	31	3,33	0,942	1,416	0,228	-
	2- Öğrenci	84	3,35	0,764			
	3- Özel sektör çalışanı	83	3,14	0,857			
	4- Kamu çalışanı	97	3,07	0,854			
	5- Diğer	113	3,22	0,939			
Çevresel	1- Esnaf	31	3,37	1,020	5,309	0,000	1-3 1-4 2-3 2-4
	2- Öğrenci	84	3,26	0,846			
	3- Özel sektör çalışanı	83	2,81	0,805			
	4- Kamu çalışanı	97	2,76	0,859			
	5- Diğer	113	2,96	1,072			
Algı Tüm	1- Esnaf	31	3,60	0,703	4,056	0,003	2-4
	2- Öğrenci	84	3,56	0,563			
	3- Özel sektör çalışanı	83	3,28	0,607			
	4- Kamu çalışanı	97	3,22	0,703			
	5- Diğer	113	3,32	0,796			

Sürdürülebilir destinasyon yönetimi puanları arasında mesleğe bağlı olarak sosyal (F;1.416, $p>0,05$) anlamda önemli bir fark olmadığı görülürken, çevresel (F;5.309, $p<0,05$) ve algısal (F; 4.056, $p<0,05$) anlamda önemli bir fark olduğu görülmüştür. Saptanan önemli farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için ikinci seviye testlerinden Tukey HSD kullanılmıştır. Test sonuçları çevresel anlamda esnafların ($3,37 \pm 1,020$) sırasıyla özel sektör ($2,81 \pm 0,805$) ve kamu çalışanından ($2,76 \pm 0,854$), öğrencilerin ($3,26 \pm 0,846$); özel sektör ($2,81 \pm 0,805$) ve kamu çalışanından ($2,76 \pm 0,859$) anlamlı şekilde daha yüksek olduğunu göstermiştir. Algısal anlamda ise öğrenciler ($3,56 \pm 0,563$) kamu çalışanından ($3,22 \pm 0,703$) anlamlı şekilde daha yüksektir. Neticede H_{21} reddedilmiş, H_{2s} ve H_{2z} hipotezleri kabul edilmiştir.

Mesleğe bağlı olarak bireylerin sürdürülebilir destinasyon yönetiminden ekonomik ve yönetim puanları arasında anlamlı bir fark olup olmadığını belirlemek için $\alpha=0.05$ anlamlılık düzeyinde testler gerçekleştirilmiştir.

H_{1f}: Sürdürülebilir destinasyon yönetimine ilişkin tutumlar mesleğe göre anlamlı farklılık göstermektedir.

H_{2f}: Algılanan ekonomik sürdürülebilirlik düzeyi mesleğe göre anlamlı farklılık göstermektedir.

Yukarıdaki hipotezler doğrultusunda verilerin normal dağılım sergilememesi sonucunda parametrik olmayan Kruskal Wallis testi uygulanmıştır.

Tablo 25: SDY Ekonomik ve Yönetim Puanlarının Mesleğe Göre Kruskal Wallis Testi Sonuçları

SDY	Meslek	N	X sıra	Chi Square	df	Sig
<i>Ekonomik</i>	1- Esnaf	31	222,50	4,469	4	0,346
	2- Öğrenci	84	222,45			
	3- Özel sektör çalışanı	83	206,11			
	4- Kamu çalışanı	97	196,67			
	5- Diğer	113	191,76			
<i>Yönetim</i>	1- Esnaf	31	228,32	2,061	4	0,725
	2- Öğrenci	84	199,70			
	3- Özel sektör çalışanı	83	210,34			
	4- Kamu çalışanı	97	204,69			
	5- Diğer	113	197,08			

Sürdürülebilir destinasyon yönetimi puanları arasında mesleğe bağlı olarak ekonomik ($X^2=4.469$, $p>0,05$) ve yönetsel ($X^2=2,061$, $p>0,05$) anlamda önemli bir fark olmadığı görülmüştür. Neticede H_{1f} ve H_{2f} hipotezleri reddedilmiştir.

4.6.4. Sürdürülebilir Destinasyon Yönetimi Kapsamında Yerel Halk Algılamalarının Tutum Üzerine Etkisi

Bu çalışmada ölçekte üç bağımsız değişken bir bağımlı değişkenle çalışılmasına bağlı olarak değişkenler arasındaki etkiyi ölçen çoklu regresyon testi tercih edilmiştir. Çoklu regresyon varsayımları ve analiz sonuçları aşağıdaki gibidir.

4.6.4.1. Algılanan Sürdürülebilir Düzeyi ile Yönetim Tutumu Arasındaki İlişki

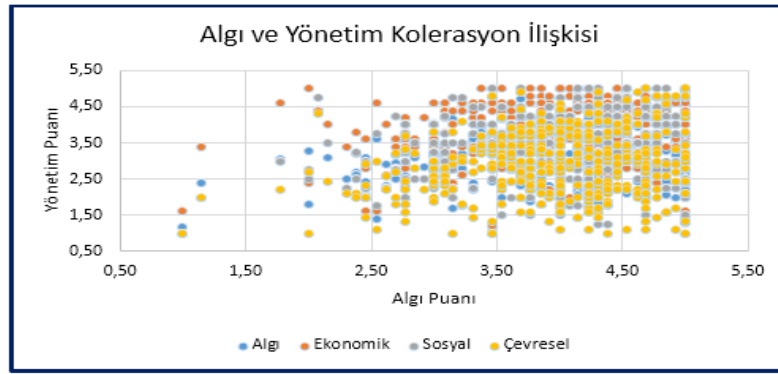
Araştırmaya katılan bireylerin ekonomik, sosyal, çevresel ve algı puanlarının yönetim tutumu puanlarıyla ilişkisini belirleme adına $\alpha=0.05$ anlamlılık düzeyinde, verilerden birinin ya da ikisinin birlikte normal

dağılmamasından dolayı parametrik testin non parametrik karşılığı olan spearman korelasyon testi uygulanmıştır.

Tablo 26: SDY Algı ve Yönetim Puanları Sperman Korelasyon İlişkisi Sonuçları

	N	r	p
Yönetim Ekonomik	408	0,213	0,000
Yönetim Sosyal	408	0,159	0,001
Yönetim Çevresel	408	0,104	0,036
Yönetim Algı	408	0,171	0,001

Test sonuçları yönetim tutumu puanlarıyla ekonomik, sosyal, çevresel ve algı puanları arasında anlamlı bir korelasyon ilişkisi olduğunu göstermiştir.

Grafik 2: Algı ve Yönetim Tutumu Korelasyon İlişkisi

Korelasyon katsayısı -1 ile +1 aralığında değerler alır. Bu değer (r) +1'e yaklaştıkça ilişkinin kuvveti artarken, 0'a yaklaşması ilişkinin kuvvetinin azalmasını işaret eder (Durmuş, Yurtkoru ve Çinko, 2018: 196). Araştırmadan elde edilen bulgular ışığında yönetim tutumu puanlarıyla ekonomik algı puanları ($r=0.213$; $P<0.05$), sosyal algı puanları ($r=0.159$; $P<0.05$), çevresel algı ($r=0.104$; $P<0.05$) ve algı ($r=0.171$; $P<0.05$) puanları arasında pozitif yönde çok zayıf düzeyde bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

4.6.4.2. Çoklu Regresyon Analizi Varsayımı ve Test Sonuçları

Çoklu regresyon testini uygulamadan önce bazı varsayımların uygunluğunun test edilmesi gerekir. Çoklu regresyon varsayımları (Durmuş, Yurtkoru ve Çinko, 2018: 154) içerisinde;

- Bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişkinin doğrusal olması (doğrusallık),
- Bağımsız değişkenlerin birbiriyle ilişkili olmaması (çoklu bağıntı),
- Hata terimlerinin normalliği (nomallik),
- Hata terimlerinin varyansının sabit olması (eşvaryanslılık),
- Hata terimleri arasındaki ilişki olmaması (otokorelasyon) yer alır.

Bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki doğrusallığın test edilmesinde korelasyon analizi ve serpilme diyagramları kullanılır. Doğrusallıktan bahsedebilmek için p değerinin 0.05 ten büyük ($p > 0.05$) olması beklenir. Tablo 23'te görüldüğü üzere p değerinin 0.05ten küçük olması ($p < 0.05$) doğrusal ilişkinin olmadığını göstermektedir. Çoklu bağıntı problemini tespit etmek içinde çeşitli varsayımlar söz konusudur ancak bu çalışmada VIF (Varyans Büyütme Faktörü) baz alınmıştır. Bu faktör 10'dan büyük olması durumda çoklu bağıntıdan şüphe edilebilir (Durmuş, Yurtkoru ve Çinko, 2018: 156). Çalışmada bu değer 10'dan büyük çıkmamasına bağlı olarak çoklu bağıntıdan şüphe etmeye gerek yoktur. Bir diğer varsayım olan eşit varyanslılığı test etmek içinde serpilme diyagramlarındaki dağılım göz önünde bulundurulmuştur. Bu noktada da diyagramlarda belirli bir desen olmaması sonucunda regresyon uygulamasının geçerli olacağı sonucuna varılmıştır. Son varsayım olan otokorelasyon içinde Durbin Watson testi kullanılmıştır. Bu değer 2 civarında görüldüğü için regresyon varsayımları tamamlanmış ve analize geçilmiştir.

H_{3a}: Algılanan ekonomik sürdürülebilirlik düzeyinin sürdürülebilir yönetim tutumu üzerinde anlamlı etkisi vardır.

H_{3b}: Algılanan sosyal sürdürülebilirlik düzeyinin sürdürülebilir yönetim tutumu üzerinde anlamlı etkisi vardır.

H_{3c}: Algılanan çevresel sürdürülebilirlik düzeyinin sürdürülebilir yönetim tutumu üzerinde anlamlı etkisi vardır.

Yukarıda belirtilen hipotezler doğrultusunda algılanan ekonomik, sosyal ve çevresel sürdürülebilirlik düzeyinin sürdürülebilir destinasyon yönetimi tutumu üzerindeki etkisini belirlemek için $\alpha=0.05$ anlamlılık düzeyinde hipotez testi gerçekleştirilmiştir.

Tablo 27: Algılanan Sürdürülebilirlik Düzeyinin Sürdürülebilir Yönetim Tutumu üzerindeki Etkisinin Model Özeti

Model	R	R ²	Düzeltilmiş R ²	Tahmini Standart Hata
1	246	,060	,054	,67166

Tablo 27 incelendiğinde R ve düzeltilmiş R² değerlerine bakılarak modelin açıklayıcılık gücü anlaşılacaktır. Yapılan regresyon analizi ekonomik, sosyal ve çevresel sürdürülebilirlik algı değişkenlerinin sürdürülebilir destinasyon yönetimi tutumu değişkeniyle %5,4 oranında açıklanabildiğini göstermektedir. Bu açıklama oranının düşük olduğu söylenebilir. Aynı zamanda modeli etkileyen farklı değişkenlerin olabileceği de vurgulanabilir.

Tablo 28: Algılanan Sürdürülebilirlik Düzeyinin Sürdürülebilir Yönetim Tutumu üzerindeki Etkisinin Anova Tablosu

Model	Karelerin Toplamı	df	Ortalamaların Karesi	F	Sig.
Regresyon	11,735	3	3,912	8,671	,000 ^a
Artık Değer	182,255	404	,451		
Toplam	193,990	407			

Tablo 28'de verilen Anova tablosunda F değeri 8,671 ve p değeri (sig.) 0,000 olduğundan kurulan regresyon modelinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu sonucuna varılmıştır. Diğer bir değişle sürdürülebilir destinasyon yönetimi tutumunu, algılanan ekonomik, sosyal ya da çevresel sürdürülebilirlik değişkenlerinden en az biri etkilemektedir. Modeldeki bağımsız değişkenlerden anlamlı olarak bu modele katkı sağlayan değişkenin bulunabilmesi için de her bir değişkenin katsayısının yer aldığı t istatistiğine tablo 29'da yer verilmiştir.

Tablo 29: Algılanan Sürdürülebilirlik Düzeyinin Sürdürülebilir Yönetim Tutumu üzerindeki Etkisi Katsayılar Tablosu

Model	Standartlaştırılmamış Katsayılar		Standartlaştırılmış Katsayılar	t	Sig.
	B	Std. Hata	Beta		
Ekonomik	,126	,052	,135	16,750	,000
Sosyal	,085	,049	,107	2,406	,017
Çevresel	,043	,043	,059	1,740	,083
				1,000	,318

Her değişkenin t istatistiği ve p değerlerine bakılacak olursa değişkenler içerisinde ekonomik sürdürülebilirlik algı değişkeninin t değerinin 2,406 ve p değerinin 0,01 olduğu görülmektedir. Sosyal sürdürülebilirlik ve çevresel sürdürülebilirlik algı değişkenlerinin p değerlerinin 0,05'ten büyük olmasına bağlı olarak modele anlamlı katkı sağlamadığı söylenebilir. Yani algılanan ekonomik sürdürülebilirlik düzeyinin, sürdürülebilir destinasyon yönetim tutumu üzerinde anlamlı etkisi vardır. Sonuç olarak H_{3b} ve H_{3c} hipotezleri reddedilmiş, H_{3a} hipotezi kabul edilmiştir.

4.7. Araştırma Hipotezlerinin Sonuçları

Araştırma kapsamında oluşturulmuş hipotezlerden elde edilen sonuçlar aşağıdaki gibidir.

Tablo 30: Araştırma Hipotez Sonuçları

Hipotez No.	Hipotezler	Durum
H ₁	Sürdürülebilir destinasyon yönetimine ilişkin tutumlar demografik değişkenlere göre anlamlı farklılık göstermektedir.	Kabul
H _{1a}	Sürdürülebilir destinasyon yönetimine ilişkin tutumlar cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermektedir.	Red
H _{1b}	Sürdürülebilir destinasyon yönetimine ilişkin tutumlar medeni durumuna göre anlamlı farklılık göstermektedir.	Kabul
H _{1c}	Sürdürülebilir destinasyon yönetimine ilişkin tutumlar yaşa göre anlamlı farklılık göstermektedir.	Red
H _{1d}	Sürdürülebilir destinasyon yönetimine ilişkin tutumlar eğitim seviyesine göre anlamlı farklılık göstermektedir.	Red

H1e	Sürdürülebilir destinasyon yönetimine ilişkin tutumlar gelir durumuna göre anlamlı farklılık göstermektedir.	Red
H1f	Sürdürülebilir destinasyon yönetimine ilişkin tutumlar mesleğe göre anlamlı farklılık göstermektedir.	Red
H2a	Algılanan ekonomik sürdürülebilirlik düzeyi cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermektedir.	Kabul
H2b	Algılanan ekonomik sürdürülebilirlik düzeyi medeni duruma göre anlamlı farklılık göstermektedir.	Kabul
H2c	Algılanan ekonomik sürdürülebilirlik düzeyi yaşa göre anlamlı farklılık göstermektedir.	Red
H2d	Algılanan ekonomik sürdürülebilirlik düzeyi eğitim seviyesine göre anlamlı farklılık göstermektedir.	Red
H2e	Algılanan ekonomik sürdürülebilirlik düzeyi gelir durumuna göre anlamlı farklılık göstermektedir.	Red
H2f	Algılanan ekonomik sürdürülebilirlik düzeyi mesleğe göre anlamlı farklılık göstermektedir.	Red
H2g	Algılanan sosyal sürdürülebilirlik düzeyi cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermektedir.	Kabul
H2h	Algılanan sosyal sürdürülebilirlik düzeyi medeni duruma göre anlamlı farklılık göstermektedir.	Kabul
H2i	Algılanan sosyal sürdürülebilirlik düzeyi yaşa göre anlamlı farklılık göstermektedir.	Red
H2j	Algılanan sosyal sürdürülebilirlik düzeyi eğitim seviyesine göre anlamlı farklılık göstermektedir.	Kabul
H2k	Algılanan sosyal sürdürülebilirlik düzeyi gelir durumuna göre anlamlı farklılık göstermektedir.	Kabul
H2l	Algılanan sosyal sürdürülebilirlik düzeyi mesleğe göre anlamlı farklılık göstermektedir.	Red
H2m	Algılanan çevresel sürdürülebilirlik düzeyi cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermektedir.	Kabul
H2n	Algılanan çevresel sürdürülebilirlik düzeyi medeni duruma göre anlamlı farklılık göstermektedir.	Kabul
H2o	Algılanan çevresel sürdürülebilirlik düzeyi yaşa göre anlamlı farklılık göstermektedir.	Kabul
H2p	Algılanan çevresel sürdürülebilirlik düzeyi eğitim seviyesine göre anlamlı farklılık göstermektedir.	Kabul
H2r	Algılanan çevresel sürdürülebilirlik düzeyi gelir durumuna göre anlamlı farklılık göstermektedir.	Kabul
H2s	Algılanan çevresel sürdürülebilirlik düzeyi mesleğe göre anlamlı farklılık göstermektedir.	Kabul

H_{2s}	Algılanan sürdürülebilirlik düzeyi cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermektedir.	Kabul
H_{2t}	Algılanan sürdürülebilirlik düzeyi medeni duruma göre anlamlı farklılık göstermektedir.	Kabul
H_{2u}	Algılanan sürdürülebilirlik düzeyi yaşa göre anlamlı farklılık göstermektedir.	Kabul
H_{2v}	Algılanan sürdürülebilirlik düzeyi eğitim seviyesine göre anlamlı farklılık göstermektedir.	Kabul
H_{2y}	Algılanan sürdürülebilirlik düzeyi gelir durumuna göre anlamlı farklılık göstermektedir.	Kabul
H_{2z}	Algılanan sürdürülebilirlik düzeyi mesleğe göre anlamlı farklılık göstermektedir.	Kabul
H_{3a}	Algılanan ekonomik sürdürülebilirlik düzeyinin sürdürülebilir yönetim tutumu üzerinde etkisi vardır.	Kabul
H_{3b}	Algılanan sosyal sürdürülebilirlik düzeyinin sürdürülebilir yönetim tutumu üzerinde etkisi vardır.	Red
H_{3c}	Algılanan çevresel sürdürülebilirlik düzeyinin sürdürülebilir yönetim tutumu üzerinde etkisi vardır.	Red

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmanın ana çerçevesini oluşturan sürdürülebilirlik günümüzde artan turizm faaliyetlerine ilişkin önemli bir kavram haline gelmiştir. Bu kavram içerisinde kalkınma, gelişme, koruma-kullanma dengesini barındırdığı için turizm destinasyonlarında önemini daha da arttırmaktadır. Kaynakların etkin kullanımı, turizm verimliliğini arttırma, kaynak koruma ve kullanımının ekonomik, sosyal ve çevresel bağlamda bir arada oluşum gösterebilmesi içinde şüphesiz ki etkin bir yönetime ihtiyaç vardır. Bu noktada da destinasyonların sürdürülebilirliğinin sağlanması hususunda destinasyon paydaşlarına büyük pay düşmektedir. Bu çalışmada sürdürülebilir destinasyon yönetimi çerçevesinde yerel halkın sürdürülebilirlik algılamaları ve bu algılamaların sürdürülebilir yönetim tutumu üzerinde ne denli etkili olduğunun ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Bu kapsamda demografik değişkenler belirlenmiş bu değişkenlere bağlı olarak fark testleri ortaya konulmuş ve bu test sonuçlarına bağlı olarak hipotezlere yorum getirilmeye çalışılmıştır. Araştırmanın örneklemini 408 katılımcıdan oluşmaktadır. 408 katılımcıdan elde edilen verilere göre yerel halk algılamalarının tutumları üzerinde etkisi olup olmadığı, algıların ve tutumun demografik değişkenlere göre farklılık gösterip göstermediğinin test edilmesine yönelik geliştirilen hipotezlerin sonuçlarına aşağıda yer verilmiştir.

Cinsiyete bağlı olarak geliştirilmiş hipotezlerde algılanan sürdürülebilirlik düzeyinde yani ekonomik, sosyal ve çevresel anlamda önemli farklılıklar bulunmuştur. Cinsiyete bağlı olarak sürdürülebilir destinasyon yönetim tutumu arasında bir fark bulunamamıştır. Test sonuçları ekonomik, çevresel, sosyal anlamda kadınların erkeklerden anlamlı şekilde daha yüksek olduğunu göstermiştir. Medeni duruma bağlı olarak yapılan hipotez sonuçlarında algılanan sürdürülebilirlik düzeyi ile sürdürülebilir destinasyon yönetim tutumu puanları arasında önemli düzeyde anlamlı farklılık bulunmuştur. Ekonomik anlamda evlilerin bekarlardan, bekarların ise diğerlerden, sosyal anlamda evlilerin diğerlerden, çevresel anlamda evlilerin diğerlerden, diğerlerin ise bekarlardan, yönetsel anlamda ise

evlilerin bekarlardan önemli düzeyde farklı olduğu tespit edilmiştir. Yaşa bağlı olarak kurulan hipotezlerde algılanan çevresel sürdürülebilirlik boyutunda anlamlı fark olduğu görülmüştür. Bu farklılığın 18-24 yaş ile 25-34 yaş arasındaki gruplar arasında olduğu tespit edilmiştir. 18-24 yaşın 3,54 ortalama ile 25-4 yaş grubundan anlamlı şekilde daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır. Demografik değişkenlerden bir diğeri olan eğitim durumunda sosyal ve çevresel sürdürülebilirlik boyutu çerçevesinde önemli düzeyde farklılıklar tespit edilmiştir. Sosyal sürdürülebilirlik boyutunda ortaöğretim grubunun liseden yine orta öğretim grubunun lisans grubundan anlamlı şekilde farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Çevresel sürdürülebilirlik boyutunda ortaöğretim grubunun sırasıyla lise, önlisans, lisans ve lisansüstü grubundan anlamlı şekilde önemli farklılık olduğu sonucuna varılmıştır. Eğitim durumuna bağlı olarak yerel halkın sürdürülebilir destinasyon yönetimi tutumları üzerinde farklılıklar saptanamamıştır. Gelir düzeyine bağlı olarak algılanan sosyal ve çevresel sürdürülebilirlik düzeyinde 1400 ve altı gelire sahip olan bireylerin, 3501-4500 gelire sahip gruptan anlamlı şekilde farklı olduğu görülmüştür. Tutuma yönelik yine anlamlı bir fark tespit edilememiştir. Demografik değişken mesleğe göre kurulan hipotez sonuçlarına göre çevresel sürdürülebilirlik düzeyinde esnaf ile öğrenci, esnaf ile kamu çalışanı, öğrenci ile özel sektör çalışanı ve öğrenci ile kamu çalışanı arasında anlamlı önemli farklılık tespit edilmiştir. Genel olarak algılanan sürdürülebilirlik düzeyinin demografik değişkenlere bağlı olarak değişkenlik gösterdiği söylenebilir. Bu durum beklenen bir sonuçtur.

Algı ve tutum ölçeği üzerinde ifade ortalamalarına bakılarak yerel halkın katılım gösterdiği en yüksek ve en düşük ifadeler tespit edilmeye çalışılmıştır. Algı ölçeğinde 4.348 ortalama ile yerel halkın en çok katılım gösterdiği ifade yer almaktadır. En çok katılım “turizmin yer halkın gelir düzeyini arttırdığı” ifadesine olmuştur. Diğer ifade 4.044 ortalama ile “turizmin Ayder’de istihdan yarattığı” ifadesine ilişkin algılardır. Bu noktada yerel halk tarafından verilen cevaplara yönelik sürdürülebilirlik düzeyinde en çok katılım gösterilen ifadeler ekonomik sürdürülebilirlik boyutu içerisinde yer aldığı görülmektedir. İfadelere katılım oranlarına göre yerel halkın turizmden ekonomik yarar sağladığı sonucuna varılabilir. Ayazlar (2017) yaptığı

çalışmada yerel halkın turizmden gelir elde ettiğini ve aynı zamanda turizmden istihdam sağladığını bulgulamıştır. Aynı zamanda Karakaş ve Şengün (2017) yerel halkın algı ve tutumlarını ölçtükleri çalışmalarında turizmin yaşam standartlarını iyileştirdiği ve istihdam yarattığı yönünde olumlu bulgular elde etmiştir. Literatürde yer verilen çalışma sonuçları bu çalışma sonucuyla da örtüşmektedir. Goodland (1995)'in belirttiği gibi “gelir ve tüketim dönemler arası azalma göstermiyorsa ekonomik sürdürülebilirlik vardır Bu ifadeden de hareketle yerel halkın ifadelerine katılma oranları baz alındığında; Ayder'in turizm destinasyonu olmasından memnuniyetsizlik duymadıkları, yapılacak sürdürülebilir destinasyon çalışmalarında katılım gösterebilecekleri vurgusu yapılabilir. Algı ölçeğinde en düşük katılımı karşılayan ifade 2.634 ortalama ile “ Ziyaretçiler Ayder'e gelirken toplu taşıma araçları yerine özel araçlarını tercih etmektedir” maddesidir. “Katılmıyorum” ile “Ne katılıyorum ne katılmıyorum” arasında bir değerdedir. Bu noktada ziyaretçilerin çevresel sürdürülebilirlik kapsamında toplu taşıma araçlarını kullanmaya teşvik edilmesi ya da sürdürülebilirlik noktasında gerekli tanıtım materyalleriyle bilgilendirilmesi gerektiği söylenebilir. Düşük ortalamaya sahip diğer ifade ise 2.818 ortalama ile “turistik işletmelerde çalışan personelin niteliği eğitim yoluyla geliştirilmiştir” ifadesidir. Bu ifade sosyal sürdürülebilirlik boyut içerisinde yer almaktadır. İfade kapsamında yerel halk tarafından turizm çalışanlarından daha duyarlı, daha bilgili sektör temsilcileri oluşturulması beklendiği belirtilebilir. Bu noktada sürdürülebilir turizm ya da turizm destinasyonu yaratmada yerel yönetim ya da sivil toplum kuruluşlarının gerek eğitim gerek tanıtım faaliyetleri kapsamında yerel halkı bilinçlendirme noktasında işbirliği içerisinde olması gerekliliğinin önemi vurgulanabilir. Sonuç olarak en yüksek katılım gösterilen ifadelerin ekonomik sürdürülebilirlik, en düşük katılım gösterilen ifadelerin sosyal ve çevresel boyutlar içindeki ifadelerde yer aldığı görülmüştür.

Tutum ölçeği içerisinde yer alan ifadelerin ortalamalarına bakıldığında en yüksek katılım gösterilen ifadeler 4.191 ortalama ile “kültürel mirasın korunması yönelik yasal düzenlemeler yapılması” ve “turizm paydaşları arasında işbirliği olması” ifadeler olduğu bulgulanmıştır. Bu noktada kültürel

mirasın korunmasına yönelik çalışmaların yetersiz görüldüğü ve bu çalışmaların paydaş işbirlikleriyle de desteklenerek sürdürülebilirlik bağlamında geliştirilebileceği söylenebilir. Bunun yanında paydaşlar arası işbirliği yerel halk tarafından desteklenmektedir. Literatüre bağlı olarak ankete eklenen ifade olan “Destinasyon yönetim örgütü kurulması” ifadesinin yerel halk tarafından 4.102 ortalama desteklendiği görülmektedir. Bir diğer ifade 3.772 ortalama ile “Ayder bölgesinde yerel halkın kararlara katılımı” ifadesi daha çok “Katılıyorum” ifadesine yakın bir değerdir. Bu kapsamda yerel halkın bir paydaş olarak kendini gördüğü, turizmi sahiplenici ve destekleyici güç olarak ilgili kararlara etkin katılım sağlayabileceği yorumu getirilebilir. Genel olarak bakıldığında ise tutum ölçeğinde en düşük ortalamanın 3.549 olduğu görülmüştür. Bu ifadeyi “yerel halkın krizlere karşı hazırlıklı olması” gerektiği maddesi karşılamıştır. Buradan hareketle 3.549 ortalamasının en düşük olmasına bağlı olarak tutum ölçeğine yerel halkın katılım oranlarının algı ölçeğine oranla daha yüksek olduğu söylenebilir. Literatürde Doğan (2014) sürdürülebilir destinasyon yönetimini konu edindiği çalışmasında sürdürülebilir turizm algılamalarının, tutumlarından daha yüksek olduğu sonucuna varmıştır. Doğan (2014)’in elde ettiği sonuç bu çalışma sonucuyla örtüşmemektedir. Bu durumun nedeni destinasyonların sürdürülebilir turizm kriterlerini ne kadar uygulayabildikleriyle ve aynı zamanda yanıtlayıcıların ilgili çalışmaların bilincinde olup olmamasıyla ilişkili olduğu düşünülmektedir.

Yerel halkın algılamaları ile tutumları arasındaki ilişkiye bakıldığında ekonomik, çevresel ve sosyal boyutların anlamlı fakat zayıf düzeyde ilişkili olduğu sonucuna varılmıştır. Boyutlar içerisinde en az ilişki çevresel boyutta iken en yüksek düzeyde ilişkinin ekonomik boyutta olduğu görülmüştür. Ayazlar (2017) çalışmasında en önemli boyutu çevresel boyut, en az düzeyde ilişkili boyutu sosyal maliyetler olarak bulgulamıştır. Şahin (2017) yerel halk algılamalarını ve tutumlarını ölçtüğü çalışmasında yapılan korelasyon analizi sonucunda ekonomik etki ve kültürel etki boyutları üzerinde anlamlı zayıf düzeyde ilişki tespit etmiştir. Şahin (2017)’in elde ettiği sonuç ekonomik boyut kapsamında bu çalışma sonucuyla örtüşmektedir. Yerel halkın algılanan sürdürülebilirlik düzeyinin, sürdürülebilir destinasyon tutumu

üzerindeki etkisinin araştırıldığı hipotezler neticesinde ise algılanan ekonomik sürdürülebilirlik boyutunun, sürdürülebilir destinasyon yönetimi tutumu üzerinde etkili olduğu bulgulanmıştır. Bu durum yerel halkın Ayder destinasyonunda turizmle beraber artan ekonomik sürdürülebilirliğin farkında olduğunu göstermektedir. Aynı zamanda ekonomik sürdürülebilirliğin daimi kılınmasını arzuladığı düşünülerek, yerel halkın destinasyon yönetimine ilişkin tutumlarını etkilediği yorumu getirilebilir. Ekonomik sürdürülebilirlik boyutunun tutum üzerinde etkili olması yerel halkın yukarıda anlatıldığı gibi en yüksek katılım gösterdiği ifadelerin yine ekonomik sürdürülebilirlik boyutu içerisinde toplanmasıyla birbirini desteklemektedir. Allen ve öte. (1993) çalışmalarında yerel halkın turizme yönelik tutumlarını ölçtükleri çalışmada ekonomik faaliyetler yükseldikçe paralel olarak tutumların da yüksek olacağını bulgulamışlardır. Allen ve öte. (1993)'lerin elde ettiği sonuç bu çalışma sonucunu destekler niteliktedir. Andersson ve Lundberg (2013)'in turizm etki boyutlarının sürdürülebilir turizm gelişimi boyutlarıyla uyumlu olmasını belirtmelerinden yola çıkılarak; Dyer ve öte. (2007) yerel halkın algıladıkları olumlu ekonomik etki faktörünün yerel halkın turizm gelişimini desteklemesi için önemli etkiye sahip olduğu sonucuna varmışlardır. Aynı zamanda Erkiç (2019)'ın Rize'de yerel halkın turizm algısı ve turizm gelişimine yönelik tutumlarını ölçtüğü çalışmasında tutumu en çok etkileyen değişkeni ekonomik boyut olarak bulgulamıştır ve yapılan bu çalışmayla sonuçlar örtüşmektedir. Öte yandan algılanan çevresel sürdürülebilirlik ve sosyal sürdürülebilirlik algı boyutlarının tutum boyutu üzerinde anlamlı etkiye sahip olmadığı ortaya çıkmıştır. Buradan hareketle sürdürülebilir destinasyon yönetimine ilişkin halkın tutumunun daha çok ekonomik fayda sağlamasından kaynaklı olduğu söylenebilir. Bu durum sürdürülebilirlik bilincinin henüz kazanılmadığını da göstermektedir. Elde edilen sonuçlara bağlı olarak geliştirilen öneriler aşağıdaki gibidir.

Yerel halkın bir paydaş olarak diğer paydaşlar tarafından benimsenmesi ve turizmin geliştirilmesi, sürdürülebilirlik kapsamında koruma-kalkınma dengesinin sağlanabilmesi adına desteğinin alınabileceği uygulamalar gün yüzüne çıkarılabilir.

Sürdürülebilir destinasyon yönetimini sağlayabilmek adına bir destinasyon paydaş örgütü kurulabilir. Kurulabilecek bu yönetim örgütünde de yerel halkın destekleyici güç olarak yer alabilir. Bu noktada kurulabilecek örgüte yerel halkın dahil edilmesi hem turizm verimini hem de sürdürülebilir turizm farkındalığını arttıracaktır.

Sürdürülebilirlik anlayışının yayılması ve destinasyonun sahiplenilmesinin sağlanması için, destinasyondaki her bir paydaşın dahil olabileceği “turizmi sahiplenme”nin ana unsur olacağı gerekli seminer, konferans, tanıtım materyalleri ile bilgilendirmelerin gerçekleştirilebileceği her bir paydaşın etkin katılımının sağlanacağı seminerler üniversitelerin de desteği alınarak düzenlenebilir.

Bu çalışmanın sadece bir paydaş üzerindeki düşünceleri ölçtüğü düşünülerek, diğer tüm paydaşlar üzerinde ilgili ölçekte düzenlemelere gidilerek yeni bir çalışma geliştirilebileceği önerilerinde bulunulabilir.

Sürdürülebilir destinasyon yönetimi tutumuna, ekonomik sürdürülebilirlik algısının etkili olduğu sonucu elde edilmişti. Bu kapsamda ekonomik sürdürülebilirliği sağlamak için yerel işletmeler ve turizm işletmelerinin işbirliği içerisinde olabileceği uygulamalar gerçekleştirilebilir. Kamusal anlamda da örgütlenmeleri teşvik edici unsurlar paydaşlara sunulabilir.

Ayder destinasyonu konumu itibariyle hem sit alanı hem de kültür ve turizm koruma gelişim bölgesidir. Destinasyonun ev sahipliği yaptığı bu hususların tüm paydaşlar tarafından bilinebilirliğini arttırmak adına gerekli panolarla farkındalık sağlanabilir. Dolayısıyla çevreye daha duyarlı yerel halk ve ziyaretçi profili yaratılabilir.

KAYNAKÇA

- A.Ekiztepe, B. (2016). “Sürdürülebilir Kalkınma ve Gelişim Süreci”, *Sürdürülebilir Turizm Temel Kavramlar ve İlkeler*, ed. H. Çeken, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Akış, S. (1999). “Sürdürülebilir Turizm ve Kalkınma”, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, C.10, S.1, ss. 36-46
- Akova, O. (2006). “Yerel Halkın Turizmin Etkilerini Algulamalarına ve Tutumlarına Yönelik Bir Araştırma”, *Akademik İncelemeler Dergisi*, C.2, S.1, ss.1-18.
- Akşit, S. (2007). “Doğal Ortam Duyarlılığı Açısından Sürdürülebilir Turizm”, <http://dergipark.gov.tr/erusosbilder/issue/23756/253175> (Erişim: 12.06.2018).
- Akyurt, H. (2008). *Turizm Bölgesine Yönelik Talebi Etkileyen Faktörlerden İmaj ve Çeşme Örneği*, Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir. <https://tez.yok.gov.tr> (Tez No: 215791).
- Allen, L.R. ve öte. (1993). “Rural Residents’ Attitudes Toward Recreation and Tourism Development”, *Journal of Tourism Research*, C.31, S.4, ss. 27-33.
- Altanlar, A. ve Akıncı Kesim, G. (2011). “Sürdürülebilir Turizm Planlaması İçin Yerel Halkı ve Yerli Turistlerin Davranış ve Beklentilerini Anlamaya Yönelik Bir Araştırma: Akçakoca Örneği”, *Ankara Üniversitesi Çevre Bilimler Dergisi*, C.3, S.2, ss. 1-20.
- Andersson, T.D. ve Lundberg, E. (2013). “Commensurability and Sustainability: Triple Impact Assessments of A Tourism Event”, *Tourism Management*, C.37, S.1, ss.99-109.
- Ap, J. (1992). “Residents’ Perception on Tourism Impacts”, *Annals of Tourism Research*, C.19, S.4, ss. 665-690.
- Arslan Ayazlar, R. ve Ayazlar, G. (2016). “Yerel Halkın Turizmin Etkilerine Yönelik Tutumunda Aidiyet Duygusu ve Yaşam Tatmininin Rolü”, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C.20, S.4, ss. 1451-1470.
- Artun, C. (2016). “Sürdürülebilir Turizmin Başarı Koşulları ve Etkin Bir Turizm Politikasının Belirlenmesine Etki Eden etmenler”, *Sürdürülebilir Turizm Temel Kavramlar ve İlkeler*, ed. H. Çeken, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Aslan, E. ve Güneş, G. (2016). “Sürdürülebilir Destinasyon Olarak Karakaya Baraj Gölü Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesi”, *Uluslararası Sosyal Araştırma Dergisi*, C.9, S.46, ss. 996-1012.
- Assante, L.M., Wen, H.I., Lotting, K. (2010). “An Emprical Assesment of Residents’ Attitudes for Sustainable Tourism Development: A Case Study o O’ahu, Hawai’”, <https://www.aabri.com/manuscripts/10602.pdf>, (Erişim: 13.06.2019).

- Ayazlar, R.A. (2017). "Kırsal Turizmde Yerel Halkın Tutumu", <http://dergipark.gov.tr/jss/issue/27695/277983> (Erişim: 16.10.2017).
- Ayazlar, R.A. (2017). "Sürdürülebilir Turizm Tutum Ölçeğinin (Sus-Tas) Geçerlilik ve Güvenirlik Çalışması", *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, C.1, S.2, ss. 80-92.
- Aytaç, S. ve Bayram, N. (2001). "Üniversite Gençliğinin İşve Eş Seçimindeki Etkin Kriterlerinin Analitik Hiyerarşi Süreci", <https://www.isguc.org/?p=article&id=97&cilt=3&sayi=1&yil=2001> (Erişim: 18.10.2017).
- Aytuğ, H.K. (2016). "Avrupa Birliği Turizm ve Çevre Politikaları Bağlamında Doğu Karadeniz Yeşil Yol Yayla Turizminin Değerlendirilmesi", http://www.karam.org.tr/Makaleler/926220239_08.H.%20Kutay%20AYTU%C4%9E.pdf (Erişim: 03.07.2017).
- Bağıran, D. (2014). Sürdürülebilir Turizm Kavramlar ve Uygulamalar, Metin, K.(ed). Detay Yayıncılık: Ankara.
- Barut, B. (2005). "Siyasal Reklamcılık özelinde Siyasal Tutumların Oluşması Süreci", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.15, S.2, ss.295-317.
- Baytok, A. ve öte. (2015). "Sürdürülebilirlik Kapsamında Termal Otel İşletmelerinde Atık Yönetimi Uygulamaları: Sandıklı Örneği", <https://scholar.google.com.tr>, (Erişim: 23.05.2017).
- Beyhan, Ş.G. ve Ünügür, S.M. (2005). "Çağdaş Gereksinmeler Bağlamında Sürdürülebilir Turizm ve Kimlik Modeli", *itüdergisi/a*, C.4, S.2, ss.79-87.
- Birleşmiş Milletler Çevre Programı ve Dünya Turizm Örgütü, (2005). Making Tourism More Sustainable, A Guide for Policy Makers. <http://www.unep.fr/shared/publications/pdf/dtix0592xpa-tourismpolicyen.pdf> (Erişim: 30.05.2017).
- Bodenhause, G. ve Hugenberg, K. (2009). "Attention, Perception, and Social Cognition. The Basis of Human İnteraction", <http://faculty.wcas.northwestern.edu/bodenhause/BH09.pdf>, (Erişim: 15.01.2018).
- Bolat, T. ve öte. (2008). *Yönetim ve Organizasyon*, Detay Yayıncılık: Ankara.
- Bozlağan, R. (2010). "Sürdürülebilir Gelişme Düşüncesinin Tarihsel Arka Planı", *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, C.0, S.50, ss.1011-1028
- Bramwell, B. (1998). "User Satisfaction and Product Development in Urban Tourism", *Tourism Management*, C.19, S.1, ss. 35-47.
- Bramwell, B. ve Lane, B. (1993). "Sustainable Tourism: An Evolving Global Approach", *Journal of Sustainable Tourism*, C.1, S.1, ss.1-5.
- Buhalis, D. (2000). "Marketing The Competitive Destination Of The Future", *Tourism Management, Special Issue: The Competitive Destination*, C.21, S.1, ss.97-116.
- Büyüköztürk, Ş. (2002). "Faktör Analizi: Temel Kavramlar Ve Ölçek Geliştirmede Kullanımı", <https://dergipark.org.tr/download/article-file/108451> (Erişim: 07.07.2019)

- Can, E. (2013). "Turizm Destinasyonlarında Sürdürülebilir Turizmin Sürdürülebilir Rekabet Açısından Değerlendirilmesi", http://www.istjss.org/resim/2013_summer_4_3.pdf, (Erişim: 26.11.2018)
- Choi, H.C., Sırakaya, E. (2005). "Measuring Residents' Attitude Toward Sustainable Tourism: Development of Sustainable Tourism Attitude Scale", *Journal of Travel Research*, C.43, S.4, ss. 380-394.
- Choi, H.C., ve Murray, I. (2010). "Resident Attitudes Toward Sustainable Community Tourism", *Journal of Sustainable Tourism*, C.18, S.4, ss. 575-594.
- Clement, R. W. (2005). "The Lessons From Stakeholder Theory For U.S. Business Leaders *Business Horizons*" <http://docslide.us/documents/the-lessons-from-stakeholders-theory-for-us-business-leaders.html>, (Erişim: 15.11.2018)
- Coşkun, R. ve öte. (2015) Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı, 8. Baskı, Sakarya: Sakarya Kitabevi.
- Crompton, J.L. ve Love, L.L. (1995). "The Predictive Validity of Alternative Approaches to Evaluating Quality of a Festival", *Journal of Travel Research* C.34, S.1, ss. 11-24
- Cronin, L. (1990). "A Strategy of Tourism and Sustainable Developments", *World Leisure and Recreation*, C.32, S.3, ss.12-18.
- Cüceloğlu, D. (2015). İnsan İnsana, 51.b., İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çağlayan, S., Korkmaz, M. ve Öktem, G. (2014). "Sanatta Görsel Algının Literatür Açısından Değerlendirilmesi", *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, C.3, S.1, ss: 160-173.
- Çakıcı, C., Yenipınar, U. ve Benli, S. (2014). "Yavaş Şehir Hareketi: Seferihisar Halkının Tutum ve Algıları ile Yaşam Doyumları", *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, C.11, S.3, ss: 26-41.
- Çalık, İ. (2014). *Sürdürülebilir Turizm Göstergeleri Kapsamında Doğu Karadeniz Bölgesi'nin Analizi*, Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya. <https://tez.yok.gov.tr> (Tez No:366866)
- Çankır, B., Fındık, H. ve Koçak, E. (2012 Ocak). "Sürdürülebilirlik ve Sürdürülebilir Organizasyon Yönetimi", 1st International Conference on Sustainable Business and Transitions for Sustainable Development, Konya.
- Çavuş, Ş. ve Tanrısevdi, A. (2000). "Sürdürülebilir Turizm ve Yerel Ölçekli Bir Sürdürülebilir Turizm Gelişme Model Önerisi", *Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi*, s. Prof. Dr. Hasan Olalı Özel Sayısı, ss.149-159.
- Çokişler, N. ve Türker, A. (2015). "Mutfak Kültürünün Turizm Ürünü Olarak Kullanım Etkinliğinin İncelenmesi: Ayder Turizm Merkezi Örneği", https://s3.amazonaws.com/academia.edu.documents/41058774/mutfak_kulturu.pdf?response-content-

disposition=inline%3B%20filename%3DMutfak_Kulturunun_Turizm_Urunu_Olarak_Ku.pdf&X-Amz-Algorithm=AWS4-HMAC-SHA256&X-Amz-Credential=AKIAIWOWYYGZ2Y53UL3A%2F20190613%2Fus-east-1%2Fs3%2Faws4_request&X-Amz-Date=20190613T003013Z&X-Amz-Expires=3600&X-Amz-SignedHeaders=host&X-Amz-Signature=a5fe4faf8b36f4aee58265b33d809d89857936abe83a2be79a617e0a40cb541c (Erişim: 12.06.2019).

- Çuhadar, M. ve Kervankıran, İ. (2015). “Turizmin Sürdürülebilirliğine Yönelik Yabancı Turistlerin Algı ve Tutumları: Marmaris Örneği”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S.36, ss. 139-166.
- Dal, N. ve Baysan, S. (2007). “Kuşadası’ndaki Kıyı Kullanımı ve Turizmin Mekansal Etkileri Konusunda Yerel Halkın Tutumları”, *Ege Coğrafya Dergisi*, S.16, ss. 69-85.
- Demirbulat, Ö., Bozok, D. ve Avcıkurt, C. (2014) “Turizmin Etkileri Konusunda Yerel Halkın Yaklaşımlarının Belirlenmesi: Rize/Ayder Yaylası Örneği”. VII. Lisansüstü Turizm Öğrencileri Araştırma Kongresi, 04-05 Nisan 2014, Kuşadası, ss. 359-376.
- Demircan, Ş. (2016). “Sürdürülebilirliğin Boyutları (Çevresel, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Boyutlar)”, *Sürdürülebilir Turizm Temel Kavramlar ve İlkeler*, edt. H. Çeken, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Demirel, E. (2014). “Rize Doğa ve Tarihe Yolculuk Turizm Keşif Rehberi”, Rize-Artvin: Kaçkar Turizm Birliği.
- Demirtaş, N. (2011). Turizm ve Çevre, Ankara Üniversitesi Uzaktan Eğitim Yayınları,
file:///C:/Users/%C4%B0nci/Downloads/Turizm_ve_cevre%20(2).pdf (Erişim: 11.06.2017).
- Doğan, M. (2010). *Ekomüze Odaklı Sürdürülebilir Destinasyon ve Gökçeada Üzerine Bir Uygulama*, Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale. ,
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi>, (Tez No: 298017).
- Doğan, M. (2014). *Sürdürülebilir Destinasyon Yönetimi Bağlamında Adalar: Bozcaada Üzerine Bir Model Önerisi*, Doktora Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
<https://tez.yok.gov.tr>, (Tez No. 358552).
- Doğan, M. ve Gümüş, M. (2014). “Sürdürülebilir Destinasyon Yönetimi, Sürdürülebilir Bozcaada: Bir Model Önerisi”, *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, C.11, S.3, ss.6-25.
- Doğan, O. ve Yağmur, Y. (2017). “Yabancı Turistlerin Sürdürülebilir Destinasyon Algıları: Kemer Destinasyonuna Yönelik Bir Araştırma”, *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, C.13, S.2, ss.487-506.
- Duman, T. ve Öztürk, A.B. (2005). “Yerli Turistlerin Mersin Kızkalesi Destinasyonu ve Tekrar Ziyaret Niyetleri ile İlgili Algılamaları

- Üzerine Bir Araştırma”, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, C.16, S.1, ss. 9-23.
- Duran, E. (2009). “Sürdürülebilir Turizm Kapsamında Toplumsal ve Kültürel Kimliğin Korunması: Gökçeada Örneği”, Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü İzmir. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/giris.jsp> , (Tez No. 253792).
- Durmuş, B., Yortkoru, E.S. ve Çinko, M. (2018). Sosyal Bilimlerde SPSS’le Veri Analizi, Beta: İstanbul.
- Dyer, P. ve öte. (2007). “Structural Modeling of Resident Perception of Tourism and Associated Development on the Sunshine Coast, Australia”, *Tourism Management*, S.28, ss.409-422.
- Dyer, P. ve öte. (2007). “Structural Modeling Of Resident Perceptions Of Tourism and Associated Development on the Sunshine Coast, Australia”, *Tourism Management*, S.28, ss. 409- 422.
- Dyllick, T. ve Hockert, K. (2002). “Beyond the Business Case For Corporate Sustainability”, <https://www.researchgate.net/publication/3638694>, (Erişim Tarihi: 23.05.2017).
- Ekici, R. ve Çizel, B. (2014). “Yerel Halkın Turizm Gelişimi Desteğine İlişkin Tutumlarının Destinasyonların Gelişme Düzeylerine Göre Farklılıkları”, *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, C.11, S.3, ss.73-87.
- Erkılıç, E. (2019). “Yerel Halkın Turizm Algısı ve Turizm Gelişimine Yönelik Tutumları: Rize Örneği”, <https://dergipark.org.tr/ijctr/issue/46323/550650> (Erişim: 09.07.2019).
- Emir, O. ve Kılıç, İ. (2011). “Müşterilerin Memnuniyet Düzeyleri İle Demografik Özellikleri Arasındaki İlişki: Antalya’daki Beş Yıldızlı Otel İşletmelerinde Bir Uygulama”, *Journal of Yaşar University*, C.21, S.6, ss. 3598-3621.
- Er, Ö. (2016). “Kültürel Değerlerin Sürdürülebilir Turizm Kapsamında turistik Ürün Çeşidi Olarak Değerlendirilmesi: Edirne Örneği”, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir. <https://tez.yok.gov.tr>, (Tez No.423022).
- Eral, G., Vehid, H. E. (2013). “Nicel Verilerin Yer Aldığı Bağımsız ve Bağımlı Gruplarda Uygulanan İstatistiksel Yöntemler”, *Çocuk Dergisi*, C.13, S.4, ss: 138-140.
- Ersun, N. ve Arslan, K. (2011). “Turizmde Destinasyon Seçimini Etkileyen Temel Unsurlar ve Pazarlama Stratejileri”, *Marmara Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C.31, S.2, ss. 229-248.
- Eser, S. (2011). “Sürdürülebilir Turizm ve Efes Örneği”, Yüksek Lisans Tezi, Muğla Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> (Tez No.278522).
- F. Şenkaya, B., Demirel, Ö. ve Özkır, D. (2012). “Ayder (Çamlıhemşin-Rize/Türkiye) Termal ve Yayla Turizm Bölgesinin Termal ve Turizm

- Gelişimi Açısından Değerlendirilmesi”, *İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi*, C.2, S.5, ss. 151-164.
- Franzoni, S. (2015). “Measuring the Sustainability Performance of the Tourism Sector”, *Tourism Management Perspectives*, S.16, ss. 22-27.
- García, F.A., Vázquez, A.B., Macías, R.C. (2015). “Resident’s Attitudes Towards the Impacts of Tourism”, *Tourism Management Perspectives*, S.13, ss.33-40.
- Garrod, B. ve Fyall, A. (1998). “Beyond The Rhetoric Of Sustainable Tourism?”, *Tourism Management*, C.1, S.19, ss.199-212.
- Genç, K. (2013). *Sürdürülebilir Destinasyon Yaratma Sürecinde Örgütlenmenin Önemi: Çanakkale Turizmi Üzerine Bir Araştırma*, Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> (Tez No.333230)
- Genç, K., Atay, L., Eryaman, M.Y. (2014). “Sürdürülebilir Destinasyon Yaratma Sürecinde Örgütlenmenin Önemi”, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, C.25, S.1, ss. 49-61.
- Godfrey, K.B. (1998). “Attitudes Towards Sustainable Tourism in the UK: A View From Local Government”, *Tourism Management*, C.19, S.3, ss. 213-224.
- Goodland, R. (1995). The Concept of Environmental Sustainability, *Annual Review of Ecology and Systematic*, S.26, ss. 1-24.
- GSTC, (2013). <http://www.gstcouncil.org/en/gstc-impacts/gstc-destinations/gstc-destination-criteria.html> (Erişim Tarihi: 15.12.2016).
- Gümüş Dönmez, F. (2016). “Sürdürülebilirlik Kavramı, Tanımı ve Tarihsel Gelişimi”, *Sürdürülebilir Turizm Temel Kavramlar ve İlkeler*, ed. H. Çeken, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Gürbüz, A. (2009). “Safranbolu’ya Gelen yerli Turistlerin Tatmin Olma Düzeylerini Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma”, *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, C.10, S.2, ss. 217-234.
- Güripek, E. (2013). *Turizm Destinasyonlarının Rekabet Gücünün Artırılmasında Stratejik Destinasyon Yönetimi: Çeşme Alaçatı Destinasyonu Üzerine Bir Uygulama*, Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir. <https://tez.yok.gov.tr> (Tez No.348819).
- Gürsoy, D., Jurowski, C. ve Uysal, M. (2002). “Resident Attitudes: A Structural Modeling Approach”, *Annals of Tourism Research*, C.29, S.1, ss.79-105.
- Harman, S. (2014). “Sivil Toplum Kuruluşlarının Sistemdeki İşlevleri Üzerine Bir Araştırma”, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C.11, S.26, ss. 343-360.
- Hatırnaz, B. (2016). *Ayder’in Sürdürülebilir Kalkınması Sürecinin Turizm Paydaşları Tarafından Değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara. <https://tez.yok.gov.tr> (Tez No.423660).

- Hürriyet, <http://www.hurriyet.com.tr/ayder-yaylasinda-kentsel-donusum-projesi-basla-40456790> (Erişim: 13.05.2017).
- Işık, C., Çalkın, Ö. (2016). “Yerel Halkın Turizm Algısı: TRA2 Bölgesi Analizi”, *IUJEAS*, C.4, S.2, ss: 19-48.
- İlban, M. O., (2007). *Destinasyon Pazarlamasında Marka İmajı ve Seyahat Acentalarında Bir Araştırma*, Doktora Tezi, Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir. <https://tez.yok.gov.tr/> (Tez No. 211536).
- İlban, M.O. (2007). *Destinasyon Pazarlamasında Marka İmajı Ve Seyahat Acentalarında Bir Araştırma*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- İnam, E.A. (2009). *Sürdürülebilir Turizm Bağlamında Yöre İmgesi: Antalya-Belek Turizm Merkezi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- İnceoğlu, M. (2000). *Tutum-Algı İletişim*, 3.b., Ankara: İmaj Yayıncılık.
- İnceoğlu, M. (2011). *Tutum, Algı, İletişim*. Ankara: Siyasal Kitapevi
- İpar, M.S. ve Doğan, M. (2013). “Destinasyonun Turist Açısından Önem-Memnuniyet Modeli İle Değerlendirilmesi: Edremit Üzerine Bir Uygulama”, *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S.13, ss. 129-154.
- Joshi, R. ve Dhyani, P.P. (2009). “Environmental Sustainability and Tourism– İmplications of Trend Synergies of Tourism in Sikkim Himalaya”. *Current Science*, C.97, S.1, ss. 33-41.
- Kahraman, N. ve Türkay, O. (2014). *Turizm ve Çevre*, Detay Yayıncılık: Ankara
- Kalaycı, Şeref. (2010). *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri*, Asil Yayın: Ankara.
- Kaplan, A. (1999). *Küresel Çevre Sorunları ve Politikaları*, Ankara: Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları Tezler Dizisi: 3
- Karakaş, A. ve Şengün H.İ. (2017) “Yerel Halkın Turizm Faaliyetlerine Yönelik Tutumları”, www.researchgate.net/publication/318562131 (Erişim:16.10.2017).
- Karakaya, E. ve Özçağ M. (2004). “Sürdürülebilir Kalkınma ve İklim Değişikliği: Uygulanabilecek İktisadi Araçların Analizi”, http://scholar.google.com.tr/citations?view_op=view_citation&hl=tr&user=10a9TikAAAAJ&citation_for_view=10a9TikAAAAJ:u-x6o8ySG0sC (Erişim: 19.04.2017).
- Kayıkcı, M. ve Çoğalmış, İ. (2015). *17. Ulusal Turizm Kongresi Akademi-Sektör Buluşması (20-23 Ekim 2016)*, Ankara, Detay Yayıncılık.
- Kervankıran, İ. (2011). *Afyonkarahisar İlinin Başlıca Doğal, Tarihi ve Kültürel Kaynaklarının Sürdürülebilir Turizm Açısından Değerlendirilmesi*, Doktora Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon. <https://tez.yok.gov.tr> (Tez No: 303624).

- Keskin, A. (2016). "Yerel Kalkınmada yerel Yönetimlerin Rolü: Turizm Örneği", *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, C.30, S.1, ss. 143-154.
- Kılıç, İ. ve Pelit, E. (2004). "Turistlerin Memnuniyetleri Üzerine Bir Araştırma", *Anotolia Turizm Araştırmaları Dergisi*, C.15, S.2, ss. 113-124.
- Kısa Ovalı, P. ve Tachir, G . (2016). "Eko-Destinyasyon Olarak Santorini ve Ekolojik Turizm Potansiyelleri", *Tasarım + Kuram*, C.11 S.20, ss. 35-51.
- King, B., Pizam, A. ve Milman, A. (1993). "Social Impacts of Tourism:Host Perceptions", *Annals of Tourism Research*, C.20, S.4, ss.650-665.
- Klimek, K. (2011). "Destination Management and Sustainable Tourism Development", http://www.ejthr.com/ficheiros/2013/Volume2/EJTHR_Vol4_2_Art_2_Katarzyna.pdf (Erişim: 02.07.2017)
- Kloiber, J. (2008). "Sustainable Destination Management-a Promising Field of Activity in Development Cooperation", <https://www.tourism-watch.de/files/Kloiber%20Master%20Thesis.pdf> (Erişim: 02.07.2017)
- Kocaman, S. (2012). *Destinyasyon Yönetimi Kapsamında Marka Kimliğine Etki Eden Faktörlerin Marka İmajına Etkisi: Alanya Örneği*, Doktora Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya. <https://tez.yok.gov.tr/> (Tez No.325105).
- Koçak, F. Ve Balcı, V. (2010). "Doğada Yapılan Sportif Etkinliklerde Çevresel Sürdürülebilirlik", *Ankara Üniversitesi Çevre Bilimleri Dergisi*, S.2, C.2, ss. 213-222.
- Kozak, M. (2001). "Comparative Assessment of Tourist Satisfaction with Destinations Across Two Nationalities", *Tourist Management*, C.22, S.4, ss.391-401.
- Kozak, M. (ed.). (2014). *Sürdürülebilir Turizm: Kavramlar ve Uygulamalar* Ankara: Detay Yayıncılık.
- Kozak, M. ve Rimmington, M. (2000). "Tourist Satisfaction with Mallorca, Spain, as an Off-Season Holiday Destination", www.academia.edu (Erişim: 29.06.2016).
- Köz, E.N. (2014). *Sürdürülebilir Kültür Turizmi Algısının Nesillere Göre Tekrar Gelme Niyetine Etkisi*, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir. <https://tez.yok.gov.tr> (Tez No. 364762).
- Lindberg, K. ve Johnson, R.L. (1997). "Modeling Resident Attitudes Toward Tourism", *Annals of Tourism Research*, C.24., S.2., ss.402-424.
- Liu, Z. (2003). "Sustainable Tourism Development: A Critique", *Journal of Tourism*, C.11, S.6, ss. 459-475.
- Mason, P. ve Cheyne, J. (2000). "Residents' Attitudes To Proposed Tourism Development", *Annals of Tourism Research*, C.27, S.2, ss. 391-411.
- Middleton, V. ve (Hawkins, R. (1998). "Sustainable Tourism: A Marketing Perspective", <http://b-ok.org/book/2219128/5743ca>, (Erişim: 23.05.2017).

- Mitchell, R.K., Agle, B.R. ve Wood, D.J. (1997). "Toward a Theory of Stakeholder Identification and Saliency: Defining the Principle of Who and What Really Counts", *Academy of Management*, C.22, S.4, ss. 853-886.
- Ogheneochuko Unumeri, G. (2009). *Perception and Conflict*. ed. H.T. Ayo, School of Arts and Social Sciences National Open University of Nigeria. Code: 276.
- Okuyucu, A. ve Somuncu, M. (2012). "Kültürel Mirasın Korunması ve Turizm Amaçlı Kullanılmasında Yerel Halkın Algı ve Tutumlarının Belirlenmesi: Osmaneli İlçe Merkezi Örneği", *Ankara Üniversitesi Çevre Bilimleri Dergisi*, C.4, S.1, ss.37-51.
- Orman ve Su İşleri Bakanlığı, "Rize Doğa Master Planı (2014-20323)", Doğa Koruma ve Milli Parklar 12. Bölge Müdürlüğü (2014).
- Özaltın Türker, G. ve Türker, A. (2014). "Yerel Halkın Turizm Etkilerini Algılama Düzeyi Turizm Desteğini Nasıl Etkiler: Dalyan Destinasyonu Örneği", <file:///C:/Users/%C4%B0nci/Downloads/5000085283-5000119236-1-PB.pdf> (Erişim: 16.10.2017).
- Özdemir, G. (2007). *Destinasyon yönetimi ve Pazarlama Temelleri İzmir İçin Bir Destinasyon Model Önerisi*, Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir. <https://tez.yok.gov.tr/> (Tez No.205412).
- Özdemir, G. (2014). *Destinasyon Yönetimi ve Pazarlaması*, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Özer, M.A (2014). "Bir Modern Yönetim Tekniği Olarak Algılama Yönetimi ve İç Güvenlik Hizmetleri", *Karadeniz Araştırmaları*, C.33, S.33, ss. 147-180.
- Özmehmet, E. (2008). "Dünyada ve Türkiye Sürdürülebilir Kalkınma Yaklaşımları", http://dergipark.gov.tr/jyasar/issue/19124/202943#article_cite (Erişim: 19.04.2017).
- Öztürk, Y. ve Şahbaz, P.R. (2017). "Algılanan Destinasyon İmajının Tekrar Ziyaret Niyeti ve Tavsiye Davranışı Üzerine Etkisi: Ilgaz Dağı Milli Parkı'nda Bir Araştırma", http://www.jotags.org/2017/vol5_issue2_article1.pdf (Erişim: 10.16.2017).
- Polat, S. (2011). *Destinasyon Yönetiminde Yerel Yönetimlerin Rolü ve Önemi: İstanbul Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul. <https://tez.yok.gov.tr/> (Tez No. 287654).
- Qu, H. ve Li, I., (1997). "The Characteristics and Satisfaction of Mainland Chinese Visitors to Hong Kong", *Journal of Travel Research*, C.35, S.4, ss. 37-41.

- Rajesh, R. (2013). "Impact of Tourist Perceptions, Destination Image and Tourist Satisfaction on Destination Loyalty: A Conceptual Model", <http://www.redalyc.org/html/881/88128048007/> (Erişim: 29.06.2017).
- Redclift, M.R., (2005). "Sustainable Development- An Oxymoron Comes Of Age", <http://www.scielo.br/pdf/ha/v12n25/a04v1225> (Erişim: 07.06.2017).
- Rize Doğa Master Planı, (2014). <http://bolge12.ormansu.gov.tr/12bolge/Files/R%C4%B0ZE%20DO%C4%9EA%20TUR%C4%B0ZM%C4%B0%20MASTER%20PLANI%20.pdf> (Erişim: 23.06.2017).
- Rize İl Kùltür ve Turizm Mùdùrlùęù, <http://www.rizekultur.gov.tr/TR,112787/turizm-turleri.html> (Erişim: 27.01.2017).
- Sánchez Cañizares, S.M., Núñez Tabales, J.M. ve Fuentes García, F.J. (2014). "Local Residents' Attitudes Towards the Impacts of Tourism Development in Cape Verde". *Tourism Management Studies*, C.10, S.1, ss. 87-96.
- Semerçiöz, F., Dönmez, D. Ve Dursun, M. (2008). "Relationships Between Destinastion Management Organizations And Destination Stakeholders A Research In Regioms Of Marmara, Aegean And Mediterranean İn Turkey", <http://docplayer.net/2747806-Ticaret-ve-turizm-egitim-fakultesi-dergisi-yil-2008-sayi-1.html> (Erişim: 23.01.2017).
- Sevim, B., Seçilmiş, C. ve Görkem, O. (2013). "Algılanan Destinasyon İmajının Tavsiye Davranışı Üzerine Etkisi: Safranbolu'da Bir Araştırma", *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, C.9, S.20, ss.112-126.
- Seyidoğlu, H. (2009). Bilimsel Araştırma ve Yazma El Kitabı, İstanbul: Gizem Can.
- Sezgin, M. ve Kahraman, A. (2008). "Turistik Destinasyon Çerçevesinde Sùrdürülebilir Turizm Yönetimi ve Pazarlaması", <http://dergisosyalbil.selcuk.edu.tr>, (Erişim: 20.01.2017).
- Sonuç, N. (2014). "Sùrdürülebilir Turizm: Tanımı ve İçeriği", *Sùrdürülebilir Turizm, Kavramlar ve Uygulamalar*, der. M. Kozak, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Sop, S.A, Kılıç, B. ve Akyurt Kurnaz, H. (2012). "Destinasyon Kişiliği ve Memnuniyet İlişkisi: Yerli Turistler Üzerine Bir Araştırma", 13. Ulusal Turizm Kongresi Bildiri Kitabı, Antalya.
- Stylidis ve öte. (2014). " Resident's Support for Tourism Development: The Role of Resident's Place İmage and Perceived Tourism İmpacts", *Tourism Management*, S.45, ss. 260-274.
- Swarbrooke, J. (1999). "Sustainable Tourism Management, CAIB Publishing: Oxon",

- <https://www.cpp.edu/~ddwills/SCHOTO%20Workshop/STM.PDF>
(Erişim: 03.06.2017).
- şahin, G. (2017). *Artvin'de Yaşayan Yerel Halkın Turizme Yönelik Algı ve Tutumları Üzerine Bir Araştırma*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
<https://tez.yok.gov.tr>, (Tez No. 467339).
- Tayfun, A. ve Kılıçlar, A. (2004). Turizmin Sosyal Etkileri ve Yerli Halkın Turiste Bakışı,
<http://www.ttefdergi.gazi.edu.tr/makaleler/2004/Sayi1/1-17.pdf>
(Erişim: 20.06.2017).
- Tosun, C. (2000). "Limits to Community Participation in the Tourism development Process in Developing Countries",
http://www.nust.na/sites/default/files/documents/HCM4821_Tosun_C._Limits_to_community_participation_in_the_tourism%5B1%5D.pdf (Erişim:13.06.2019).
- Tosun, C. (2002). "Host Perceptions of Impacts A Comparative Tourism Study", *Annals of Tourism Research*, C.29, S.1, ss.231-253.
- Tosun, C. (2006). "Expected nature of Community Participation in Tourism Development", *Tourism Management*, S.27, ss. 493-504.
- Truong, T.H. ve Foster, D. (2006). "Using HOLSAT to Evaluate Tourist Satisfaction at Destination: The Case of Australian Holidaymakers in Vietnam", *Tourism Management*, S.27, ss. 842-855.
- TUİK, <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist> (Erişim: 27.01.2017)
- TUSİAD, "Sürdürülebilir Turizm Raporu",
[file:///C:/Users/%C4%B0nci/Downloads/SurdurulebilirTurizm-rapor%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/%C4%B0nci/Downloads/SurdurulebilirTurizm-rapor%20(1).pdf) (Erişim: 27.05.2017).
- Türkay, O. (2014). *Destinasyon Yönetimi*, Ankara: Detay Yayıncılık
- Türker, A. ve öte. (2014). "Destinasyon Yönetimi Projesi Kapsamında Dalaman Havzasında Yer Alan Suyu Dayalı Rekreasyon Faaliyetlerinin Markalaştırılması Önerisi", *International Journal of Science Culture and Sport*, S.2, ss. 53-69.
- Uca Özer, S. (2013). "Entegre Destinasyon Yönetimi: İşbirlikçi Ağlar ve Ortaklıklar", *Turizmde Güncel Konu ve Eğilimler*, der. Aydın Tükeltürk, ř. ve Boz, M. Ankara: Detay Yayıncılık.
- UN, (1987). "Report Of The World Commission on Environment and Development", General Assembly Resolution A/Res/42/187,
<http://www.un.org/documents/ga/res/42/ares42-187.htm> (Erişim: 19.04.2017).
- UN, (1992). "Agenda 21",
<http://staging.unep.org/Documents.Multilingual/Default.asp?DocumentID=52&ArticleID=59&l=en> (Erişim: 19.04.2017).
- UN, (1996). "Habitat II"
<http://www.un.org/en/development/devagenda/habitat.shtml> (Erişim: 19.04.2017).

- UN, (2015). “Sustainable Development Goals”, <http://www.unep.org/post2015/index.php> (Erişim: 05.06.2017).
- UNCSD .(2012). “Rio+20”, <https://sustainabledevelopment.un.org/rio20> (Erişim: 10.06.2017).
- UNCSD, (1999). <http://www.gdrc.org/uem/eco-tour/ngo4.pdf>, (Erişim: 21.06.2017).
- UNWTO (2007a). “Turizm Destinasyonu Tanımı” <http://destination.unwto.org/content/conceptual-framework-0> (Erişim:17.01.2017).
- UNWTO (2007b). “Destinasyon Yönetiminin Faydaları”, <http://destination.unwto.org/content/conceptual-framework-0>, (Erişim: 24.01.2017).
- Vinten, G. (2000). “The Stakeholder Manager”, *Management Decision*, C.38, S.6, ss. 337-383.
- Waddock, S.A., Bodwell, C. ve Graves, S.B. (2002). “Responsibility: The New Business Imperative”, *Academy of Management Executive*, C.16, S.2, ss. 132-148.
- Wang, Y. (2007). “On the Cognitive Processes of Human Perception with Emotions, Motivations and Attitudes”. *University of Calgary, Canada'nın Journal of Cognitive Informatics and Natural Intelligence*, C.1. S.4. ss.1-13.
- WTO, “Sustainable Development Of Tourism”, <http://sdt.unwto.org/content/about-us-5>, (Erişim: 05.06.2017).
- Yıldırım, G. (2014). *Türkiye Turizmi Bağlamında Ortadoğu Pazarı: Rize Bölgesinde Bir Uygulama*, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi”, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir. <https://tez.yok.gov.tr> (Tez no. 364761).
- Yılmaz, B.S. ve Günel, Ö.D. (2008). The Importance of Strategic Stakeholder Management in Tourism Sector: Research on Probable Applications”, <http://mpra.ub.uni-muenchen.de/25308/>, (Erişim: 18.06.2017).
- Yılmaz, Ö.D. (2013). “Sürdürülebilir Turizm ve Destinasyon Yönetimi”, *Sürdürülebilir Turizm*, der. Kozak, M. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Yoon, Y. ve Uysal, M. (2005). “An Examination Of the Effects Of Motivation and Satisfaction on Destination Loyalty: A Structural Model”, *Tourism Management*, C. 26, S.1, ss. 45-56.
- Yu, C.S., Chancellor, H.C. ve Cole, S.T. (2011). “Measuring Residents’ Attitudes Toward Sustainable Tourism: A Reexamination of the Sustainable Attitude Scale”, *Journal of Travel Research*, C.50, S.1, ss. 57-63.
- Yuksel, A. (2001). “Managing Customer Satisfaction and Retention: A Case of Tourist Destinations Turkey”, *Journal of Vacation Marketing*, C.7, S.2, ss. 153–168.
- Yurtseven, H.R. ve Dönmez, D. (2004). “Environmental Sensibility: The Comparative Research Between the Local Community and Managers

of the Hospitality Industry in Gokceada (Imbros)”, *Anatolia: An International Journal of Tourism and Hospitality Research*, C.15, S.1, ss. 57-68.

Yüksek ve Öte. (2010). “Determination of Some Environmental Impacts os Tourism Activtites in Ayder Protected Area”, <https://www.academia.edu>, (Erişim : 03.07. 2017).

Yüksek, G. (2014). *Turizm Destinasyonları*, Ankara: Detay Yayıncılık.

Zaman, M. ve Birinci, S. (2009). “Kaçkar Dağlarında Alternatif Bir Turizm Aktivitesi: Heliski (Dağ Kayağı)”, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.13, S.2, ss.33-46.

Zengin, B. ve Yamaç, Z. (2014). “Yerel Yönetimlerin Sürdürülebilir Turizme Bakış Açısı ve Uygulamaları: Sakarya Örneği”, <https://www.researchgate.net> (Erişim: 19.06.2017).

EK

EK 1: ANKET FORMU

Değerli Katılımcılar;

Bu anket, Ayder bölgesinin turizm değerlerinin devamlılığının sağlanması ve Ayder bölgesinin sürdürülebilir destinasyon yönetim algısının ortaya konulmasını hedeflemektedir. Bu amaçla sizden, ankete ilişkin sorulara cevap vermeniz istenmektedir. Vermiş olduğunuz **bilgiler sadece akademik amaçla kullanılacak olup gizli** kalacaktır. İşbirliği ve yardımlarınız için şimdiden teşekkür eder, saygılarımı sunarım.

Yrd. Doç. Dr. Nilüfer VATANSEVER TOYLAN
Kırklareli Üniversitesi anadrielnilufer@yahoo.com
İnci ÇOĞALMIŞ
Kırklareli Üniversitesi inci_cogalmis@hotmail.com

Ayder'in sürdürülebilir destinasyon yönetim algısının ortaya koyulması için aşağıda bazı görüşlere yer verilmiştir. Bu görüşlerin her birine katılma derecenizi 1=Kesinlikle Katılmıyorum, 2= Katılmıyorum, 3= Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum, 4= Katılıyorum, 5= Kesinlikle Katılıyorum şeklinde değerlendirerek ilgili kutucuğu yuvarlak içine almız.	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Turizm, Ayder'deki yerel halkın gelir düzeyini arttırmaktadır.	5	4	3	2	1
Turizm, Ayder'deki yerel halkın yaşam kalitesini arttırmaktadır.	5	4	3	2	
Ayder'e özgü yerel ürünler teşvik edilmektedir.	5	4	3	2	1
Turizm, yerel halk için istihdam olanakları yaratmaktadır.	5	4	3	2	1
Ayder'de satılan hediyelik eşya vb. ürünler, yerli üretimdir.	5	4	3	2	1
Turistik faaliyetler sırasında yerel halkın gündelik yaşamına saygı gösterilmektedir.	5	4	3	2	1
Ayder'deki işletmeler, müşteri memnuniyetini dikkate alan bir yapıya sahiptir	5	4	3	2	1
Turistik işletmelerde çalışan personelin niteliği, eğitimler yoluyla geliştirilmiştir.	5	4	3	2	1
Ayder'de atıkları (katı-sıvı-gaz) azaltıcı tedbirler alınmaktadır.	5	4	3	2	1
Ziyaretçiler, Ayder'e gelirken özel araçları yerine toplu taşıma (çevreye daha az zararlı) araçları tercih etmektedirler.	5	4	3	2	1
Ayder'de turizmin doğal çevre üzerindeki olumsuz etkisini (betonlaşma vb.) azaltacak uygulamalar yapılmaktadır.	5	4	3	2	1

Ayder'de doğal çevrenin geleceğe taşınması için turizm yetkilileri (Belediye, Turizm müdürlüğü, Orman müdürlüğü vb.) gerekli çalışmaları yapmaktadır.	5	4	3	2	1
Ayder 'de doğal çevrenin korunması için (piknik alanları, dinlenme yerleri vb. kullanım alanlarında) işletmeler sorumlu davranmaktadır.	5	4	3	2	1
Ayder'de yapılan etkinlikler (kardan adam festivali, yayla şenlikleri vb.) çevre dikkate alınarak gerçekleştirilmektedir.	5	4	3	2	1

Arka Sayfaya Geçiniz...

Aşağıdaki görüşlerin her birine katılma derecenizi **1=Kesinlikle Katılmıyorum, 2= Katılmıyorum, 3= Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum, 4= Katılıyorum, 5= Kesinlikle Katılıyorum** şeklinde değerlendirerek ilgili kutucuğu **yuvarlak** içine alınız.

Ayder bölgesi için yerel yönetimlerin krizlere karşı hazırlıklı olmasına	5	4	3	2	1
Yerel halkın Ayder bölgesinde gerçekleştirilen turizm faaliyetlerine ilişkin kararlara katılmasına	5	4	3	2	1
Ayder bölgesini tanıttıcı tüm materyallerde (broşür, afiş vb.) sürdürülebilirliği (farklı dil seçenekleri vb.) dikkate alan bilgilere yer verilmesine	5	4	3	2	1
Ayder'de doğal mirasın korunması amacıyla yasal düzenlemeler yapılmasına	5	4	3	2	1
Ayder'de kültürel mirasın korunması amacıyla yasal düzenlemeler yapılmasına	5	4	3	2	1
Küresel iklim değişikliğinin Ayder için olası etkilerine karşı yetkililer tarafından uygun önlemler alınmasına	5	4	3	2	1
Ayder için sürdürülebilir bir turizm planı ve stratejisi belirlenmesine	5	4	3	2	1
Ayder'de turizme bağlı çevresel değişimlerin sürekli takip edilmesine	5	4	3	2	1
Ayder'de turizme bağlı sosyal değişimlerin sürekli takip edilmesine	5	4	3	2	1
Ayder'de turizme bağlı kültürel değişimlerin sürekli takip edilmesine	5	4	3	2	1
Ayder bölgesinin turizm gelişimi ve devamlılığının sağlanması için turizm paydaşları (ziyaretçi, belediye, konaklama işletmeleri, üniversiteler, ulaştırma işletmeleri vb.) arasında işbirliği olmasına	5	4	3	2	1
Ayder bölgesinin turizm gelişiminin ve devamlılığının sağlanması için destinasyon yönetim örgütü (belediye, konaklama işletmeleri, üniversiteler, ulaştırma işletmeleri vb. içinde yer aldığı örgüt) kurulmasına	5	4	3	2	1

DEMOGRAFİK SORULAR

Soru 1: Cinsiyetiniz?

- a) Kadın b)Erkek

Soru 2: Medeni durumunuz?

- a) Evli b) Bekar c) Diğer

Soru 3: Yaşınız?

- a) 17 ve daha az b) 18-24 c) 25-34 d) 35-44 e) 45 ve üzeri

Soru 4: Eğitim durumunuz?

- a) İlköğretim b) Ortaöğretim c)Lise d) Ön lisans e)Lisans f)Lisansüstü
(Yüksek Lisans/ Doktora)

Soru 5: Aylık Ortalama Geliriniz?

- a) 600 ve altı
b) 600-1400 TL
c) 1401-2000 TL
d) 2001-2500 TL
e) 2501-3000 TL
f) 3001-3500 TL
g) 3501-4000 TL
h) 4001-4500 TL
i) 4501-5000 TL
j) 5000 üzeri TL

Soru 6: Mesleğiniz?

- a) Esnaf
b) Öğrenci
c) Serbest Meslek
d) İşçi
e) Ev Hanımı
f) Özel Sektör Çalışanı
g) Turizm Çalışanı
h) Kamu Çalışanı
i) Çiftçi
i) Diğer (.....)

DEĞERLİ VAKTİNİZİ AYIRDIĞINIZ İÇİN TEŞEKKÜR EDERİZ.